

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maša Arko

**Vpliv posameznika kot odločevalca in svetovnega voditelja v zunanje političnem
procesu: študija primera premiera Velike Britanije Tonya Blaira**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maša Arko

Mentorica: doc. dr. Ana Bojinović Fenko

**Vpliv posameznika kot odločevalca in svetovnega voditelja v zunanjepolitičnem
procesu: študija primera premiera Velike Britanije Tonya Blaira**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

Zahvala

*Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Ani Bojinović Fenko za neprecenljivo strokovno pomoč,
vso potrpežljivost in hitro odzivnost pri nastajanju diplomskega dela.*

Vpliv posameznika kot odločevalca in svetovnega voditelja v zunanjepolitičnem procesu: študija primera premiera Velike Britanije Tonya Blaira

V diplomskem delu se osredotočim na vpliv posameznika v zunanjepolitičnem procesu, in sicer proučujem posameznika kot zunanjepolitičnega odločevalca in posameznika kot izvajalca zunanje politike – svetovnega voditelja. Po izčrpni razčlenitvi dveh teoretskih pristopov k problemu – analize zunanje politike in znanosti o mednarodnih odnosih – pristop analize zunanje politike dopolnim s podrobnejšo predstavitevijo analitičnih orodij iz znanosti o politični in socialni psihologiji, ki ponazorijo vplive idiosinkratičnih lastnosti posameznika v procesu oblikovanja zunanje politike, tipologijo profiliranja političnega voditeljstva ter metodologijo analize značajskih lastnosti osebnosti in operative kode. Ugotovim, da lahko politični voditelj na podlagi dominantnega stila vodenja, personalizacije voditeljstva ter prodornih značajskih lastnosti ključno vpliva na zunanjepolitično odločitev in potencialno s tem tudi zaznamuje končni izid v svetovni politiki. V študiji primera pa apliciram spoznanja – na primer voditelja Tonya Blaira kot premiera Velike Britanije (1997–2007), kjer ugotovim, da je Tony Blair na podlagi agresivnega stila vodenja ter svojih osebnostnih značilnosti – avtonomnost, visoka samozavest ter učinkovitost – imel vpliv na večino pomembnejših zunanjepolitičnih odločitev Velike Britanije.

Ključne besede: zunanja politika, voditelji, politična psihologija, Tony Blair, Velika Britanija.

The impact of the individual as a decision-maker and world leader in foreign policy process: case study – Tony Blair as the prime minister of Great Britain

The thesis examines the influence of the individual in the foreign policy decision-making process, portraying the duality of evaluating the individual as a foreign policy decision-maker and foreign policy executor – as a world leader. Following the depiction of two distinct theoretical approaches – Foreign Policy Analysis and (science of) International Relations, the thesis provides a comprehensive enquiry of the analytical tools deriving from the science of Political and Social Psychology. Accordingly the paper demonstrates the impact of idiosyncratic characteristics within the foreign policy making process, the typology of presidential character and leadership profiling, the methodology of personality traits analysis and operational code belief system. The thesis concludes that the individual leader can significantly impact the foreign policy decision-making process and consequently leave a personal mark on the global politics, on prerequisite that the leadership style is predominant and the character traits are powerful. This judgment is applied and tested in the chapter of the leadership Case study: Tony Blair as the Prime Minister of the Great Britain (1997–2007), where it is determined, that on the basis of aggressive type of leadership and his autonomous personality traits, Tony Blair did in fact substantially impact the majority of important foreign policy issues.

Keywords: foreign policy, leaders, political psychology, Tony Blair, Great Britain.

KAZALO

1	UVOD.....	8
1.1	Opredelitev problema in cilji.....	10
1.2	Metode dela.....	12
1.3	Struktura naloge	13
2	RAZUMEVANJE VPLIVA POSAMEZNIKA V OKVIRU TEORIJ MEDNARODNIH ODNOSOV.....	14
2.1	Problematika izgradnje analitičnega okvirja	15
2.1.1	Teoretične paradigme mednarodnih odnosov in element posameznika	15
2.1.2	Posameznik v idealizmu/liberalizmu.....	17
2.1.3	Posameznik v realizmu.....	18
2.1.4	Posameznik v konstruktivizmu	21
2.1.5	Velike debate in meta teoretske ločnice proučevanja svetovne politike	23
2.2	Ločnica med znanostjo o mednarodnih odnosih in analizo zunanje politike	25
2.2.1	Razvoj in umestitev analize zunanje politike kot poddiscipline znanosti o mednarodnih odnosih	26
2.2.2	Združevanje perspektiv v post-pozitivizmu	29
2.2.3	Razmejevanje agent-struktura, <i>Innerpolitik-Realpolitik</i>	32
3	RAZUMEVANJE VPLIVA POSAMEZNIKA V OKVIRU PRISTOPOV ANALIZE ZUNANJE POLITIKE	36
3.1	Pojmovanje zunanje politike kot predmeta proučevanja.....	36
3.2	Razumevanje vplivov iz zunanjepolitičnega okolja na odločanje v zunanji politiki	38
3.2.1	Faze zunanjepolitičnega procesa	40
3.3	Integracija analize z več ravni zunanjepolitičnega okolja	41
3.3.1	Združevanje analitičnih pristopov vplivov okolja na zunanjepolitično odločanje ...	46
4	VPLIV DELOVANJA POSAMEZNIKA V ZUNANJI POLITIKI	49
4.1	Posameznikovo učinkovanje v zunanjepolitičnem procesu	49
4.2	Človeški delovalci – izvorni akterji s sposobnostjo delovanja.....	51
4.3	Posameznik se odloča in odloči – v dualnem kontekstu	53
4.4	Učinkovanje idiosinkratičnih lastnosti posameznika	55
4.5	Racionalni-iracionalni model odločanja.....	59
4.6	Razumevanje zunanjepolitičnega odločevalca prek politične in socialne psihologije	63
4.6.1	Vrzel med zmožnostmi in pričakovanji.....	67
4.6.2	Kognitivne pavšalnosti, (i)racionalne konsistentnosti.....	68
4.6.3	Študije psihološkega profiliranja zunanjepolitičnega odločevalca/voditelja.....	70
5	ŠTUDIJA PRIMERA – TONY BLAIR KOT PREMIER VELIKE BRITANIJE.....	78
5.1	Vpliv Tonya Blaira kot posameznika v zunanjepolitičnem odločanju.....	78
5.2	Osebnostne značilnosti in voditeljski značaj Tonya Blaira	82
5.3	Aplikacija spoznanj znanosti o mednarodnih odnosih in analize zunanje politike na primeru Tonya Blaira	85
6	SKLEP.....	88
7	LITERATURA	91

KAZALO TABEL

Tabela 2.1: Štirje pristopi zunanjepolitične analize glede na različne metateoretske predpostavke.....	30
Tabela 3.1: Ravni analize po Russett in Starr (1996)	44
Tabela 4.1: Potencialne skupine za primerjavo osebnostnih potez voditeljev.....	74

KAZALO SLIK

Slika 3.1: Faze zunanjepolitičnega procesa.....	40
Slika 3.2: Vplivi na zunanjo politiko glede na tri ravni analize.....	43
Slika 3.3: Ravni analize v znanosti o mednarodnih odnosih in v analizi zunanje politike	46
Slika 4.1: Tri dimenzije pojasnjevanja zunanje politike.....	55
Slika 4.2: Strukturno in idiosinkratično učinkovanje na zunanjepolitični proces.....	57
Slika 4.3: Pogoji pod katerimi pričakujemo, da bodo individualni dejavniki učinkovali na zunanjepolitično delovanje	59

SEZNAM KRATIC

AZP	analiza zunanje politike
EU	Evropska unija
LTA	<i>Leadership Trait Analysis</i> (Shema analize značajskih potez voditeljev)
MO	mednarodni odnosi
OCA	<i>Operational Code analysis</i> (Analiza operativne kode)
OZN	Organizacija združenih narodov
VB	Velika Britanija
ZDA	Združene države Amerike
ZMO	znanost o mednarodnih odnosih
ZP	zunanja politika

1 UVOD

Kakor se namreč tisti, ki slikajo pokrajine, postavijo nizko v dolino, če hočejo gledati gore in hribe, a se povzpno visoko v hribe, če hočejo gledati ravni, tako je potrebno biti vladar, da dobro spoznaš naravo ljudstva, in človek iz ljudstva, da dobro spoznaš čud vladarjev (Machiavelli 1966, 5-6).¹

Akterji posamezniki so – (vsaj) po veliki večini pričevanj medijev in ljudskih govoranc – ključni nosilci zaslug in bremen političnih dogajanj na parketu svetovne politike. Izrazi: »Busheva vojna proti terorizmu«, »Merklova neizprosna do Grčije«, »Thatcherjeve reforme spremenile svet«, »Blairova vojna v Iraku«, »Obama napadel Sirijo«, ki so polni strani vsakodnevnih **tiskanih in spletnih izdaj medijev**, nakazujejo na to, kako personaliziran pristop državljeni sveta zavzamemo do tega, kaj v mednarodnih odnosih počne država. Medijsko-politična mašinerija tako vpliva na naše percepcije kot tudi obratno – mi pričakujemo takšne lažje zapomnljive novice in dogodke, ki nekako nosijo **obraz voditelja**. To med drugim botruje temu, da se v zadnjih desetletjih z vseh strani stopnjujejo **pričakovanja** na politične voditelje, na njihovo učinkovitost ter vsestransko globalno pravičnost, ki pa jo morajo zagotoviti hitro in odločno v še tako hitro spreminjajočem se svetu. Še več, voditelj je kot posameznik **odgovoren** tudi pred mednarodnim sodiščem za vojne zločine, torej je celo mednarodnopravno obravnavan kot ključna odločevalna enota.

Voditelji ² vplivnih držav na globalni ravni v obdobju svojega (nacionalnega) političnega mandata niso le pasivni izvrševalci določene državne politike ali vedno del dolgotrajnega procesa skupinskega (vladnega) konsenzualnega sprejemanja odločitev, ampak so večkrat (v nepredvidljivi situaciji pa še posebej) **prepuščeni sebi in svojemu lastnemu družbeno-psihološkemu miljeju** ³, ko morajo sprejeti tudi odločitve z daljnosežnimi posledicami ter tako pustijo kot posamezniki pečat na mednarodni ravni in s tem soustvarjajo svetovno politiko. Torej lahko izhajam iz predpostavke – **posameznik**

¹ Machiavellijev vladar je še danes inspirativna, več kot 500 let stara perspektiva osmišljanja o politiki in vlogi posameznika (Machiavelli 1966; prva izdaja leta 1513 v italijanščini z naslovom *Il Principe* – princ, kraljevič). Razume se ga za prvi teoretični tekst o mednarodnih odnosih, z voditeljem v osrednji vlogi analizira, kako pridobiti in zadržati moč (Benko 1970, 25).

² Voditelj – naloga bo v teoretično-analitičnem smislu, ko se izraz ne nanaša na konkretnega voditelja, ki bi zavzemal konkretno vrsto spola, uporabljala za ta izraz moško samostalniško obliko.

³ Miljé je mišljeno kot duhovni svet posameznika z določenimi značilnostmi, ki ga obdajajo (Hudson 2012, 17).

ima vpliv v zunanji politiki države in za globalno vplivne države velja, da ima njihov voditelj posledično tudi globalni vpliv. V takem smislu uporabljam v nalogi koncept svetovnega voditelja.⁴

Četudi se z vidika današnjega globaliziranega medijskega prostora zdi, da novice o **vplivu voditeljev** dosežejo vsakega bralca in so tako 'očitne in samoumevne', pa se **znanost o mednarodnih odnosih (ZMO)** s posameznikom kot delovalcem v MO zelo dolgo ni ukvarjala. Namreč ZMO v svoji skoraj stoletni tradiciji v ospredje po večini ne postavlja posameznika *per se*. Ravno obratno, vidik svetovne politike ta znanost v osnovi zajema iz mednarodnih struktur, procesov in učinkov na **sistemski ravni**, v kateri je glavni akter bodisi država bodisi (po novejših pristopih tudi) transnacionalni akter (mednarodne organizacije in podobno). ZMO se torej za razliko od novičarskih '*teorij*' o tem, zakaj so se zgodili določeni procesi na mednarodni ravni, ne osredotoča na **mikro** raven, kjer bi bil odločevalec posameznik ključnega pomena.

Poddisciplina ZMO – **analiza zunanje politike (AZP)**, pa za svoje izhodišče vzame proces odločanja o zunanji politiki (ZP), s katero država vpliva na mednarodno skupnost. Zavzema torej pogled od znotraj navzven oziroma od spodaj navzgor (*Inside-out* oz. *Bottom-Up*). Pojasnjuje namreč, iz katerega segmenta (ravni) mednarodnega in nacionalnega okolja prihajajo dejavniki, ki (najbolj) vplivajo na končno zunanjepolitično odločitev države. Na primer – sprašuje se, ali je na odločitev o tesnejšem sodelovanju Velike Britanije⁵ (VB) z Evropsko unijo (EU) v prvem mandatu premiera Blaira vplivalo ugodno prijateljsko okolje med državami članicami EU (torej mednarodna raven) ali pa je ključen vpliv imela prav Blairova močna osebna simpatija do evropskega projekta (raven posameznika odločevalca).

Zgoraj opisani akademski manko se odraža tudi pri analiziranju **zunanje politike VB v času premiera Blaira**. Hill (2003, 1–3, 19, 274–9) opaza, da se o zunanji politiki VB piše na dramatičen način, uporablja se personaliziran poenostavljen pristop ter pavšalne medijske analize o zunanjepolitičnih odločitvah in dejanjih VB. Podobno kot Hill

⁴ S pojmom svetovni voditelj obravnavam državne voditelje, ne pa na primer generalnih sekretarjev pomembnih mednarodnih vladnih organizacij ipd.

⁵ Izraz Velika Britanija se načeloma ne uporablja za državo samo, a se le-to pravilo v britanskih kot pa tudi v slovenskih medijih vse bolj spreminja, zato tudi ta naloga uporablja to ime države. Namreč – praviloma je uradno ime države Združeno kraljestvo (*United Kingdom*), ki zavzema Veliko Britanijo (Anglija, Škotska, Wales) ter Severno Irsko. Dovoljujejo pa določeni jezikovni standardi uporabo poenostavljenega izraza Britanija kot sinonim za Združeno kraljestvo ter s tem tudi pridevnik *britanski* – recimo britanski premier. Kot država tudi na Olimpijskih igrah nastopajo z imenom GBR – *Great Britain* oziroma Velika Britanija in je s tem nazivom vse bolj znana po svetu, prav tako v Sloveniji. Zato se tudi ta naloga izogne uporabi sicer pravilnega naziva Združeno kraljestvo, saj bi morda mnoge begal pomen, katera država to sploh je.

ugotavlja tudi Daddow, ki kritizira skop obseg strokovnih prispevkov o Blairu kot političnem voditelju VB (Daddow 2011, 342). Zapisani so namreč obsežnejši prispevki in biografije s strani novinarjev, zgodovinarjev, nekdanjih sodelavcev, in sicer predvsem o razkrivanju notranjih informacij vladnega delovanja. Večinoma gre za nesistematične razreze teh dogajanj. Po drugi strani pa ne obstaja veliko **strokovnih akademskih prispevkov**, ki bi skozi določeno analitično shemo analizirali prav to – ospredje posameznika v zunanji politiki VB.

Množice vsakodnevnih informacij tako znanost ni ustrezno preverila oziroma če že, primerjalno v precej manjšem obsegu. Imamo *laično* resnico, ki vidi voditelja kot glavnega krivca, ki vpliva na mednarodno dogajanje, na drugi strani pa nimamo veliko **ustreznih orodij** ter *precedensov* uporabe teorij, ki bi nam te pojave in medsebojne vzročnosti dodobra razložile in pojasnile. Zato tudi v pričujoči razpravi ne iščem dokončnega odgovora in definitivne kavzalnosti v tem, ali **posameznik na oblasti lahko ključno vpliva na zunanjepolitično odločitev** in morda s tem tudi na končni izid svetovne politike, ampak ponudim le okvirne hipotetične povezave. Raziskovalne ugotovitve apliciram tudi na empirični primer zunanjepolitičnega odločevalca in voditelja – Tonya Blaira kot premiera od leta 1997 do 2007.

1.1 Oprelitev problema in cilji

Cilj mojega diplomskega dela je ugotoviti, **kašen vpliv ima posameznik na zunanjepolitične odločitve države in na njihovo izvajanje**. Natančneje me zanima predvsem tisti posamezni zunanjepolitični odločevalec, ki je na vplivnem položaju države – **politični voditelj**.⁶ Še več, osredotočam se na značilnosti zunanjepolitičnega procesa držav, ki so globalno vplivne. Splošno rečeno se takšne voditelje (držav) poimenuje tudi z izrazom **globalni oziroma svetovni voditelji** (*global leaders*), saj zaradi svojega položaja in hkrati vplivnega položaja države s svojimi zunanjepolitičnimi odločitvami vplivajo na izid in spremembe v svetovni politiki (Stephens 2001;⁷ Delo 2007; Lindsay 2011;⁸ Dunne 2012, 419).

⁶ Politični voditelj, ki je glede na strokovno literaturo najpogostejše analiziran posamezni zunanjepolitični odločevalec v odločevalskem procesu zunanje politike. Ker se literatura nanaša predvsem na ameriški predsedniški sistem, se razume voditelja kot predsednike države in predsednika vlade (premier), ne pa recimo zunanjega ministra, ki so v parlamentarnih sistemih pogosteje ključni odločevalci zunanje politike.

⁷ Naslov članka poudarja, da je Tony Blair 'globalni voditelj'.

V nalogi gre torej za prepletanje dveh odvisnih spremenljivk, in sicer na eni strani je odvisna spremenljivka **zunanjepolitična odločitev**, ki je rezultat zunanjepolitičnega procesa; na drugi strani pa je odvisna spremenljivka tudi sam **vpliv zunanjepolitične odločitve** oziroma **učinek** na svetovno politiko. V vsakodnevnem odločanju, z vidika odločevalca kot pa tudi iz vidika opazovalca in proučevalca, sta odločitev in hkrati njen učinek tesno povezana. Prvič tako, da učinek vpliva nazaj na zunanjepolitični proces kot **povratna informacija** (*feedback*). Drugič tako, ker pri ocenjevanju zunanjepolitičnih odločitev v glavnem analiziramo **razsežnost njenega učinka**. Na primer zunanjepolitična odločitev VB za vojno v Iraku se večinoma ocenjuje kot **slabo** zato, ker je **njen učinek v veliki meri negativen** – veliko število žrtev, neurejene kaotične razmere, več let trajajoča vojna ipd. Obenem pa se pri obeh pristopih prepleta proučevanje **posameznika iz dveh zornih kotov**: kot **zunanjepolitičnega odločevalca** in posameznika kot **izvajalca zunanje politike**. Gre za isto osebo, a se nahaja v drugačni situaciji – v eni je odločevalec, v drugi pa voditelj. Ko govorim o zunanji politiki, se nanašam na odločevalca in s tem na zunanjepolitične odločitve. Ko govorim o svetovni politiki in (globalnem) voditelju, pa se nanašam na izvajanje zunanje politike.

Vpliv posameznika na samo zunanjepolitično odločitev se tako tudi meri skozi učinek njegove odločitve. Recimo, **Blairov** prispevek pri zunanjepolitičnem odločanju se lahko meri v tem, ali je ravno njegova odločitev oziroma zunanjepolitično dejanje **obveljalo**. Kot na primer ni obveljala njegova volja glede postopka vojne v Iraku – verjel je v učinkovitost same vojne, a se z ameriškim pristopom v marsičem ni strinjal, zato je bil na koncu učinek oziroma zunanjepolitično izvajanje *ameriško*, ne Blairovo (Kampfner 2003, 332–334; Clarke 2007, 607). Kot odločevalec je bil torej zamejen z ravni mednarodnih odnosov in sistema, ter torej on – na ravni posameznika v tem primeru **ni zelo učinkoval**. Nasprotno je v drugih zunanjepolitičnih situacijah morda Blairov prispevek k odločitvi prišel bolj do izraza in lahko rečemo, da je bil **vplivnejši** – recimo v primeru aktivacije ostalih globalnih voditeljev za resnejše ukrepanje pri pomoči državam v razvoju ter zmanjšanju revščine, z izhodiščnim srečanjem G8, leta 2005 v Gleneagelsu v VB (Clarke 2007, 608, 613).

Na eni strani torej opazujemo **vplivanje posameznika** znotraj samega **procesa sprejemanja odločitev** in na drugi strani **ocenjevanje vpliva posameznika glede na**

⁸ Članek v znanstveni reviji *International Affairs* razglablja o prihodnosti ameriškega 'globalnega voditeljstva'.

učinek na svetovno politiko. Sprašujemo se, ali bi VB zavzela enako zunanjepolitično stališče (v določenih zunanjepolitičnih odločitvah), če bi bil na položaju voditelja v tistem trenutku nekdo drug. **Oba vidika** pa nam pomagata odgovoriti na to vprašanje – vidik, ki analizira sam proces sprejemanja odločitev ter vidik učinkovanja na mednarodno skupnost. Ti dve – različni – odvisni spremenljivki lahko razumemo z **dvema različnima teoretskima pristopoma** proučevanja – **analiza zunanje politike** pojasnjuje proces sprejemanja odločitev in specifično na ravni analize 'posameznik' analizira vpliv posameznega zunanjepolitičnega odločevalca; **znanost o mednarodnih odnosih** pa analizira učinkovanje zunanjepolitične odločitve države na ravni mednarodnega sistema. Vsaka teorije ima svoj domet razumevanja, zanima pa nas, kateri teoretski pristop ponuja **bolj dovršeno analitično orodje** za razumevanje vpliva posameznika v zunanjepolitičnem procesu.

1.2 Metode dela

Za namen proučevanja vpliva posameznika v zunanjepolitičnem procesu sem si v nalogi postavila dve raziskovalni vprašanji, in sicer:

1. **Kako osrednji posameznik odločevalec vpliva na zunanjepolitično odločitev in s tem tudi na svetovno politiko?**
2. **Kateri teoretski pristop k proučevanju vpliva posameznika v zunanjepolitičnem procesu ponuja bolj dovršeno konceptualno orodje – AZP ali ZMO?**
3. **Ali lahko dokažem, da je voditelj Tony Blair kot premier ključno vplival na zunanjepolitične odločitve Velike Britanije v letih 1997–2007?**

Diplomsko nalogo sem pričela s predstavitvijo **raziskovalnega problema**, sledi razčlenitev **analitičnih orodij** proučevanja vpliva posameznika v zunanjepolitičnem procesu in aplikacija spoznanj oziroma ilustracija ugotovitev s **študijo primera** ter sklep z lastnimi ugotovitvami. Naloga temelji na **neempirični** metodi raziskovanja, in sicer na analizi in interpretaciji sekundarnih virov, deskripciji, konceptualni analizi in nato na sistematični kvalitativni primerjalni analizi vsebine. V zadnjem delu je raziskava empirično podprta s **študijo primera**. Sekundarni viri so skrbno izbrani; v ospredju so znanstveni prispevki (znanstveni članki, monografije in poglavja v monografijah)

proučevanja zunanje in svetovne politike, ki dajejo podlago **aktersko-specifičnemu** analitičnemu okvirju; ter sekundarni viri, ki so podlaga študiji primera – monografije, avtobiografije, strokovni članki in podatkovne analize o obdobju vladanja Blaira v VB.

1.3 Struktura naloge

Diplomsko delo je poleg uvoda in zaključka sestavljeno še iz **štirih poglavij**. V **uvodu** predstavljam predmet raziskovanja in cilj proučevanja, prav tako zastavim tri raziskovalna vprašanja. V **prvem** poglavju predstavim analitični okvir zunanjepolitičnega odločanja posameznika in njegove omejitve. Nanizam teoretske paradigme mednarodnih odnosov ter v njih poskušam zaslediti pojasnjevanje vpliva odločevalca posameznika. V **drugem** poglavju se osredotočim na predstavitev analitičnega orodja vplivanja posameznika skozi pristop analize zunanje politike. Predstavim definicije zunanje politike ter faze procesa zunanjepolitičnega odločanja. Skozi integrativno analizo več ravni pojasnim pristop analize vplivov iz zunanjepolitičnega okolja na zunanjepolitično odločanje ter tako tudi konceptualno opredelim najbolj mikro raven dejavnikov, ki vplivajo na zunanjepolitično odločanje – raven posameznika.

V **tretjem** poglavju natančneje predstavim posameznikovo učinkovanje v zunanjepolitičnem procesu ter izpostavim ustrezna teoretična pojmovanja tega pojava. Skozi racionalni-iracionalni model odločanja, metodologijo merjenja učinkovanja idiosinkratičnih lastnosti posameznika ter s pomočjo znanosti o politični in socialni psihologiji ponazorim vpliv posameznika v zunanjepolitičnem procesu. Natančneje predstavim vrzel med zmožnostmi in pričakovanji, pojem kognitivne pavšalnosti ter psihološko profiliranje zunanjepolitičnih odločevalcev (voditeljev). V **četrtm** poglavju ilustriram – skozi študijo primera – vpliv političnega voditelja v zunanjepolitičnem procesu, in sicer vpliv Tonya Blaira kot premiera VB, ki je ključno zaznamoval pomembnejše zunanjepolitične odločitve VB v času svojega vladanja. V **sklepu** odgovorim na raziskovalna vprašanja – kako lahko posameznik vpliva na zunanjepolitično odločitev in kako je to razvidno v obravnavanem primeru Tonya Blaira.

2 RAZUMEVANJE VPLIVA POSAMEZNIKA V OKVIRU TEORIJ MEDNARODNIH ODNOSOV

Potemtakem si tisti, ki postane vladar s pomočjo naklonjenosti ljudstva, mora njegovo prijateljstvo ohraniti: to mu bo lahko, saj ljudstvo ne zahteva drugega, kot da ga ne zatirajo (Machiavelli 1966, 28-29).

Izgradnja analitičnega okvirja pojasnjevanja vloge posameznika znotraj zunanje politike črpa perspektive iz **več teoretskih osnov** in ugotovitev. Kot sta lepo spodbudila avtorja širše priljubljenega učbenika⁹ o mednarodnih odnosih, pa se moramo zavedati in eksplicitno opredeliti, skozi katero perspektivo oziroma očala gledamo na svet, če ne to tako ali tako počnemo implicitno – nezavedno namreč že uporabljamo določene predpostavke (Baylis in Smith 2005, 3–4); zato je pomembno razjasniti izvore vidikov opazovanja mednarodnih pojavov tudi v tej nalogi.

Teorija je pripomoček, ki loči tisto kar je na neki osnovi za opazovalca pomembno in kaj ne, kateri dejavniki so ustrezni za pojasnjevanje pojavov, subjektov, procesov in struktur v mednarodni skupnosti (Daddow 2013). Mednarodne politične pojave lahko pojasnjujemo iz več zornih kotov in z različnimi teoretskimi predpostavkami ter črpamo

⁹ Nekako najbolj razširjeno uporabljeni učbeniki glede na učne načrte raznih svetovnih univerz, prevode v tuje jezike, uporabljeni tudi na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani in pogosto citirani v tej nalogi so:

- Russett in Starr: *World politics: The Menu of Choice*

Ameriški učbenik avtorjev Bruce M. Russett in Harvey Starr, v novejših izdajah pa tudi z novimi avtorji, je prvič izšel leta 1981, v letu 2012 pa je proslavil že svojo 12. izdajo. V njem se avtorja/i lotita analize svetovne politike s perspektive procesa odločanja o zunanji politiki in analizirata vplive na odločitve v svetovni politiki iz šestih ravni zunanjepolitičnega okolja, ki jih izpeljeta iz konceptualizacije Rosenaua. (Russett, Kinsella in Starr 2012). S to perspektivo je pričujoč učbenik najbolj soroden analitični shemi te naloge. Preveden je tudi v slovenski jezik (Russett in Starr 1996).

- Kegley in Wittkopf: *World Politics: Trends and Transformation*

Charles W. Kegley in Eugene R. Wittkopf ali včasih Kegley samostojno, sta s tem naslovom od leta 1982, ko je izšla prva izdaja, izdala do danes že mnogo izdaj učbenika (15. izdaja leta 2014). Njuna (ameriška) eklektična analiza pojasnjuje pojave v svetovni politiki iz perspektive zunanje politike in s tem procesa odločanja ter različnih ravni analiz; poleg tega pa zavzame tudi perspektivo sistemskih teorij mednarodnih odnosov in z njimi pojasni aktualne problematike (Kegley 2009, 21). Združuje torej mikro in makro pogled in je tako zelo sorodna analitični shemi te naloge.

- Baylis in Smith: *Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*

Britanska avtorja John Baylis in Steve Smith in kasneje tudi Patricia Owens, sta zasnovala široko uporabljen učbenik, ki je prvič izšel leta 1997, v letu 2013 pa je izšla že njegova 6. izdaja. V tem delu zasledimo drugačno perspektivo od prej navedenih učbenikov, in sicer ima učbenik temelje v makro oziroma sistemskih vidikih svetovne politike (na teorije mednarodnih odnosov) ter skozi ta vidik proučuje aktualno mednarodno problematiko (Baylis in Smith 1997, Baylis, Smith in Owens 2005, slovenski prevod Baylis, Smith in Owens 2007). V tej nalogi navajam to delo kot *antipod*, saj ugotovimo, da *predmet* katerega želimo proučevati – to je posameznika v izvajanju zunanje politike, za ta tako elementaren in razširjen učbenik ne obstaja oziroma nam le-ta ne ponuja analitičnih orodij za pojasnjevanje zelene tematike.

povezave tudi iz drugih družbeno-znanstvenih disciplin. Na primer utemeljitelj slovenske znanosti mednarodnih odnosov – Vlado Benko – je v svojih proučevanjih združeval zgodovinsko, politološko in sociološko analizo (Benko 1970, 2000). Tako je tudi v pričujočo raziskavo za razumevanje vloge posameznika v svetovni politiki med drugim relevantno vključiti tudi predpostavke iz psihologije. V glavnem pa v delu črпам svojo analitično osnovo iz teorije mednarodnih odnosov (MO), bolj natančno iz njene poddiscipline analize zunanje politike (AZP).

2.1 Problematika izgradnje analitičnega okvirja

2.1.1 Teoretične paradigme mednarodnih odnosov in element posameznika

O **prepletenosti mednarodnih odnosov**: o vojni in miru, o moči in vplivu držav, o suverenosti, vladarjih, ravnotežju moči ipd. so raziskovali že mnogi avtorji: Platon, Aristotel, Machiavelli, Hobbes, Voltaire, Kant, Marx, Tocqueville, celo Freud. Za eno od **temeljnih**¹⁰ **del moderne ZMO** pa se razume publikacija angleškega teoretika in diplomata **E. H. Carr**-ja iz leta 1939 – *'20 let krize: 1919–1939: Uvod v študijo mednarodnih odnosov'*¹¹ (Carr 1981, 2. izdaja). V luči trenj tik pred drugo svetovno vojno, neuspehu Društva narodov ter še nezaceljenih ran iz prve svetovne vojne se Carr sprašuje, zakaj se zgodi vojna, kaj so tisti temeljni in prikriti vzroki uničevalnih nagnjenj narodov. S prepričanjem o tem, da je **idealizem** utopija in z obsojanjem rešitev na podlagi idej o večnem miru in idealističnem sodelovanju med narodi, postavi ločnico s teorijo **realizma**, ki pa poudarja pomembnost moči v državi in anarhijo v mednarodni skupnosti. Kot pravi, morajo »[E]legantne strukture«, kot je Društvo narodov, »še malo počakati, dokler se ne naredi napredek pri spodbujanju temeljev«. Besedilo poleg tega, da je klasično¹² delo ZMO, velja tudi za prvi tekst moderne teorije realizma v mednarodnih odnosih.

¹⁰ O temeljnosti tega dela znotraj ZMO razpravlja Michael Cox (2010). E. H. Carr je bil tudi del prve akademske discipline MO – na britanski univerzi v Aberystwythu (Cox 2010, 1).

¹¹ Celotni naslov v originalnem jeziku: *The Twenty Years' Crisis: 1919–1939: An Introduction to the Study of International Relations*.

¹² To delo je predstavilo za tiste čase nov sistematičen pristop do obravnave mednarodne politike in se je tudi zato zasidralo v zgodovino kot temeljno delo; kako relevantno je še dandanes, podpre tudi dejstvo, da so z direktno refleksijo na Carrrov tekst, 60 let kasneje, novejši teoretiki ZMO izdali knjigo z naslovom 'Osemdeset let krize: mednarodni odnosi 1919–1999' (Dunne in drugi 1998).

Znanost o MO se je torej ustanovila, da bi **proučevala vzroke vojne** oziroma kot je dejal Vlado Benko: »To je znanost o preživetju človeka« (Benko 1997b, i). Namen proučevanja MO je bil že od samega začetka zasidran predvsem v šokantnih nasilnih dogodkih mednarodnih razsežnosti, katere so si politiki in posledično teoretiki želeli razlagati in ustvariti teoretična orodja za ocenjevanje prihodnosti v mednarodni politični sferi ter iskanje ustreznih rešitev za **preprečevanje takšnih katastrof ter uničevalnih ideologij**. A v ugotavljanju le-tega, so se analitiki tudi zmotili, nadgrajevali in teorije s časom razvijali. Ta epizoda razvoja obdobja znanosti MO nam ponazori to, da se teoretični razvoj skozi sto let moderne teorije MO **ne ustvarja simetrično in brez zmot**. Določene teorije v duhu časa dobijo veliko pomembnost, potem ob izginjanju kontekstualnih osnov morda poniknejo ali pa popolnoma izginejo. V **retrospektivi** lahko kakšen zaključek oziroma nasvet znotraj teorije torej *postane* tudi nepravilen.

In tako se je tudi Carr, kritičen do svojih predhodnikov, češ da so se motili v svojih idealističnih pogledih ter niso poiskali ustreznih rešitev za preprečitev novih vojn, tudi sam ujel v **napačno ocenjevanje politične prihodnosti**. V svoji študiji in kot svetovalec takratnega **britanskega premiera** Chamberlaina, je leta 1939 priporočil politiko pomirjanja do Nemčije in nacističnega vzpona, kar pa je povzročilo pogubno zunanjepolitično odločitev Chamberlaina, zaradi katere ga še danes obsojajo, češ da je osmešil VB v zavzemanju premile strategije do Hitlerja in v zamujeni priložnosti preprečitve tragične druge svetovne vojne.¹³

Na eni strani imamo torej **mednarodno skupnost**, kjer se odvijajo mednarodni odnosi in procesi, takorekoč politična praksa. Na drugi strani pa imamo opazovalce, analitike, teoretike – **teorije mednarodnih odnosov**, ki iščejo vzrok dogodkom, predvsem vzrok stanja vojne in miru. Današnja mednarodna skupnost, ki izhaja iz Vestfalske ureditve,¹⁴ utemeljena na suverenost med državami in ravnotežje moči, nadgrajena z značajem kolektivnega sistema Organizacije združenih narodov (OZN)¹⁵ (Benko 1970, 11; Benko 1997a, 352–5), ni imuna na nepredvidljive in pretresljive dogodke, ki vedno znova spodbudijo razmišljanja in perspektive MO. Obe svetovni vojni, jedrski strah, bipolarna

¹³ To spoznanje Carr v svoji drugi izdaji knjige leta 1945 v predgovoru tudi sam *prizna* (Carr 1981).

¹⁴ Vestfalska ureditev glede na Vestfalski mir – pogodba po političnih pogajanjih v Evropi leta 1648, ki je vpeljala sistem suverenosti države in ravnotežja moči, kar je zameetek ureditve sodobne MS.

¹⁵ Kolektivni sistem – kolektivna varnost, univerzalnost in miroljubna kolektivna eksistenca – ima zameetek že pred OZN, in sicer v Pariški mirovni konferenci leta 1914 in ustanovitvi prve univerzalne mednarodne organizacije, in sicer Društva narodov.

ureditev, konec hladne vojne, ekološke katastrofe, 11. september, mednarodni terorizem ipd. so situacije, ki so bile povod za vedno nove teorije o MO (Simoniti 2007, XXVIII).

V razvoju politične ideje o MO se torej zvrsti množica paradigem z različnimi stopnjami pojasnjevalne moči. Razmišljanje o **zgodovini ZMO** se je nekako ustalilo v dominantni shemi združevanja določenih perspektiv in dejavnikov v svetovni politiki.¹⁶ Nekje do 80. let 20. stoletja so **teorije v ZMO** poznavalci praviloma delili na tri veje: idealizem, realizem, marksizem; danes prevladuje delitev na **realizem, liberalizem in konstruktivizem** (tako Benko 1970, Booth in Smith 1995; Smith in drugi 1996; Benko 1997b; Dunne in drugi 1998; Wendt 1999; Baylis in Smith 2005; Carlsnaes, Risse in Simmons 2005; Kegley 2009; Dunne in drugi 2010; Burchill in drugi 2013; Daddow 2013).

Za odgovore na raziskovalna vprašanja v tej nalogi sta ključni vprašanji – kako lahko predstavljeni analitični okvirji MO pomagajo pri proučevanju **delovanja posameznika** v mednarodni skupnosti? So se predstavljene paradigme ukvarjale z vlogo posameznika ali vsaj s **procesom odločanja** (*decision-making*) v zunanji politiki držav? Posameznika ZMO v glavnem vidi tako, da je njegove notranje vzvode težko definirati, namreč posamezniki v praksi ne želijo povedati ali pa niti ne vedo lastnih razlogov za delovanje. ZMO jih zato proučuje le **umeščene v določen strukturni kontekst**. »V družbenem svetu posamezniki obstajajo znotraj informiranih struktur« (Dunne in drugi 2010, 3). V naslednjih podpoglavjih predstavljam najprej kratek prikaz aksiomov teorij MO, potem pa osmišljanje vloge posameznika v tem okviru.

2.1.2 Posameznik v idealizmu/liberalizmu

Filozofsko zakoreninjena teorija v idejah Immanuela Kanta, John Locka in Adama Smitha, je bila sprva aktualna v letih 1920–30 po silni prvi svetovni vojni z **optimistično idejo o univerzalni morali in miru** v svetovnem sistemu. Po neuspehu kooperativne organizacije Lige narodov pa – označena za utopijo – idealistična ideja potihne. Po

¹⁶ Intelektualna zgodovina ZMO, kot opozarjajo znotraj histografije MO (Schmidt 2005), ni nujno tako premočrtno razdeljena in razvrščena, temveč ima precej nekoherentno identiteto. Ob ponovnem proučevanju znanstvenih tekstov se tako v retrospektivi iz tega razvijejo novi pogledi in zaključki, povezave in združevanja v drugačne skupine teorij. Gre za vprašanje periodizacije in kriterijev zanjo (Brglez 2008). Zato je nemogoče teorijo mednarodnih odnosov simetrično povzeti. Naloga pojasni značilne teorije za osnovno razumevanje MO.

desetletjih uspešnega delovanja svetovnega kolektivnega sistema (OZN) v 70-ih letih preoblikovana liberalna ideja zopet zaživi z razpredanjem o transnacionalnih (TNA) akterjih in medsebojnih odvisnih povezavah (*interdependence*) v procesu globalizacije (iz liberalizma izhaja kasneje tudi smer neoliberalizem). Glavni akter te teorije je **država** in pa **mednarodne institucije**.

V **liberalnih** teorijah v glavnem **posameznik** tudi ni ključni predmet proučevanja oziroma vstopna točka pojasnjevanja. Prednjačenje pojavov, kot so demokratični mir, globalizacija, soodvisnost (*interdependence*), mednarodne organizacija ipd., nam ne ponuja teoretskih orodij tolmačenja vplivov posameznika v mednarodnem okolju. Na primer **Hadley Bull**, ki se uvršča med angleško šolo (liberalni realizem), v svojem klasičnem delu o anarhični družbi (Bull 1977) analizira mednarodni red skozi vidik družbenih značilnosti, interakcij med državami, znotraj transnacionalnih procesov in struktur. **Posameznik je vpet v družbene in institucionalne konstelacije in sam po sebi ne predstavlja ključnega vpliva na svetovno politiko.**

2.1.3 Posameznik v realizmu

Če idealizem opisuje svet, kakršnega bi si želeli, pa realizem, zakoreninjen v idejah Machiavellija in sorodnih filozofov, od 30-ih let 20. stoletja **realno in 'pesimistično'** oznanja, kakšen svet je; ljudje so **sebični** in v mednarodni skupnosti poteka večer boj za prevlado brez osrednje oblasti – obstaja **anarhično** stanje. Ukvarja se s tem, kako naj država preživi v nepredvidljivem, tekmovalnem, nevarnem mednarodnem okolju, kako naj uporabi svojo politično **moč** in vpliv za doseg **nacionalnega interesa** in ohranitev nacionalne **suverenosti**. Britanskega teoretika E. H. Carrja s študijo leta 1939 in nemškega avtorja, delujočega v ZDA, Hansa Morgenthaua s tekstom o politiki med narodi iz leta 1948 uvrščamo kot ustanovitelja moderne realistične discipline (Morgenthau 1968; E. H. Carr 1981). Realizem je tista teorija, ki je prevladovala v stoletju pojasnjevanja MO, iz nje pa izhaja tudi neorealizem. Glavni delovalec te teorije je država.

Glede **posameznika** pri E. H. Carrju zasledimo opredelitev temeljnih postulatov realizma – distancirati se od razmišljanja, da je za mednarodne katastrofe odgovorna mala skupina posameznikov in poiskati izvorne dejavnike na širši ravni. Torej element **posameznika** ni v ospredju pri pojasnjevanju zunanjepolitičnega obnašanja držav in

drugih mednarodnih pojavov. V praksi pa se izkaže, kot že zapisano, da gre tukaj za podcenjevanje vpliva posameznika v vlogi mednarodnih dogodkov tistega časa, saj se je ravno posameznik – Hitler – izkazal za glavnega povzročitelja takratnega uničenja na svetovni ravni.

Za drugega **realista, Morgenthaua, posameznik** prav tako nima osrednjega pomena. Kot pravijo posplošeno povzetki teorij, se Morgenthau ne ukvarja z analizo mednarodnih situacij iz **mikro** vidika, torej da bi bil ključni objekt proučevanja posameznik oziroma proces odločanja. Proučevanje njegovega originalnega teksta nam natančneje ponazori, da Morgenthau razume proučevanje posameznika v raziskovanju mednarodnih odnosov celo nekoristno, kar predstavljam v nadaljevanju.

Sicer samo **izhodišče** realistične teorije je zasidrano v posamezniku – v (slabi) človekovi naravi (*human nature*). Kot pravi Morgenthau v svojih šestih načelih realizma, »[P]olitika, kot tudi družba nasplošno, deluje po objektivnih zakonih, ki so utemeljeni v človekovi naravi« (Morgenthau 1968, 4) in »[Z]načaj zunanje politike je lahko ugotovljiv samo skozi proučevanje izvajanja političnih dejanj in verjetnih posledic teh dejanj« (Morgenthau 1968, 4). Nadalje Morgenthau poudarja in se vživlja v vlogo posameznika (državnika) (*statesman*) v zunanji politiki,¹⁷ kako se le-ta sooča z »izbiranjem med racionalnimi alternativami v določenih pogojih oziroma okoliščinah« (Morgenthau 1968, 5).

Samo teorijo pa razvije na ravni **sistemskega posploševanja**, znotraj vprašanja racionalnosti izbire posameznika na podlagi interesa države, definiranega z močjo. Ko enkrat definira predpostavko posameznikovega odločanja kot racionalnega, se na to raven ne vrača več, temveč pojasnjuje MO s **sistemskega vidika**. Saj kot pravi, proučevanje posameznika ni prava smer za posploševanje mednarodnih odnosov:

/T/eorija realizma mednarodne politike se tako obvaruje pred dvema splošno priznanima **zmotama: ukvarjanje z motivi (motivacija) in z idealističnimi preferencami** (Morgenthau 1968, 5). /.../ Iskanje *ključa (clue)* zunanje politike izključno v **motivih državnikov** je oboje brezkoristno in zavajajoče. Zavajajoče zato, ker so motivi najbolj iluzorni psihološki podatki, popačeni kot so, večkrat izven možnosti dojetanja s strani interesov in čustev samega delovalca kot tudi opazovalca. **Ali resnično vemo, kaj so naši motivi?** In kaj sploh vemo o motivi drugih? (Morgenthau 1968, 5). /.../ Četudi bi imeli dostop do resničnih motivov državnikov, bi nam to vedenje le malo pomagalo pri **razumevanju zunanje politike** in bi nas utegnilo celo zavesti. Res je, da nam motivi državnikov lahko med drugim služijo kot indici, v kakšno smer bo zapeljana njegova zunanja politika. Nikakor pa to ni tisti ključ, po katerem bi zunanjo politiko napovedovali

¹⁷ Že sam namen njegovih analiz je bil praktično svetovanje zunanjepolitičnim odločevalcem ZDA.

(predvidevali). **Zgodovina ne navaja primerov natančne in nujne korelacije med kvaliteto motivov in kvaliteto zunanje politike** niti v moralnem niti v političnem smislu (Morgenthau 1968, 5–6).

Tako Morgenthau (1968, 6) sklene, da »**dobri nameni državnika še ne pomenijo uspešne zunanje politike**« in da če želimo »poznati moralne in politične kvalitete državnikovih dejanj, moramo poznati dejanja, ne pa motivov zanje.« Nadalje še poudari, da »nič kolikokrat je **državnike motivirala želja po izboljšanju sveta, na koncu pa so ga poslabšali**« (Morgenthau 1968, 6). Torej ga zanima bolj tisto, ki ne glede na motivacijo in cilje posameznika ter zunanjo politiko definira v samem sistemu, strukturi, v svetu izven posameznikovega nadzora.

/D/obri motivi državnika nam le zagotovijo izognitev namernim slabim politikam, vendar pa ne garantirajo moralno dobro in politični uspeh, ki si ga želijo. [K]ljučno je poznati državnikovo intelektualno sposobnost dojemanja osnov zunanje politike in prevajanje tega v uspešno politično dejanje. /.../ **politična teorija mora presoјati politično kvaliteto**, voljo in akcijo (Morgenthau 1968, 6).

Nadalje se Morgenthau poglubi tudi v iracionalno razmišljanje posameznika in v njegove elemente »osebnosti, predsodke, subjektivne preference, v vse šibkosti intelekta« (Morgenthau 1968, 7), v **psihologijo voditelja**. Vendar kot pravi, se mora teorija zunanje politike osredotočiti na posploševanje na osnovi racionalne osnove izbiranja. Če povzamemo, **posameznikove osebne posebnosti in patologije v izbirah Morgenthau priznava** (1968, 7), vendar pa jih ne vidi kot uporabno orodje za teoretične refleksije, saj ni dokazano, da bi ob izboljševanju določenega posameznika izboljšali celotno mednarodno okolje:

/K/o smo enkrat določili posameznike ali skupine posameznikov kot izvor zla, smo očitno doumeli vzročno bistvo, ki pojasnjevanje družbenih problemov izpelje iz vloge posameznika; to očitno dojemanje sugerira navidezno rešitev: eliminiramo posameznike kot 'odgovorne' za zlo in smo rešili problem (Morgenthau 1968, 7).

Tretji realist **Waltz**, natančneje ustanovitelj smeri strukturnega realizma, pa uvede v razpravo tri možnosti vidikov mednarodnih odnosov: ¹⁸ **posameznik, država, mednarodno okolje** (Waltz 1962). Torej za razliko od Morgenthaua, prav v svoje teoretično pojasnjevanje kot eno od pojasnjevalnih možnosti vključi tudi vidik

¹⁸ Natančneje je Waltz pisal o vzrokih mednarodnega konflikta.

posameznika, natančneje obnašanje človeka (*human behavior*). To klasično delo je zaradi **treh ravni analize** med drugim v svojem analitičnem pristopu podlaga teoriji zunanje politike, saj ponuja tri vstopne točke kot možnost pojasnjevanja obnašanja države v mednarodnih odnosih.

Pri mednarodni ravni Waltza zanima predvsem mednarodna anarhija, gospodarstvo, zgodovina; na državni ravni analizira državne strukture, tudi primer socializma. Na ravni posameznika pa se ukvarja s človekovim obnašanjem in pravi, da najdemo »**vzroke vojn v naravi in obnašanju človeka**. Vojne so rezultat sebičnosti, napačno usmerjenih agresivnih impulzov, neumnosti. Ostali vzroki so sekundarni in morajo biti obravnavani kot taki« (Waltz 1962, 17). Iz tega sklepa, da je potrebno za mirnejši svet »**ljudi (posameznike) spremeniti**, bodisi njihovo moralno-intelektualno stališče bodisi psiho-socialno obnašanje« (Waltz 1962, 18). Ugotavlja, da v to verjamejo analitiki optimisti, medtem ko pesimisti (kamor uvršča tudi Morgenthau¹⁹) ne vidijo izboljšanja svetovne morale v izboljšanju posameznika. Zaključí, da:

/Zlonamernost posameznikov in njihovo nesprejemljivo obnašanje vodi v vojno; individualna dobrota, če je lahko splošena univerzalno, pa bi pomenila mir: to je povzetek prve ravni analize. Za pesimiste je sicer mir le cilj in to so le utopične sanje, ostali pa razumejo reformo posameznika kot zadovoljiv povod za doseg stanja trajnega miru /.../ Ali bi torej izboljšava posameznika ozdravila družbene in politične tegobe? Težavnost nedvomno leži v besedi 'dobro'. Kako naj se 'dobro' definira? (Waltz 1962, 39).

2.1.4 Posameznik v konstruktivizmu

Konstruktivizem je pristop v ZMO, ki se po koncu hladne vojne v 80. letih začne ukvarjati z vprašanjem – kako posamezniki vidijo (**konstruirajo**) svet, kako se gradi vedenje o svetu, kako **ideje** in družbene **identitete** vplivajo na mednarodno politiko. Opozori torej na same **epistemološke** in **ontološke**²⁰ predpostavke teorij MO ter proučuje odnos **agent-struktura**: ali struktura v sistemu oblikuje obnašanje akterjev (agentov oz. delovalcev) ali delovalci oblikujejo strukture v sistemu? (Wendt 1999). Dejanja nacionalnih držav niso posledica anarhične mednarodne skupnosti, temveč tega, kako države **družbeno konstruirajo** (*social construction*) predstave o realnosti. Glavni akter te teorije je država in pa tudi posamezniki, ki konstruirajo ideje o mednarodni skupnosti.

¹⁹ 'Pesimisti' je bil takrat drug izraz za teoretike realizma (Q. Wright 1955; Benko 1970).

²⁰ Ontološke filozofske predpostavke sprašujejo 'Kaj obstaja, kaj je, kako je povezano'; Epistemološke filozofske predpostavke sprašujejo 'Kaj in kako vemo?' (Brglez 2008, 62).

V tretji temeljni paradigmi MO – **konstruktivizmu** – tako najdemo nekoliko širše pojasnjevalne možnosti glede vloge posameznika. Človekovo delovanje ima po konstruktivizmu v svetovni politiki veliko večjo vlogo, kot po realizmu in liberalizmu. V nasprotju s prepričanjem v gotovost političnega življenja pri slednjih, konstruktivizem meni, da »**mi ustvarjamo svet**« (Daddow 2013, 158). Objekti mednarodnih struktur so sestavljeni iz idej, iz akterjevih prepričanj (angl. *actor's beliefs*), mednarodni sistem je družbena konstrukcija (Wendt 1998), naša vsakdanja realnost je skonstruirana; izhodišče te teorije je torej **posameznikova konstrukcija sveta**. Na primeru mednarodnega terorizma konstruktivizem pojasnjuje, kako je v mednarodnem okolju skonstruirana identiteta teroristov, kakšno vlogo ima jezik in družbeni kontekst, podobe travm v medijih, patriotizem ipd. (Dunne in drugi 2010).

Podrobneje konstruktivizem pojasnjuje relacijo **med posameznikom in družbeno strukturo** (Dunne in drugi 2010) v smislu, kako **struktura pusti več prostora** (zmogljivost delovanja) **delovalcu** (*agency*) (bolj kot to trdita realizem in liberalizem), kar pa sicer pomeni državi (kot delovalcu) in ne posamezniku (kot delovalcu). Recimo slavni naslov temeljnega članka konstruktivizma Alexandra Wendta se glasi 'Anarhija je tisto, kar države same razumejo, da je' (*Anarchy is what states make of it*).

Na osnovi meta teoretske ločnice agent-struktura,²¹ se torej razjasni, da **delovalci niso tisti, ki bi imeli ključno vlogo v mednarodni strukturi** (Burchill in drugi 2013). Kot pravi Wendt, »[S]trukture imajo učinke, ki so nereduktivni (nedeljivi) na delovalce«²² (Wendt 1999, 139). Nadalje Wendt (1999, 198) pojasnjuje, da so strukture v osnovi bolj »kulturološke, kot pa materialne. Materialne sile sicer še štejejo, **ljudje so vendarle naklepni** (*intentional*) delovalci, ampak ideje so umeščene v družbo – kulturo in so pogoj za moč in interes«.

Na podlagi gornje konceptualne analize ugotavljam, da se tudi konstruktivizem pri pojasnjevanju mednarodnih političnih procesov ne ukvarja s posameznikom *per se*, temveč je posameznik v tem primeru umeščen v družbene konstrukcije. Če poiščemo še, kako torej konstruktivizem gleda smiselnost proučevanja same zunanje politike, pa je dovolj navesti zgovoren citat utemeljitelja konstruktivističnega pristopa Alexandra Wendta (1999, 11): »Teorije mednarodne politike so ločene od tistih, ki kot svoj osrednji objekt

²¹ Naloga pojasni ta koncept podrobneje v podpoglavju 2.2.3.

²² Gre za holistični pogled znotraj metateoretskih osnov. O tem več v podpoglavju 2.2.3.

pojasnjevanja vzamejo delovanje posameznih držav – teorije zunanje politike. Kot Waltz sem tudi jaz **zainteresiran za mednarodno politiko in ne zunanjo politiko.**«

Ugotovim, da tudi konstruktivizem ni v pomoč, če želim pojasniti vlogo posameznika v zunanjepolitičnem procesu. Vseeno pa se je v okviru paradigme konstruktivizma, natančneje znotraj veje liberalnih konstruktivistov, razvil zanimiv analitični okvir razumevanja mednarodnih pojavov, ki ga lahko apliciramo na analiziranje vloge posameznika. To je pojem **Življenjski cikel norm** (*norm life cycle*), ki je zasnovan v družbenih, kulturnih in psiholoških normativnih osnovah ter normativno upravljanje (*norm entrepreneurship*) (Klotz in Prakash 2008, 172). Življenjski cikel norm pojasni, kako določena politična skupina (recimo vlada) vzpostavi strategijo razvoja dovednosti do določenih norm (vrednot) in se poslužuje metode **prodaje ideje**²³ (*selling the idea*). Voditelj države, vladni minister ali kak drug politik z dovolj vplivnim položajem pa je tisti **vodilni upravljaec norm** (*norm entrepreneur*), ki aktivno vodi proces razširjanja norm ter **preoblikovanje normativnih osnov ter percepcij** (Daddow 2013, 168–169).²⁴

2.1.5 Velike debate in meta teoretske ločnice proučevanja svetovne politike

Poleg (kronološke) razdelitve v skupine paradigem se zgodovina ZMO pojasnjuje tudi skozi **velike debate** (*great debates*) v mednarodnih odnosih. Le-te sicer razvrščajo avtorji na različne načine, po Daddowu (2013, 70) in Brglezu (2008, 90–91) so to razprave med:

- **Idealisti/Realisti**

Realisti vidijo mednarodno skupnost kot neizogibno vojno, idealisti nasprotno poudarjajo željo po sodelovanju in miru. Gre za ločnico omejitev ali na drugi strani priložnosti znotraj mednarodne skupnosti. Za idealiste je »politika v funkciji etike« in za realiste »etika v funkciji politike« (Dunne in drugi 1998, 66).²⁵

²³ Z drugimi besedami lahko to poimenujemo tudi *spin* (*media spin*), kjer vodilni medijski strategji poskušajo prikazati zgodbo drugačno, kot je. Recimo v filmu 'Wag the dog' spin doktorji zasnujejo namišljeno vojno na Balkanu ter ameriško herojsko odrešitev, z namenom da bi preusmerili pozornost javnosti stran od škandaloznih novic o ljubezenski aferi predsednika ZDA oziroma, da bi medijem ponudili zanimivejšo novico od tiste o ljubezenski aferi (Weber 2010).

²⁴ Ilustracija primera življenjskega cikla norm je prikazana na primeru premierstva Tonya Blaira v podpoglavju 5.3.

²⁵ Na tem mestu pa moram opozoriti tudi na to, da je na primer že takšna stroga ločnica realistov (od idealistov) – ki da verjamejo samo v moč države in ne polagajo upanja na moč morale – za mnoge preveč posplošena, celo krivična. Recimo E. H. Carr opozori ob svoji 2. izdaji temeljnega dela MO (Carr 1981) na to, da dejavnik moči le morda ni tako edinstveno temeljen. Sploh kontradiktorno tako strogemu razvrščanju Carra med realiste pa je dejstvo, da se je v poznejših letih zelo zanimal za marksizem in tudi svetoval na

- **Behavioristi (znanstveni pristop)/Tradicionalisti**

Debata o metodologiji se je razvila med tistimi, ki so vztrajali pri bolj natančnem znanstvenem proučevanju v ZMO ter ostalimi, ki so želeli temeljiti bolj na zgodovinsko/interpretativni analizi. V okviru te razprave je nastala AZP – poddisciplina MO, o čemer več v podpoglavju 2.2.1.

- **Neorealizem/Neoliberalizem (pluralizem)**

Interparadigmatska (*Inter-paradigm*) debata, izhajajoča iz dveh teorij – realizma in liberalizma, z dodanimi elementi radikalnih teorij (strukturalizem, institucionalizem). 'Neo-neo' debata dominira ZMO že več desetletij, in sicer imajo znanstveniki različne poglede na to, ali imata teoriji skupne ključne točke ali pa so njune meta teoretske predpostavke različne.

- **Pozitivizem/Post-pozitivizem**

Zadnja, četrta debata (večkrat razumljena tudi kot tretja – za tiste, ki zgoraj navedene tretje ne priznavajo) se odvija med pozitivisti in postpozitivisti, ki se ukvarjajo z epistemološkimi predpostavkami (kaj lahko trdimo, da vemo) v perspektivah MO. Filozofija družbenih ved je v ZMO prišla v ospredje skozi delo 'Pojasnjevanje in razumevanje mednarodnih odnosov' (Hollis in Smith 1991), nato pa je ontološko dimenzijo dodal še Wendt (1999) – pomembnost dejstva, da realnost obstaja neodvisno od človekove spoznavne zmožnosti (Wight 2005). Proučevalci MO se morajo torej zavedati svojih metateoretskih predpostavk in ustrezno med seboj teorije primerjati, združevati in posploševati – a le na podlagi istih predpostavk. Ali gre torej na primer za dva vidika istega sveta ali za dva vidika dveh različnih svetov?

Ta spoznanja nas opominjajo, da si pred **pripravo analitične sheme** postavimo ne samo vprašanje, **kako** proučujemo mednarodne pojave, temveč že vprašanje, **kaj** sploh proučujemo. Brez **metateoretskih osnov** ne moremo določiti ali konceptualizirati predmeta proučevanja, niti ga ustrezno proučevati (Brglez 2008, 25–26). Pri proučevanju mednarodnih političnih pojavov se tako za izbor analitičnega okvirja lahko identificiramo z **eno ali več teorijami**, najustreznejše torej s tistimi s sorodnimi metateoretskimi

temo zunanje politike VB v tej luči (Cox 2010). Drugi, ki tudi ni bil zgolj 'realist', je Morgenthau, ki pa je sploh zelo protestiral, da ga kritiki tako posplošeno označujejo za takšnega, ki verjame v permanentnost mednarodnega sistema *zgolj* na podlagi nacionalne države in elementa moči (Predgovor k 3. izdaji, Morgenthau 1968). Pravi: »Če je prva izdaja govorila o iluzornih upanjih OZN, druga izdaja upošteva dosežke OZN«. Moderna analiza tako ugotavlja, da je perspektiva Morgenthaua dosti bolj kompleksna, kot se je prvotno sklepalo, pisal je vse več o morali in supranacionalnih silah znotraj mednarodne skupnosti.

osnovami. Sicer pa ni celovite teorije MO oziroma tiste 'prave' teorije, ki bi rešila vsa vprašanja o mednarodni skupnosti.

Pri pojasnjevanju elementarnih teorij mednarodnih odnosov je morda na mestu še opomba, da so še določeni drugi avtorji v teh stotih letih discipline proučevali pojmovanje in pojasnjevanje zunanje politike, sprejemanje odločitev in tudi vlogo posameznika, ki pa so znotraj zgodovine ZMO bodisi neomenjeni, kljub temu da nekateri množično citirani ali pa splošno **nerazporejeni**²⁶ v paradigme ZMO ali nenazadnje uvrščeni v poddisciplino analiza zunanje politike. Naloga nekatere našete bolj podrobno predstavi kasneje (podpoglavja 3.1, 3.3.1 in 4.6.3).

2.2 Ločnica med znanostjo o mednarodnih odnosih in analizo zunanje politike

Kot navedeno v prejšnjem podpoglavju, prevladujoče teoretične paradigme mednarodnih odnosov v glavnem ne ponujajo analitičnih orodij, ki bi pojasnila vplive posameznikov v mednarodnopolitičnih procesih. Kako si torej zgradim **ustrezno analitično shemo** za proučevanje zastavljenega problema? Lahko izhajam iz gledišča, da posameznikovo delovanje v mednarodni skupnosti nastopa **v okviru zunanje politike države** ter skozi ta vidik poiščem indikatorje vplivov posameznika na zunanjo politiko države (in tudi na svetovno politiko).

²⁶ **Richard C. Snyder** s temeljnim delom iz leta **1954** o procesu sprejemanja odločitev v zunanji politiki in o vlogi posameznika (Snyder in drugi 2002).

Quincy Wright, ki se v svojem delu loteva tudi psihologije v mednarodnih odnosih ter *voditeljstva (leadership)* (Wright 1955).

Raymond Aron, francoski politolog in filozof, v svojem bistvenem delu (prva francoska izdaja je izšla leta **1962**) zgradi analitično shemo *sociologije mednarodnih odnosov*²⁶, kjer analizira dejavnike, ki vplivajo na zunanjo politiko, proučuje proces odločanja (Aron, 1966).

Karl W. Deutsch, češko-ameriški sociolog in politolog, ki je v svoje analize umeščal sistemsko analizo in modelsko razmišljanje, okvirno uvrščen v *behaviorističen* pristop MO, je v svojem delu *Analiza mednarodnih odnosov* pisal iz gledišča sprejemanja odločitev v zunanji politiki in je še kako citiran pri pojasnjevanju procesa zunanje politike (Deutsch **1968**).

Kalevi J. Holsti, katerega široka družbeno-znanstvena raziskava na področju mednarodnih odnosov in zunanje politike je prinesla tudi klasična, mnogokrat citirana dela znotraj discipline MO, med drugim temeljno delo *Mednarodna politika: analitični okvir*, ki je leta 1995 doseglo že 7. izdajo, medtem ko je prvič izšlo leta **1967** (Holsti 1995).

Ole R. Holsti²⁶, politični analitik s širokim opusom o zunanji politiki, konkretnije o procesu zunanjepolitičnega odločanja, političnem vodstvu (*leadership*), psihologiji v mednarodnih odnosih, o prepričanjih voditeljev (belief systems) (Holsti in Rosenau 1990).

Kot ugotavlja **Hill** (2003), je globalizacija zameglila točne lokacije procesa odločanja o medsebojnih odnosih delovalcev v mednarodni skupnosti in da je proces **zunanje politike** znotraj proučevanja mednarodnih odnosov potisnjen nastrán, o tem konkretno se v znanstvenih prispevkih zelo malo piše. In kot trdi on, je poznavanje **zunanje politike** dandanes celo bolj pomembno kot pa gledišče *makro* perspektive mednarodnih odnosov. Pravi, da je »zunanja politika centralni del razumevanja mednarodnih odnosov in mora biti vrnjena nazaj v fokus proučevanja« (Hill 2003, 23). **Zunanja politika** je za Hilla »kanal, skozi katerega se obravnava dejanja izven državnih meja« (Hill 2003, 23).

Podobno je v svoji analizi v *Priročniku o mednarodnih odnosih* leta 2002 ugotovil **Carlsnaes**, da je analiziranje zunanje politike nejasno umeščeno v politološke znanosti – nekateri jo umeščajo v področje javnih politik (primerjalna politologija), ZMO pa ta predmet proučevanja **ignorira** (Carlsnaes 2005). Ugotovi namreč, da že ob bežnem pregledu naslovov znanstvenih člankov v ključnih periodičnih publikacijah o mednarodnih odnosih zasledimo le redke, ki bi v naslovu že vsebovali pojem **zunanja politika** oziroma **analiza zunanje politike**. Je torej analiza zunanje politike **poddisciplina mednarodnih odnosov** ali ne? Po njegovem mnenju je le-ta (bila v času nastanka tega priročnika leta 2002) v **konceptualni krizi**, teoretično na mrtvi točki.

Da bi razumeli predstavljeno situacijo **krize identitete** in **dihotomije** mednarodni odnosi-zunanja politika, moramo uporabiti zgodovinsko analizo. Namreč ob vzpostavitvi proučevanja mednarodnih odnosov pred **stoletjem**, kot že zapisano, so se ob analiziranju mednarodne politike teoretiki v večini usmerili v posploševanje svetovnih procesov na ravni **mednarodnih struktur**. Morgenthau recimo, kot že pojasnjeno, pri teoretiziranju ni videl smisla v pojasnjevanju samega procesa zunanje politike, temveč v širših sistemskih interakcijah. Tako **zunanja politika ni bila središče pojasnjevanja**.

2.2.1 Razvoj in umestitev analize zunanje politike kot poddiscipline znanosti o mednarodnih odnosih

Vzporedno ob že pojasnjenih strujah teorij mednarodnih odnosov pa so v teh desetletjih vendarle **proces zunanje politike** vzeli pod drobnogled nekateri analitiki in tako utirali pot temu, kar se načeloma danes priznava kot poddisciplina mednarodnih odnosov – *analiza zunanje politike* (*Foreign Policy Analysis*) (Hudson 2002).

Kot navaja **Neack**²⁷ (2008, 19) je v 50. letih 20. stoletja »študij zunanje politike vzniknil kot **most** med mednarodnimi odnosi in primerjalnimi politikami (*comparative politics*)«, pred tem obdobjem, pa pravi, se je *zunanja politika* proučevala pod domeno **zgodovine diplomacije** (Neack 2008, 19–20). V obdobju, ko so se teorije spopadale s tem, kaj so »primerni načini védenja«, znano kot druga debata v ZMO med **behavioristi in tradicionalisti**, pa so bila napisana ključna dela, ki so drzno izhajala **iz alternativnih gledišč** kot večina takratnih teorij ter so tako podlaga današnji **teoriji zunanje politike**.

Znameniti **Richard C. Snyder**, ki je v 50. letih poučeval univerzitetni predmet *Ameriška zunanja politika*, je leta 1954 napisal delo *Proces odločanja kot pristop k proučevanju svetovne politike (Decision-Making as an Approach to Study of International Politics)*; z drugima avtorjema pa leta 1962 to delo izdal v razširjeni obliki pod naslovom: *Zunanjepolitično odločanje (Foreign Policy Decision-Making)* (Snyder in drugi 2002). Kot poudarja njegov takratni soavtor Burton Sapin, je Snyderjev **interdisciplinarni** pristop, ki je svoje predpostavke črpal tudi iz antropologije, sociologije in psihologije, povzročil pretres v prevladujočih teoretičnih perspektivah (Snyder in drugi 2002). Kot Snyderjevo delo povzema **Neack**, je bil v središču analize **odločevalec (decision-maker)** in **proces odločanja** ter je s tem zavračalo realistično pojmovanje, ki pri proučevanju mednarodnih procesov ni upoštevalo razlikovanja med delovanjem države v mednarodnem sistemu in zunanjepolitičnim odločanjem v državi (Neack 2008, 22).

Hudson razume to delo kot temeljno podlago v poddisciplini mednarodnih odnosov – **analizi zunanje politike (AZP)** in je ta tekst, sicer desetletja **potisnjen v ozadje** (pri proučevanju svetovne politike), po 40 letih (1962–2002) privedla zopet v središče pozornosti ter ga s **ponovno publikacijo** (Snyder in drugi 2002) bolj eksplicitno umestila v izgradnjo analitične in zgodovinske podlage analiziranja zunanje politike (Hudson 2002).

Na osnove Snyderja, Brucka in Sapina (Snyder in drugi 2002) se je nadalje navezal **James Rosenau, drugi temeljni avtor v okviru AZP**, in sicer je v svojih temeljnih delih sredi 60. let izhajal iz njihovega izhodišča študiranja zunanje politike **skozi različne ravni analize** (Neack 2008, 22). Kot navaja Rosenau, so se analitiki v želji po modernizaciji zatekli k zavzemanju drugačnih pristopov in med drugim je bil sam kot učenec Snyderja, priča takšnim drznim potezam grajenja novega pristopa k proučevanju svetovne politike (Rosenau 1967, 195). Le-te osnove pa je kasneje rekonstruiral, nadgradil in uporabljal v svojih nadaljnjih proučevanjih, obžaloval pa dejstvo, da takšen pristop ni vzbudil večje

²⁷ Prva izdaja knjige leta 2001.

pozornosti in bil širše uporabljen. Skozi svoj širok opus del²⁸ na temo zunanje politike je konstantno analiziral to situacijo **nesprejemanja pristopa primerjalne zunanje politike** in pa tudi kritično analiziral lasten pristop – če je vendarle bil dovolj teoretičen, pravilno zasnovan ter nenazadnje strmel k vzpostavitvi generalne teorije AZP (Rosenau 1968; Rosenau 1984). V retrospektivi pa v enem izmed svojih poslednjih tekstov, objavljenem v osrednjem modernem učbeniku zunanje politike (Smith in drugi 2012)²⁹, kjer ga smatrajo za **očeta AZP**, zapiše, da je vesel priznanja, da so njegove pred-teorije o zunanji politiki vendarle vključene v današnjo teorijo o zunanji politiki.

V obdobju **obrobnega nastajanja teorije zunanje politike** (med 1950 do 2000) so torej bila objavljena (dandanes prepoznana kot) paradigmska dela ter razvita temeljna spoznanja AZP. Poleg že omenjenega dela avtorjev **Snyderja** in drugih v letu 1954 in **Rosenauove** teorije primerjalne analize zunanje politike, utemeljene z deli od leta 1966 ter do poznih 80. let; razumemo v tem obdobju kot paradigmsko tudi delo Harolda in Margaret **Sprout** iz leta 1956 – *Hipoteze odnos človek-milje v kontekstu mednarodne politike (Man-Milieu Relationship Hypotheses in the Context of International Politics)* (Hudson 2007, 15). Zakonca Sprout sta svoje analize utemeljevala na predpostavki, da je za razumevanje svetovne politike potrebno proučiti psihološko okolje posameznika in skupin znotraj procesa odločanja o zunanji politiki (Hudson 2012, 17). V tem času so zanimivi tudi pristopi Charlesa in Margaret G. **Hermann**, ki sta (skupaj in posamično) z **mikro** pristopi proučevala vpliv značilnosti posameznika na proces zunanjepolitičnega odločanja od leta 1974 pa vse do danes (Hermann 1980, 2005). Proces odločanja v zunanji politiki pa so pod drobnogled vzeli tudi avtorji Graham **Allison**, ki je pisal o procesu odločanja v kubanski raketni krizi (Allison 1999, 1. izdaja 1962), Irving **Janis** – *groupthink* oziroma sindrom skupinskega odločanja (Janis 1982, 1. izdaja 1972) ter Robert **Jervis**, ki je proučeval percepcije in zmote v procesu odločanja v zunanji politiki (Jervis 1976). V to obdobje nastajanja teorije zunanje politike Hudson uvrsti kot relevantna tudi dela (kot že prej omenjeno paradigmsko neuvrščeni) avtorjev J. K. **Holsti** (1995, 1. izdaja 1967) in Karl **Deutsch** (1968).

Kako **obrobno** in pet desetletij **nastrán potisnjeno** je bilo razvijanje **AZP**, nato pa šele v zadnjih desetih, petnajstih letih vendarle **vključeno** v pojasnjevanja svetovne politike, pričča primer nihanja med **nepriznavanjem in priznavanjem** AZP kot vidika, vključenega

²⁸ Od leta 1966 pa vse do leta 2011.

²⁹ Prva izdaja leta 2008.

v pojasnjevanja svetovne politike s strani **Steva Smitha**,³⁰ vseprisotnega analitika mednarodnih odnosov, avtorja ali soavtorja najširše citiranih, temeljnih tekstov, znanstvenih člankov, monografij in tudi učbenika o svetovni politiki (že omenjeni Baylis in Smith), spisanih od poznih 70. let pa vse do danes. **Smith** je bil v preteklosti recimo goreči kritik **Rosenau**ove predteorije AZP, po dolгих desetletjih razhajanj pa ga je kot soavtor novodobnega učbenika o zunanji politiki (Rosenau v Smith in drugi 2012) vendarle **vključil** v pojasnjevanje svetovne politike.

Zanimivo, da v nasprotju s pričujočim učbenikom, druga dva (ameriška) tudi globalno uporabljena učbenika, pojasnjujeta pojave v svetovni politiki na drugačen način. Kot že pojasnjeno, učbenik pod taktirko avtorjev **Russett in Starr** že od 1981. leta združuje vidik zunanjepolitičnega odločanja, ravni analize pri proučevanju vplivov na te odločitve ter obenem vključuje tudi teoretske paradigme mednarodnih odnosov. Prav tako avtorja **Kegley (in Wittkopf)** od leta 1982 svoja spoznanja utemeljujeta na podobni združevalni analitični shemi. A vendarle, ti izdaji ponazarjata obstojanje paralelnega nepovezanega pristopa k stvarnosti znotraj znanosti o mednarodnih odnosov.

Po dolgoletnem ločevanju perspektiv **MO – AZP** in zavračanja slednje, se le-ta prične obravnavati z naraščajočo pozornostjo. Že omenjeni avtorici **Neack** (2008, 1. izdaja 2001) in **Hudson** (2002, 2007) ter politični analitik **Hill** (2003) s svojimi sistematičnimi znanstvenimi prispevki zunanjo politiko pripeljejo v jedro pojasnjevanja svetovne politike.

2.2.2 Združevanje perspektiv v postpozitivizmu

Bolj konkretno možnost **združevanja obeh vidikov** – ZMO in AZP – pri pojasnjevanju mednarodnih pojavov predstavi **Carlsnaes** (2005, 1. izdaja 2002), ki vzpostavi **štiri vidike na zunanjo politiko**, razdeljene glede na postpozitivistične predpostavke (v duhu aktualne 4. debate znotraj ZMO). Ti vidiki združujejo strukturni kot tudi *individualistični* pristop. Gre za: **strukturni pogled, pogled z vidika delovalca** (agency-based), **družbeno-institucionalni pogled** in **pogled z vidika interpretacija delovalca**. Tako se na primer tudi z realizmom oziroma realistično opremljeno teorijo

³⁰ Steve Smith je urednik ali so-avtor ključnih modernih, razširjeno uporabljenih in citiranih učbenikov ter znanstvenih monografij na temo mednarodnih odnosov (Hollis in Smith 1990, Smith, Booth in Zalewski 1996, Booth in Smith 1997, Baylis in Smith s prvo izdajo 1997, Dunne, Kurki in Smith s prvo izdajo leta 2008, Smith in drugi s prvo izdajo 2008).

zunanje politike lahko pojasni zunanjepolitični proces in njegove vzroke. Združevanje pričujočih vidikov je ponazorjeno v Tabeli 2.1:

Tabela 2.1.: Štirje pristopi zunanjepolitične analize glede na različne metateoretske predpostavke

ONTOLOGIJA	EPISTEMOLOGIJA	
	Pojasnjevanje Eksplanatorna dimenzija <i>Pozitivizem</i>	Razumevanje Konstitutivna dimenzija <i>Postpozitivizem</i>
Holizem Struktura	<u>Strukturni pogled:</u> 1. Realizem 2. Neoliberalni institucionalizem 3. Pristopi organizacijskega procesa	<u>Družbeno-institucionalni pogled:</u> 1. Družbeni konstruktivizem 2. Diskurzivni pristop
Individualizem Delovanje	<u>Pogled z vidika delovalca:</u> 1. Kognitivni in psihološki pristop 2. Birokratski politični pristop 3. Liberalni pristop	<u>Pristopi z vidika interpretacije delovanja posameznega akterja</u> (izbire odločevalca)

Vir: povzeto po Hollis in Smith (1990, 215), Carlsnaes (2005, 336), Brglez (2008, 66), Wendt (1999, 32) in Bojinović Fenko (2010, 86).

Carlsnaes analizira, kaj so **ontološke** predpostavke družbenih sistemov, **kaj obstaja** oziroma ali so le-te deljive (reduktivne) ali ne. **Individualizem** predpostavlja, da so entitete deljive na posamezne delce, medtem ko **holizem** predvideva, da delci obstajajo le kot celota (Fearon in Wendt 2005). Podobno povzame Bojinović Fenko:

/T/eorije mednarodnih odnosov v večini predpostavljajo prednost holizma, tj. odločilnega vpliva (materialnih in idejnih) struktur na družbeno delovanje delovalcev, študij zunanje politike pa ravno obratno, da so odločilni delovalci sami, saj imajo

zmogljivost in sposobnost namenskega delovanja, torej dajejo prednost **individualizmu** (Bojinović Fenko 2010, 9).

Pri **epistemoloških** predpostavkah se na drugi strani vprašamo, **kaj in kako vemo** (Brglez 2008, 62); saj »realnost obstaja neodvisno od človeških spoznavnih zmožnosti« (Hollis in Smith 1990), namreč teorije ne morejo preseči človeških spoznavnih zmožnosti in ne morejo zajeti celotne realnosti oziroma »realnost na ta način ločimo od vprašanja resnice« (Brglez 2008, 54). Zato na ravni **epistemologije** ločujemo dve vrsti *védenja* – »**razumevanje** (*understanding*) in **pojasnjevanje** (*explaining*); – **razumeti** »pomeni reproducirati zaporedje (dogodkov)«, **pojasnjevati** pa pomeni »iskanje vzrokov (*causes* – *causality*) na znanstven način« (Hollis in Smith 1990, 87–88). Torej gre za dve vrsti **vzročnosti** oziroma **kavzalnosti** (*causality*) – za **konstitutivno** (nedeljivo od pogojev obstajanja) in **eksplanatorno** (Wight 2005, 38); kot z drugimi besedami pojasni Brglez obstajajo **eksplanatorne** (od zunaj) in **konstitutivne** (od znotraj – teorije kot očala) epistemološke dimenzije (Brglez 2008, 63). Bojinović Fenko (2010, 85) epistemološko ločnico razloži v smislu proučevanja predmeta od znotraj – **pozitivizem**, ali od zunaj – **reflektivizem**.

Wendt pojasni, da velja pri **pozitivizmu** prepričanje, da zmoremo priti blizu védenja skozi znanstvene pristope, glede na **postpozitivizem** pa nimamo takšnega privilegija, tj. da bi lahko vedeli celotno resnico (Wendt 1998, 101). Po njegovo je razlikovanje med **konstitucijo** (*constitution*) in **kavzalnostjo** lahko pojmovano tudi kot razlikovanje med **makro** in **mikro** strukturami (Wendt 1999, 139). Wendt pri snovanju konstruktivistične paradigme mednarodnih odnosov izhaja iz metateoretskih predpostavk, ki so **eklektične** oziroma kot se natančno izrazi sam: »nekje 'vmes' v tretji debati.«³¹ (Wendt 1999, 40); torej ni zagovornik tega, da se je treba za metateoretske ločnice strogo opredeliti, namreč on med drugim predpostavlja možnost ontološkega pluralizma (Wendt 1998, 116). Sicer pa Wendt tudi opomni, da se analitiki mednarodnih odnosov ne smejo zadržati preveč pri metateoretskih sporih, v katerih se gibljejo že od poznih 80. let; temveč morajo proučevati pojave mednarodnih odnosov bolj **empirično** (Wendt 1998, 117).

³¹ Debata pozitivizem/postpozitivizem, kot že pojasnjeno v podpoglavju 2.1.5 je lahko razumljena kot tretja ali četrta velika debata ZMO.

2.2.3 Razmejevanje agent-struktura, *Innerpolitik-Realpolitik*

Pri pričujoči metateoretski delitvi gre tudi za dihotomijo **agent-struktura** oziroma **delovanje-struktura**. Zgodba je izpeljana iz Giddensove sociološke strukturalistične teorije (Hill 2003, 26) in eden izmed prvih³² avtorjev, ki je pisal o **politični strukturi** oziroma **političnem strukturalizmu**, ki omogoča ter/ali omejuje moč in vpliv političnega voditeljstva (*leadership*), je bil **Cerny** (1990, 29): »Kaj delajo države in državni delovalci? Sprejemajo odločitve, ki pod zgodovinskimi pogoji reproducirajo glavne linije **struktur**. Le-te pa vplivajo na **delovalce**, da sprejmejo odločitve, ki učinkujejo na reprodukcije struktur.

Kot podobno pojasnjuje **Hill**, se pri debati **agent-struktura** vprašamo, ali »**agenti** (delovalci – tisti, so sposobni delovanja) oblikujejo **strukture**? Ali obratno?« (Hill 2003, 26). Pričujoča abstraktna debata zajema vprašanja o ontoloških predpostavkah, o vzročnosti, svobodi, determinizmu in Hill, kot pravi, snuje teoretska osmišljanja na podlagi **obojestranskega vpliva** – strukture vplivajo na delovalce in obratno. Poudarja pa še, da je tej debati nemogoče priti do dna, saj je nestvarno opredeliti agentovo delovanje za totalno nesposobno. Sorodno o ločnici delovanja agent-struktura razmišlja Bojinović Fenko (2010, 33): »**Akterji**, ki delujejo in **družbena struktura**, ki jo delovanje držav oblikuje, so v stalnem **soustvarjanju**, v nastajanju oziroma spreminjanju drug drugega«.

Wight pojasnjuje delitev, češ da gre za »odnos med aktivnimi in samo-razmišljujočimi delovalci (akterji) ter **strukturnim kontekstom**, v katerem se aktivnost odvija« (Wight 2005, 23). Ali kot na primeru zunanje politike razjasnijo avtorji Smith in drugi:

*/D/ebata **agent-struktura** se mora upoštevati pri pojasnjevanju v družbenih vedah. /.../ Za povedati sta vsaj **dve različni zgodbi**; ali pojasnjujemo državno zunanjo politiko kot **rezultat strukture** in mednarodnega sistema ali jo vidimo kot izid politike v državi. /.../ So torej odločitve sprejete s strani delovalcev (agentov) znotraj omejitev struktur? (Smith in drugi 2012, 6).*

Fearon in Wendt nadalje izpeljeta, da se pristopi glede na tehtanje učinka vplivanja strukture ali agenta delijo na **strukturno-centrične** (*structure-centric*) oziroma **aktersko-centrične** (*agent-centric*) (Fearon in Wendt 2005) oziroma kot to tudi poimenujemo **aktersko splošne** in **aktersko specifične teorije** (Bojinović Fenko 2010, 78). Wendt

³² Tako zapiše Hill (2003).

razpravo **agent-struktura** pojasni na podlagi epistemološke ločnice, in sicer da imajo pri **konstituciji** »strukture učinke, ki so nedeljivi na delovalce (akterje), pri pojasnjevanju (*causality*) pa obstajajo neodvisno« (Wendt 1999, 139).

Carlsnaes nenazadnje povzema, da »so človeški **agentje** (delovalci) in družbene **strukture** v medsebojno vezanem odnosu (*interrelated*)« in je zato za »pojasnjevanje družbenih procesov treba vključiti obe plati« (Carlsnaes 2012, 129). Kar je uvodoma zapisal **Carlsnaes** leta 2002, nadgrajeno vključi tudi v najsodobnejši učbenik o zunanji politiki leta 2008 (1. izdaja); kjer se torej zgodi splošno združenje obeh perspektiv na zunanjo politiko – strukturne in akterko-specifične. V svojem uvodnem nagovoru uredniki pojasnjujejo, da strmijo k »**premoščanju prepada med znanostjo o mednarodnih odnosih in analizo zunanje politike**« (Smith in drugi 2012, 8) in v tem smislu zvrstijo poglavja, kjer med drugim tudi teorije mednarodnih odnosov (realizem, liberalizem, konstruktivizem, ipd.) pojasnjujejo zunanjepolitične procese.

V tem duhu piše tudi slovenska strokovnjakinja za zunanjo politiko, ki prav tako razpravlja o **težko združljivih perspektivah ZMO in AZP**, ki sicer opazujeta isti pojav, a na podlagi različnih teorij in metodologije (Bojinović Fenko 2010), ter zastavi poskus možnosti **premoščanja ločnice** v tej dihotomiji. Pravi: »Problem je torej v združevanju oziroma hkratnem obravnavanju več ravni vplivov na zunanjo politiko in zunanjepolitičnega delovanja« (Bojinović Fenko 2010, 88). Saj kot ugotavlja gre predvsem za ločnico obravnavanja zunanje politike od **zunaj** oziroma od **znotraj**. Oba opisana pogleda, pa kot zapiše Bojinović Fenko (2010, 10), lahko:

*/.../ strnemo v dobro poznana strokovna, morda tudi že poljudna pojma **Realpolitik** in **Innerpolitik**, pri čemer prvi seveda predpostavlja večjo pomembnost dejavnikov mednarodnega okolja, t. i. zunanjega okolja države, in drugi večjo pomembnost dejavnikov nacionalnega, t. i. notranjega okolja države.*

Gre torej za dihotomijo dveh širokih tradicij **Realpolitik** vs. **Innerpolitik**, kjer je prva bolj znana pod imenom pristop **AZP**, druga pa je vpeta v bolj sistemsko perspektivo **ZMO** (Carlsnaes 2005, 334; Bojinović Fenko 2010, 10). Bojinović Fenko (2010, 77) poveže tradicijo **Realpolitik** tudi z vidikom **biljardne krogle** (*Billard Ball*), ki proučuje vse igralce na biljardni mizi in opazuje sistemske povezave med njimi; **Innerpolitik** pa z vidikom **črne skrinje** (*Black Box*), ki se poglobi in proučuje vidike znotraj države. Podobno pojasnjuje Hudson (2007, 6): **makro** pogled se navezuje na sistemski pristop oziroma aktersko

splošne teorije; pristop iz **mikro** ravni oziroma aktersko specifične teorije pa proučujejo notranjo politiko države (*domestic politics*) in tudi idiosinkratične posebnosti voditeljev.

AZP (*Innerpolitik*) poudarja, da so **mikro** teorije veljaven in najbolj ustrezen pristop proučevanja, medtem ko **ZMO** (*Realpolitik*) zagovarja edino smiselno osredotočanje na **makro**-strukturne teorije (White 2005, 389). Makro teorije so tiste teorije, ki proučujejo smisel objekta kot celote; teorije o sodelovanju in konfliktih, osrednje teorije **mednarodnega sistema**. Mikro teorije pa so **državo-centrične** (*state-centered*) teorije, ki se osredotočajo na delovanje države, na znotrajdržavni politični proces (*policy process*) bolj kot pa na globalne procese. Glede na prevladujočo perspektivo ZMO pa so mikro teorije neadekvatne za pojasnjevanje vseh procesov in delovalcev v mednarodnem sistemu, še posebno zunanjepolitičnih odločitev, katerih ključen vzrok ni izviral s sistemske ravni analize (*ibid.*).

Za Valerie Hudson pa je za pojasnjevanje zunanje politike **mikro perspektiva** tistega **osrednjega pomena** ter opozarja na osrednjo relevantnost dognanj prej omenjenih avtorjev Snyder in drugi (1962, 2002), ki so se že desetletja nazaj osredotočali na pravo polje presečišča **materialnega in idejnega sveta**: ki se namreč zgodi v **procesu odločanja** (*decision-making*), v **posamezniku**. Zapiše, da so nam nemara teorije mednarodnih odnosov dale občutek, da so le-te ključ do proučevanja svetovne politike. A ona trdi ravno nasprotno: edini pravi temelj proučevanja je **proces odločanja**, torej **ljudje, posamezniki** oziroma tisti, ki sploh **imajo sposobnost odločanja**, osmišljanja idej (zato idejni svet); države pa so le abstraktne enote in same po sebi nimajo kapacitete razmišljanja in ustvarjanja idej (Hudson 2007, 3). **Schafer in Walker** (2006a, 237) ob proučevanju vplivov prepričanj posameznikov na svetovne politične procese glede tega ugotavljata podobno:

/Mikro osnove (microfoundations) dejanj in interakcij med državami ne oslabijo makro teorij svetovne politike toliko, kolikor jih obogatijo. Brez tega, da agente vključimo v analizo, le-te obveljajo kot problematične, saj so nespecifične in relativno nezmožne dosežati več kot le uvod v pojasnjevanje uganke /.../ Kjer proučevalci uganke svetovne politike inkorporirajo teorije z obeh ravni analize, je rezultat to, da so rešitve uganke obogatene /.../ Mikro proučevanja ključno prispevajo k pojasnjevalnim zmogljivostim neorealističnih, neoliberalističnih in konstruktivističnih teorij mednarodnih odnosov.

O samem dolgoletnem ločevanju perspektiv ZMO in AZP pa sta Schafer in Walker še dognala, da je morda ravno obdobje hladne vojne vplivalo na to delitev (*ibid.*). Namreč v

bipolarnem svetu je bila strategija zunanje politike držav že vnaprej precej definirana in tako so bile zunanjepolitične odločitve zamejene. Proučevalci so se posledično osredotočali bolj na proučevanje **zunanjih dejavnikov** (mednarodnega sistema), ki so že tako ali tako večinoma determinirali te odločitve, v sedanjem mednarodnem sistemu pa so v ospredju tudi **notranji procesi** sprejemanja odločitev, ki lahko pridejo bolj do izraza. Še več, na procese vplivajo tudi osebna prepričanja posameznikov (Schafer in Walker 2006a, 4). Tako tudi ta naloga za svoje osnovno gledišče vzame perspektivo **AZP** ter obravnava **posameznika kot središče procesa odločanja** ter vplivanja na svetovno politiko.

3 RAZUMEVANJE VPLIVA POSAMEZNIKA V OKVIRU PRISTOPOV ANALIZE ZUNANJE POLITIKE

Ker je torej vladarju neogibno potrebno, da zna uporabljati živalski način boja, mora med živalmi posnemati lisico in leva, zakaj lev se ne ubrani zank, lisica pa se ne ubrani volkov. Zatorej je treba biti lisjak, da ne spregledaš pasti in lev, da preplašiš volkove (Machiavelli 1966, 46).

Kaj analiziramo, ko analiziramo zunanjo politiko? Kaj vse zajemamo v predmet zunanja politika in kako ga proučujemo, s kakšnimi analitičnimi metodami?

3.1 Pojmovanje zunanje politike kot predmeta proučevanja

Hudson (2007, 4) definira **odvisno spremenljivko** (*explanandum*) oziroma tisto, kar pojmuje kot **zunanjo politiko**: »odločitve, ki jih sprejme človek z ozirom oziroma z zavedanjem o posledicah le-teh za entitete, eksterne svoji nacionalni državi« (Hudson 2007, 4). Ta proces odločanja po njeno vsebuje naslednje stopnje: spoznanja, okvirjanje, percepcije, prioritete lestvice ciljev, načrtovanje ter ocenjevanje možnosti izbire. **Neack** pojem zunanje politike opredeli preprosto kot cilje, dejanja in izjave države v mednarodni politiki, kar se izvaja v 'vpeti' (*nested*) oziroma prepleteni igri – v kompleksni razpetosti domačih in mednarodnih okoljih (Neack 2008, 6–7). **Carlsnaes** opredeli zunanjo politiko »empirični predmet obravnave, ki ločuje notranje in zunanje sfere države« ter se, kot povzema Neackovo, izvaja v »kompleksnih notranjih in zunanjih okoljih«. Zunanja politika je »rezultat koalicij aktivnih delovalcev in skupin lociranih bodisi znotraj bodisi zunaj državnih meja (Carlsnaes 2012, 113).

Russett in Starr ugotavljata, da je »zunanja politika predmet mednarodnih odnosov, vendar avtorji ne soglašajo, kaj naj bi poimenovanje zajemalo« (Russett in Starr 1996, 278). Zunanjo politiko opredelita kot »izraz države (v smislu aktivnosti) v globalnem sistemu« in da je »eden od pristopov k obravnavanju koncepta zunanje politike, da jo razdelimo na sestavne dele«, in sicer si politiko zamislimo kot sklop odločitev, ki nastopajo kot smernica delovanja. **Benko** pravi, da »vsaka zunanja politika vsebuje cilje in

interese, v katerih je vsebovana tudi vrednostna usmeritev države (ideologija) (Benko 1997n, 223) in natančneje razume zunanjo politiko kot:

/.../ institucionalizirani proces dejavnosti – akcij, ki jih določena, v državi organizirana družba opravlja nasproti širšemu in ožjemu **mednarodnemu okolju** z namenom uresničevati svoje materialne in nematerialne **interese** ter tako vplivati nanj, bodisi da le-ta realnost v mednarodni skupnosti spreminja bodisi se jim prilagaja (Benko, 1997b, 221).

Kegley pojasni, da »ko govorimo o **zunanji politiki**, mislimo na to, k čemur so transnacionalni delovalci usmerjeni na tujem, vrednote, ki so osnova tem ciljem in sredstva, s katerimi dosežejo te cilje« (Kegley 2009, 13). **Hill** ugotavlja, da so konkretne definicije pojava zunanje politike redke in poudarja, da se razlikujejo glede na to, s katere teoretične perspektive se pojem analizira. Po njegovo je oblikovanje zunanje politike (*foreign policy making*) »**kompleksen proces interakcij** med mnogimi delovalci, ki so raznoliko umeščeni v širok razpon struktur. Ta interakcija je dinamičen proces, ki vodi do konstantne evolucije obeh, delovalcev in struktur« (Hill 2003, 28).

Proces zunanje politike, kot pojasni **Petrič**, poteka po fazah: **pripravljalna faza, faza dejanskega odločanja in po-odločitvena faza**. Oziroma v bolj podrobno razčlenjeno – »zbiranje podatkov, vrednotenje, opredelitev problema, postavljanje alternativ, izbira smeri delovanja, koordiniranje, izvedba odločitve, ocena izvršitve in spremljanje učinkovanja« (Petrič 2010, 239). **Smith in drugi** ter tudi **Rosenau** strnejo na kratko, da s pojmom zunanja politika razumemo »*inpute* in *outpute* državnega delovanja« (Rosenau 2012, 1; Smith in drugi 2012, 5), da pa so vse ostale značilne sestavine pojma odvisne od tega, s katere perspektive jo proučujemo – kaj je **naša enota in kaj raven analize**.

Snyder in drugi opazovano spremenljivko opredelijo kot dejanja, reakcije in interakcije med političnimi enotami, zasnovanimi v **procesu odločanja v kompleksni organizaciji**. (Snyder in drugi 2002). Za te temeljne zunanjepolitične avtorje je torej osrednji del pojma zunanje politike **zunanjepolitični proces** oziroma **proces sprejemanja odločitev**, in sicer pravijo, da: »situacija, katero pojasnjujemo, izvira iz procesa odločanja v organizacijskem kontekstu« (Snyder in drugi 2002, 76). Pravijo, da proces odločanja znanstveno sicer še ni natančno definiran, a je okvirno osnovan na vrednotah, motivaciji ter na ustreznih pogojih odločanja. Pri analiziranju zunanje politike moramo torej predvsem proučevati **motivacijo v človeškem obnašanju, motive v procesu izbiranja**: »Sprejemanje odločitev je proces, ki je rezultat **selekcije** med družbeno definiranimi,

številčno omejenimi ter problematičnimi **alternativami** za projekt, katerega namen je doseči določeno stanje v prihodnosti, katero si zamisli odločevalec« (Snyder in drugi 2002, 78).

Russett in Starr podobno poudarjata, da politika izhaja iz »koncepta **izbire**: izbiranje dejanj (ali odločanje) za dosego ciljev. Izbiro je treba pretehtati, vsaj v smislu **primerjanja možnosti**, da vidimo, do kakšne mere lahko dosežemo želene cilje« (Russett in Starr 1996, 279). In zunanja politika je tako »**sklop smernic za odločitve o ljudeh, krajih in stvareh onstran meja države**.« Definicije pojma zunanje politike vsebujejo torej **odvisno spremenljivko** (*explanandum*) – *kaj* pojasnjujemo, kot pa tudi **neodvisno spremenljivko** oziroma **determinanto** (*enplanan*) – *kako* pojasnjujemo (Carlsnaes 2005, 335). In le-to je osrčje analize zunanje politike – zakaj se je nekaj zgodilo kot se je? Zakaj je X naredil Z? (Smith in drugi 2012, 1).

3.2 Razumevanje vplivov iz zunanjepolitičnega okolja na odločanje v zunanji politiki

Kot pravi **Rosenau**, določanje **neodvisnih spremenljivk**, ki vplivajo na izid (*outcome*) v zunanji politiki je ravno tisti osrednji izziv analitičnih metod zunanje politike, saj je prav izbor, kaj je relevantno za pojasnjevanje zunanjepolitičnih pojavov in kaj ne, tista osrednja teoretska dilema (Rosenau 2012, vi). A kot še poudarja, nikoli ni možno predstaviti *vseh* vzročnih povezav oziroma vseh **eksplanatornih faktorjev**. Kot podobno ugotavljata **Russett in Starr**, je uganka o vplivih na svetovno politiko težko rešljiva. Kateri izidi so rezultat katerih procesov? Države se različno vedejo v različnem časovnem obdobju in v različnih okoliščinah (Russett in Starr 1996, 74).

Odvisna spremenljivka so »odločitve, sprejete s strani posameznih odločevalcev, z zavedanjem posledic, ki jih bodo le-te imele na stvarnosti zunaj nacionalne države.« **Neodvisna spremenljivka** oziroma **pojasnjevalni faktorji** pa »so dejavniki, ki vplivajo na zunanjepolitično sprejemanje odločitev in na zunanjepolitične odločevalce« (Hudson 2007, 4–5).

Kot pravi **Neack**, analiza zunanje politike proučuje »**kako se formirajo določeni cilji in zakaj pride do določenih dejanj**« (Neack 2008, 9). Študija zunanje politike se torej osredotoča na **dejavnike** (*factors*), ki »vplivajo na to, da določena država proglasi in izvaja določen tok zunanjepolitičnega dogajanja«. Konstitutivni elementi proučevanja so procesi,

izjave in obnašanja države. Najboljše si je predstavljati, da je nek dogodek rezultat neznanega procesa. Tako pričnemo razmišljati o vzrokih za nastali dogodek. In »na dogodke v prepleteni svetovni politiki nedvomno **simultano vplivajo številčni dejavniki** (*determinants*), vsi med seboj povezani v kompleksno mrežo so-vplivanj (Kegley 2009, 15).

Hill pravi, da je za razumevanje zunanje politike potrebno proučiti **lokacije sprejemanja odločitev – analitične enote** in predhodne temelje, na podlagi katerih so odločitve formulirane (Hill 2003, 19). Svojo obravnavo o vplivanju na zunanjepolitične odločitve in akcije skozi pojmovanje **agent-struktura** pojasni, da so **agenti** tisti, ki so sposobni odločati, delujejo pa znotraj **struktur**, znotraj raznolikih okolij. Ko iščemo vzroke zunanjepolitičnim odločitvam torej analiziramo njihovo okolje – **zunanjepolitično okolje**. Pri vplivih na proces odločanja pa kot zapišeta Russett in Starr, obravnavamo **analitično enoto** (*unit analysis*), katera je pri procesu odločanja vpeta v **omogočanje** (*opportunity*) in na drugi strani za **zamejevanje** (*constraint*): »Konec koncev nas torej zanimajo **možnosti** in **zamejitve**, s katerimi se soočajo odločevalci (*priložnosti*), ter izbire, za katere se odločijo glede na te možnosti in zamejitve (*pripravljenost*)« (Russett in Starr 1996, 85).

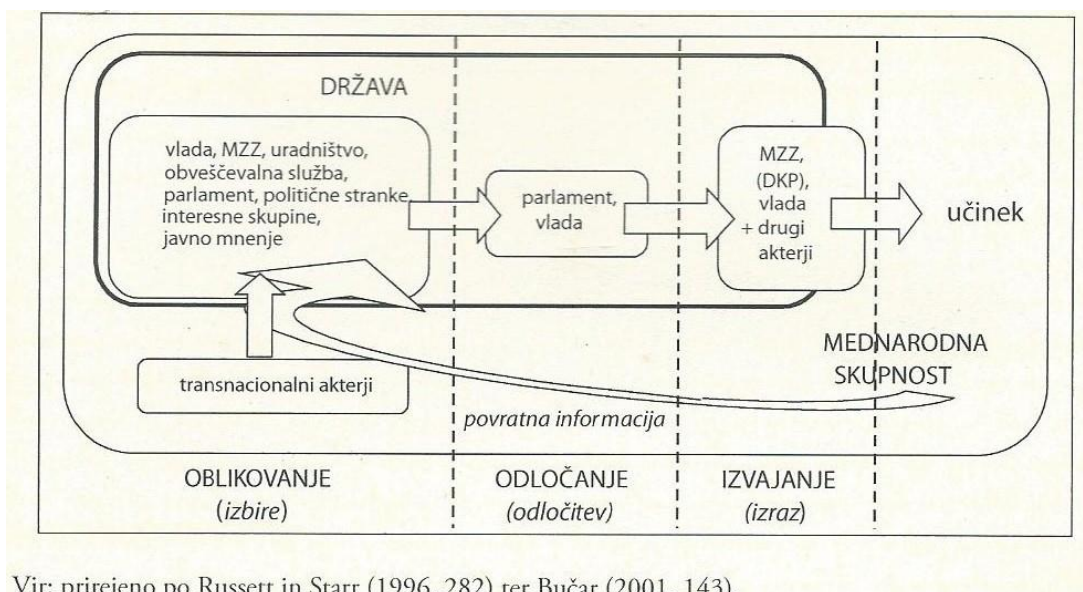
Gre za kapaciteto odločanja delovalca in na drugi strani strukturne zamejitve (Cerny 1990). Kot bolj podrobno pojasnita Hollis in Smith: »Kakršnakoli je že **enota**, njene dejavnosti je mogoče razložiti od **zunaj** ali razumeti od **znotraj**. Vsaka enota vsebuje proces odločevanja. Tisti, ki sprejemajo odločitve, so izpostavljeni vplivom od zunaj ali od znotraj.«

Zunanjepolitični dogodek je torej odvisna spremenljivka. In proučevanje skozi **enoto analize** se razlikuje od že prej širše pojasnjene **strukturnega** pojasnjevanja znanosti mednarodnih odnosov, kjer so faktorji sistemski (Carlsnaes 2012, 334). Prav tako se pristop analize zunanje politike loči od mednarodnih odnosov v tem, da samo analizo zanima predvsem **proces nastajanja dogodka** v zunanji politiki – proces sprejemanja odločitev in ne samo **odločitev** in **izid** (*outcome*) – dogodek sam ter njegove posledice se odražajo v mednarodni skupnosti (Carlsnaes 2012, 118).

3.2.1 Faze zunanjepolitičnega procesa

Pri sami analizi zunanjepolitičnega odločanja si pomagamo z izgradnjo **modelov zunanjepolitičnih procesov** in z njihovo pomočjo tehtamo o pomembnosti odločevalskih enot (*decision units*) (Russett in Starr 1996, 281). Gre za **cikel** oblikovanja, odločanja in izvajanja zunanje politike, v katerem ob izvajanju **povratna informacija** (*feedback*) učinkuje nazaj na proces oblikovanja, sprejemanja odločitev in njihovega izvajanja (Hill 2003, 128). Mednarodna skupnost je torej neke vrste »korektiv za oblikovanje in izvajanje zunanje politike« (Bojinović Fenko 2010, 71). Spodnja slika (3.3) predstavlja **model okolja**, ki »zastavlja zunanjo politiko kot proces, izraz, rezultat in kot učinek ter pri tem upošteva notranje in zunanje dejavnike« (Russett in Starr 1996, 281):

Slika 3.1: Faze zunanjepolitičnega procesa

Vir: prirejeno po Russett in Starr (1996, 282) ter Bučar (2001, 143).

Vir: Bojinović Fenko (2010, 72).

Kaj so torej osnovni viri odločanja v zunanji politiki? Kaj so ključni vplivi na odločitve? Kakšne analitične metode uberemo, da jih opredelimo, kako jih prepoznamo in definiramo?

3.3 Integracija analize z več ravni zunanjepolitičnega okolja

Vire vplivanja poiščemo v **okolju** procesa zunanjepolitičnega odločanja. Ker, kot pišeta **Russett in Starr**, je zunanja politika proces, ki predstavlja »povezavo med dejavnostmi znotraj države in svetovnim okoljem zunaj nje« (Russett in Starr 1996, 279), tako na odločitve vplivajo dejavniki iz obeh okolij – *zunanjega* in *notranjega*. **J. David Singer** je v slavnem članku leta 1961 že uvedel koncept **dveh ravni analize**, kjer je predstavil dve možnosti vpogleda v proces nastajanja svetovne politike – na ravni mednarodnega sistema in na ravni nacionalne države (Singer 1961). Tako je izpostavil razločevanje vplivov na zunanjo politiko: »1. **notranje ali domače**, ki nastajajo znotraj meja nacionalne države, in 2. **zunanje vplive**, ki nastajajo izven meja države (Russett in Starr 1996, 74). Pri mednarodnih vplivih preverimo vplive vpete v sam v mednarodni sistem, pri domačih pa analiziramo proces odločanja (*decision-making approach*) in vplive notranjega okolja države.

Tudi **Putnam** je v članku leta 1988 predstavil podobne ugotovitve, saj je v praksi mednarodnih pogajanj ugotovil, da obstaja **igra dveh ravni** (*two-level game*) oziroma **dvojna igra**, v kateri se znajdejo voditelji na mednarodnem parketu, saj sta »**domača in mednarodna politika** medsebojno zelo prepleteni«. Putnam tudi izpostavi, da teorije še niso uspele rešiti te uganke, da pa je sicer brezpredmetno razpravljati, če »domača politika določuje mednarodne odnose in obratno«, saj je očiten odgovor temu »oboje, včasih.« (Putnam 1988, 427). Pravi, da obstajajo empirični dokazi »recipročnega učinkovanja med domačimi in mednarodnimi procesi« (Putnam 1988, 460).

Zunanja politika torej deluje na **dvojnem področju** – zunanjem in notranjem, zato so prisotne številne strukture na ločnici domačega in mednarodnega, ki odločno vplivajo na zunanjepolitično odločanje (**Carlsnaes** 2012, 114). Kot podobno izpostavi **Neack**, zunanjo politiko najbolje razumemo kot '**vgnezdeno**' oziroma **vpeto igro** (*nested*), v kateri »nacionalni voditelji igrajo v svojo korist dvojno igro – domačo in mednarodno politiko«, zato se tudi analize zunanje politike lotimo tako, da proučimo to dvojnost, kar pa pomeni, da pojav proučimo iz več **ravni** oziroma nivojev (*level*). Ravni analize so naše orodje proučevanja, naša **vstopna točka** v študijo pojava (Neack 2008, xiv, 11).

Kot povzame **Hill**, je zunanja politika proces, kjer »**domače okolje** nedvomno redno in v znatni meri oblikuje zunanjo politiko, ampak v interakciji z **mednarodnimi dejavniki**. Oboji pa so **filtrirani** v zunanjepolitičnem procesu« (Hill 2003, 248). In pravi, da je

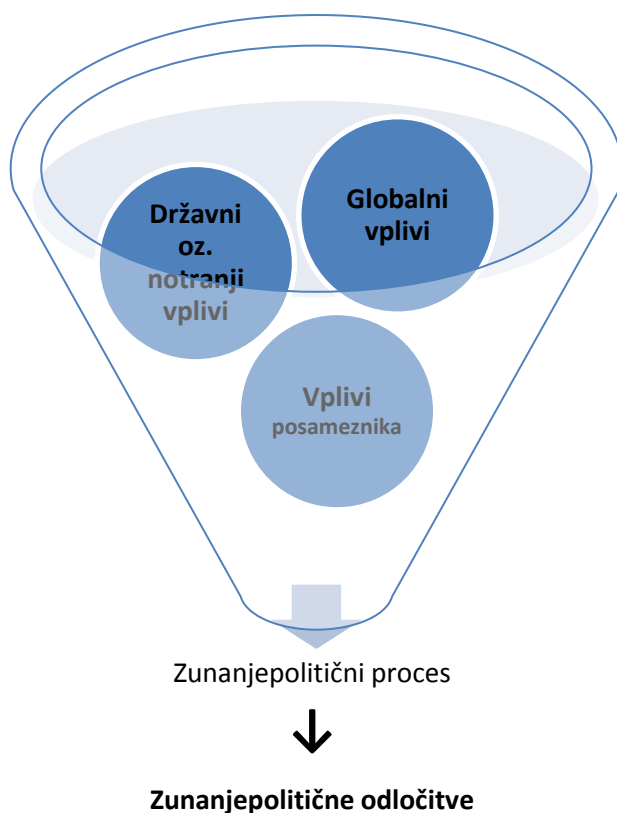
nemogoče posplošiti, da bi katerakoli od obeh strani imela večjo težo pri vplivanju na ZP proces. Tudi **Benko** predlaga, da za analizo zunanje politike neke države raziščemo »v državi organizirano družbo med nacionalnim družbenim prostorom in mednarodnim okoljem« (Benko 1997b, 233); oziroma podrobneje navede naslednje: »za analizo zunanje politike je treba upoštevati povezave med '**nacionalnim** družbenim prostorom' in **mednarodnim** političnim sistemom, ki jih povzročajo značilnosti **notranjega** in **zunanjega** okolja zunanje politike« (Benko 1997b, 239).

Našteje tudi, katere so te determinante, ki opredeljujejo nacionalni družbeni prostor oziroma notranje okolje zunanje politike. Glede determinant zunanje politike, ki izhajajo iz mednarodnega prostora oziroma zunanjega okolja zunanje politike, pa pravi da je to »v bistvu vprašanje značilnosti določenega mednarodnega sistema« (Benko 1997b, 236). Benko strne pričujočo ločnico tudi s stavkom, da je zunanja politika nadaljevanje notranje (Benko 1970, 157). Enako ravni analize – kot izhodišče – določi **Rosenau**, in sicer zapiše že daljnega leta 1968, da je **neodvisne spremenljivke** treba razdeliti na dve glavni vrsti – »tiste, ki so delovalcu (delovalcu – državi), ki sproži postopek zunanjepolitičnega procesa, **interne** in tiste, ki so mu **eksterne**« (Rosenau 1968, 312). In zapiše, da ustrezna izčrpna analiza zunanje politike združuje te poglede na »ustrezni **mikro in makro ravni analize**« (Rosenau 1984, 245).

Tri ravni analize predstavi Waltz, in sicer še pred Rosenauom, Putnamom in Singerjem. Kot že omenjeno znotraj teoretičnih paradig mednarodnih odnosov je bil Waltz tisti temeljni analitik, ki je izpostavil pomen izhodiščnih točk proučevanja pojavov v svetovni politiki – kar danes opredelimo kot ravni analize. In sicer je Waltzevo temeljno delo *Človek, država in vojna: teoretična analiza (Man, the State and War: A Theoretical Analysis)* iz leta 1954 izhajalo iz **treh** ravni analize oziroma perspektiv. Waltz je namreč analiziral vzroke stanja vojne in miru v mednarodni skupnosti skozi oči **posameznika** (1. slika), **državo** (2. slika) in **mednarodne anarhije** (3. slika).

Najsodobnejši učbenik o zunanji politiki tudi priporoča proučevanje skozi tri ravni analize, in sicer *posameznik, država in mednarodni sistem* (Smith in drugi 2012, 7). **Kegleyjev** podobno svetovno razširjeni učbenik o svetovni politiki bazira na **treh ravneh analize**, in sicer le-te ponazori s sledečo shemo lijaka:

Slika 3.2: Vplivi na zunanjo politiko glede na tri ravni analize

Vir: Prirejeno po Kegley (2009, 16).

Tudi Neack utemeljuje svoje proučevanje zunanje politike na **3 ravneh analize**, in sicer jih razčleni sledeče (Neack 2008, 10–11):

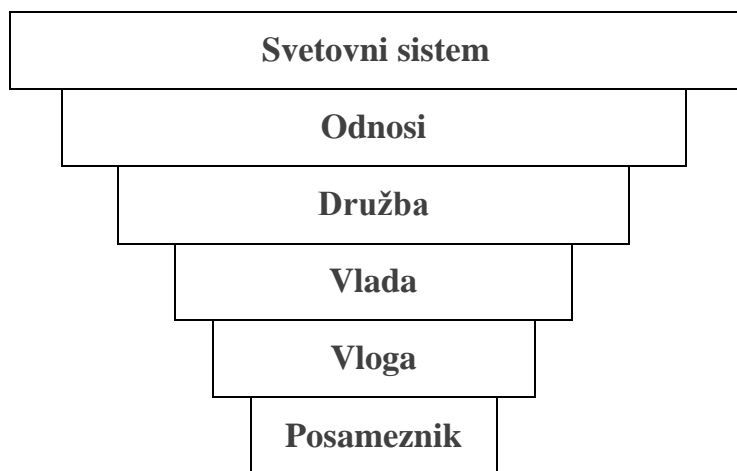
- **raven posameznika** (*individual level of analysis*), kjer je v ospredju proučevanje posameznikovega delovanja, njegove percepcije in kognicije, ter ožje skupine pri procesu odločanja;
- **državna raven** (*state level of analysis*), na kateri proučujemo vladne procese, družbene značilnosti in vse posebnosti, ki zaznamujejo zunanjo politiko kot značilno za določeno državo;

- **sistemska raven** (*system level of analysis*), ki obsega analizo dejavnikov iz mednarodne skupnosti, kako med seboj učinkujejo države, regionalne ter globalne interakcije.

Rosenau pa v svojem slavnem temeljnem delu iz leta 1966 predlaga **pet ravni analize** (Rosenau 1966; Rosenau 1971, 113). In sicer pojasni, da pri proučevanju »eksternega vednja držav kot **odvisne** spremenljivke« obravnavamo kot **neodvisne** spremenljivke predispozicije »**posameznika**, (posameznikove) **vloge**, **vlade**, **družbe** in **sistema**« (Rosenau 1984, 252). Rosenau zapiše, da mora vsaka analiza zunanje politike interpretirati povezave med temi petimi seti virov vplivanja.

Russett in Starr sta izhajala iz ravno pričujočega izhodišča začrtanega s strani Rosenaua in povzela, da je mogoče vse vplive na zunanjo politiko razvrstiti glede na raven analize (Russett in Starr 1996, 281); sta pa petim ravnam dodala še **šesto**:

Tabela 3.1: Ravni analize po Russett in Starr (1996)

Vir: Russett in Starr (1996, 77).

Kot analitično raven **svetovni sistem** opredelita Russett in Starr »širši mednarodni, regionalni in globalni sistem, v katerem odločevalec deluje. Sistem je sklop med seboj učinkujočih elementov« (Russett in Starr 1996, 80). Tukaj je pomembno obravnavati bipolarnost, multipolarnost mednarodne skupnosti, zavezništva in koalicije, medvladne in

nevladne organizacije ter tudi neke vrste hierarhijo med državami. Pri analitični ravni **odnosi**, gre za mednarodne odnose, oziroma za »medsebojna delovanja dveh držav, ki pa so odvisna od značilnosti obeh držav« (*ibid.*): velika in majhna država imata med seboj drugačne odnose kot dve veliki državi in recimo to, da demokracije med seboj vzdržujejo mirne odnose.

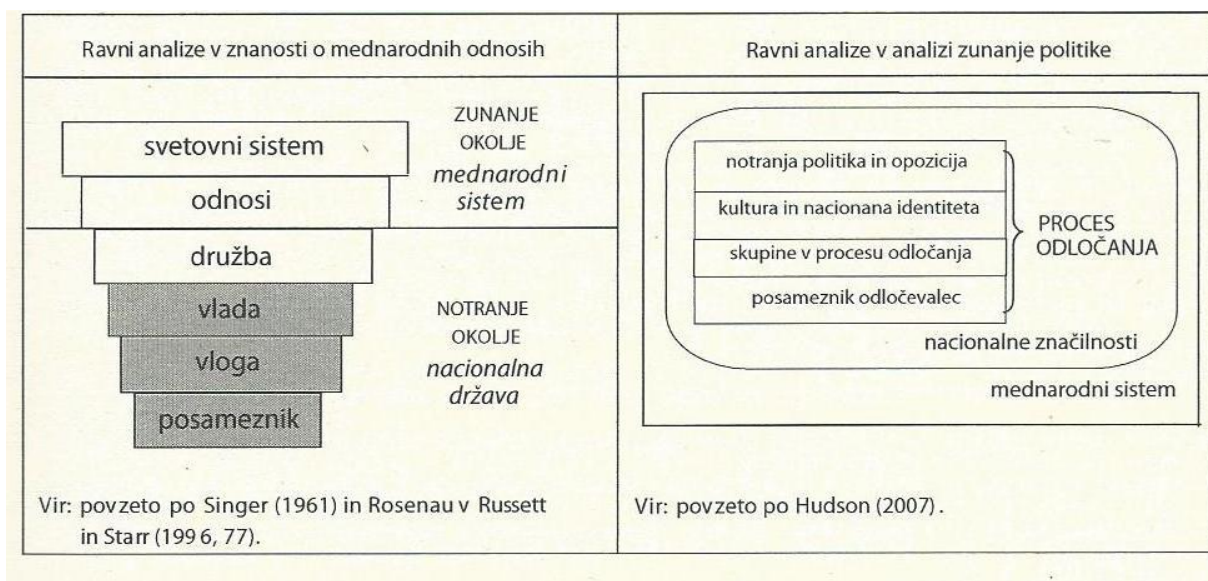
Na ravni **družbe** opazujemo »nevladne značilnosti družbe kot celote, ki vplivajo na odločitve ali jih pogojujejo« (Russett in Starr 1996, 79). Gre za ideologije, življenjski standard, gospodarsko organizacijo in podobno. **Vlada** kot raven analize pa zajema vladno strukturo, organizacije oziroma institucije, v katerih odločevalci delujejo. Demokratična vlada z rednimi volitvami recimo predstavlja »drugačen sklop priložnosti in zamejitev za odločevalce kot pa avtoritarna vlada« (Russett in Starr 1996, 78). Analitična raven **vloga** pomeni vpogled v vlogo odločevalca oziroma kakšno pozicijo odločevalec zavzame, saj ravna v imenu organizacije. V tem sklopu je v žarišču številnih pritiskov in zamejitev (Russett in Starr 1996, 77). Ta analiza zajema tudi okolje majhnih skupin – najožjih sodelavcev. Nenazadnje najbolj **mikro** raven **posameznik** analizira kako nastopa posameznik odločevalec, njegove osebne poteze, fizično počutje in ali se razlikuje od drugih posameznikov (Russett in Starr 1996, 76).

Hudson pa **šest ravni analize** opredeli drugače, in sicer ne tako kot Russett in Starr, kjer je država ločnica med notranjim in zunanjim okoljem zunanje politike. Hudsonova namreč opredeljuje ravni analize (podobno kot Hill, 2003) glede na zunanjepolitični proces (Bojinović Fenko 2010, 84); in sicer kot zunanje vplive razume nacionalne značilnosti in vplive mednarodnega sistema. Notranji vplivi pa so vplivi znotraj proces odločanja.

3.3.1 Združevanje analitičnih pristopov vplivov okolja na zunanjepolitično odločanje

Združevanje različnih pristopov analize vplivov okolja na zunanjepolitično odločanje z različnih ravni analize ponazori sledeča Slika 3.3:

Slika 3.3: Ravni analize v znanosti o mednarodnih odnosih in v analizi zunanje politike

Vir: Bojinović Fenko (2010, 83).

Proučevanja zunanje politike se torej lotimo **integrativno** – skozi **več ravni analize**. Saj nam **en sam razlog** ne pojasni vzrokov zunanjepolitičnih odločitev in akcij. Kot to zapiše **Holsti**: »Vlade delujejo v visoko **kompleksnih** eksternih in domačih okoljih« in odločevalci se morajo konstantno odločati v »kontekstih, ki ponujajo tako priložnosti kot zamejitve« (Holsti 1995, 252). Torej, kot pravi je »redko katera zunanjepolitična poteza izvedena zaradi enega samega razloga – **monokavzalne** (monocausal) analitične pojasnitve so zato redko ustrezne« (Holsti 1995, 251).

Kot že pojasnjeno, po integrativnem načelu analizirata svetovno politiko tudi avtorja **Russett in Starr**. »Ravni zajemajo enote, katerih delovanje skušamo opisati, napovedati ali razložiti, prav tako pa tudi enote, katerih vpliv na posamezne odločevalce raziskujemo« (Russett in Starr 1996, 74). Torej se raven lahko nanaša na same **delovalce**, – države ali

posameznike, mednarodne delovalce; ali pa na »**vplive** z različnih ravni analize, da bi razložili odločitve nacionalnih voditeljev« (*ibid.*). Združujemo torej **mikro** ter **makro** perspektive in razlikovanje med različnimi ravnmi analize nam tako »pomaga vzpostaviti **različne vidike razlage** in razumevanja« (Russett in Starr 1996, 75). Uporaba različnih ravni analize nam pomaga razjasniti, **kakšna vprašanja** želimo zastaviti ter s katerih vidikov je na njih mogoče čim učinkoviteje odgovoriti.

Tako se posamezne **študije primerov** zunanjepolitičnih odločitev in akcij razgrinjajo preko več ustreznih ravni (*across levels*). V medsebojni prepletenosti vplivanja se moramo zavedati, da vsaka raven analize zanemari nekaj pomembnega, druga raven nam bo pojasnila stvari malo drugače (Russett in Starr 1996, 84). Pri vsakem analitičnem primeru nam **izbiro ravni analize** narekuje naša teorija (analitična usmeritev, predpostavke) in pa dostopnost podatkov, vedno pa je potrebno zasledovati **več vrst vplivov** (ravni analize). Razlage iz različnih ravni analize pa so lahko komplementarne ali pa se izključujejo (*ibid.*).

Vsak vpliv na zunanjo politiko, vsaka **neodvisna spremenljivka** je torej razvrščena glede na raven analize. Pri razvrščanju pa si pomagamo z določanjem **sorazmerne pomembnosti** spremenljivk (z različnih ravni analize), ki učinkujejo na zunanjo politiko držav (Rosenau 1966; Rosenau 1971). Pristopi AZP so torej takorekoč **eklektični**, saj ne delujejo znotraj samostojne paradigme, ampak združujejo več teh, se razpenjajo po **različnih ravneh analize** (*across levels*), upoštevajo različne dejavnike iz različnih ravni zunanjepolitičnih delovalcev. Povezuje pogled od znotraj ter od zunaj – **mikro** in **makro** perspektive. Tako presega standardne metodološke okvirje, ki so recimo tudi značilni za teoretične paradigme znanosti o mednarodnih odnosih (Starr 2015).

Pojasnjevalne spremenljivke (determinante) z vseh ravni analize ustvarjajo tako **multiplikativno** analizo zunanje politike – **multifaktorsko** (*multifactorial*) in **večravensko** (*multilevel*). Še več, zaradi inkorporiranja različnih disciplin, ki so *izhodišče* različnim ravnem analize, tj. »psihologija, sociologija, organizacijsko obnašanje, antropologija, ekonomija in podobno« (Hudson 2007, 6), je teorija AZP svojem značaju tudi **multi-/interdisciplinarna**. Torej, kot poudari Hudsonova, je od vseh pod-disciplin ZMO, AZP najbolj **radikalno integrativna**.

A kot poudari še Neackova, vsak analitični primer ni potrebno raziskovati iz **vseh različnih vidikov** (ravni analize), ampak se proučevanja znotraj **multi-aplikativne** analize lotimo selektivno, razdelimo zunanjepolitični primer na posamezne segmente in vstopamo

v analitični primer **skozi različno raven analize**, skozi različne točke. Na vsakem od njih pridobimo določeno znanje oziroma razumevanje zunanjepolitičnega procesa. Nesmiselno pa je **izolirati le eno raven** proučevanja, saj kot je enako opozoril Holsti, tvegamo napačno sklepanje na podlagi **necelovite predstave** o vzročnosti zunanjepolitičnega procesa (Neack 2008, 10–11).

Glede na izhodiščne predpostavke torej posamezni analitični primer proučujemo **skozi več ravni**. Pri razlikovanju dveh ravni – **sistemske** in **državne**, govorimo torej tudi o **ločnici med teoretičnimi paradigmami mednarodnih odnosov in teorijo analize zunanje politike**, kjer slednja proučuje pojave **od znotraj**, iz štartne pozicije odločevalskega procesa (*Innerpolitik*). Kot že v prejšnjih podpoglavjih pojasnjeno, vključevanje sistemskih oziroma strukturnih teorij – odvisno od naših metateoretskih predpostavk (Carlsnaes 2005) – lahko dopolni našo večravensko analizo zunanjepolitičnih primerov. Pametno je kritično kombinirati (*mix and match*) te pristope, na poti do smiselne, usklajene in celovite analize (Neack 2008, 14).

V nalogi imam cilj raziskati razmerje **vplivov** z različnih ravni zunanjepolitičnega okolja na končne **zunanjepolitične akcije in odločitve** določene države, ter konkretnije proučiti, ali znatni obseg vplivov izhaja z ravni **posameznika**; zato je primerno to raven podrobneje raziskati.

4 VPLIV DELOVANJA POSAMEZNIKA V ZUNANJI POLITIKI

Vendar pa mora vladar premisliti, kdaj in komu verjame, v odločitvah naj ne bo prenel in lastne sence naj se ne boji. V ukrepanju naj se drži srednje poti med previdnostjo in človečnostjo, tako da zavljo prevelike zaupljivosti ne bo postal nepreviden ali zavljo prevelike nezaupljivosti neznosen (Machiavelli 1966, 44).

4.1 Posameznikovo učinkovanje v zunanjepolitičnem procesu

V predstavljeni analizi vplivov na zunanjo politiko, izhajajočih iz posameznih ravni – systemske, državne ali ravni posameznika – ugotovimo, da zunanjepolitično analitično sklepanje o vplivih z različnih ravni izhaja iz procesa odločanja in iz **odločevalca posameznika**. Kot zapišeta Russett in Starr:

/P/ripravljenost **odločevalca**³³, da se odloči za določene izbire, zamejuje **njegova narava** (raven posameznika), prav tako pa tudi odločevalčev **položaj** (vloga) znotraj vladne strukture; značaj in oblika **vlade**, znotraj katere deluje; viri, podoba in politika **družbe**, v kateri sta odločevalec in vlada; mreža vplivnih interesov med državo odločevalca in drugimi s svetovnimi dejavniki; struktura **svetovnega sistema** (Russett in Starr 1966, 85).

Vsaka raven torej ponuja **odločevalcu** priložnosti (in omejitve) ter vpliva na »predstave, ki jih imajo odločevalci, in na način, kako izbirajo« (*ibid.*). Pri obravnavi odločevalca kot posameznika, ki deluje znotraj zelo zapletenega okolja, torej povežemo različne ravni analize, »vsaka raven analize pa opisuje eno od okolij, znotraj katerih mora delovati **odločevalec**« (Russett in Starr 1996, 86). Podoben analitični pristop priporoča **Holsti**, ki pravi, da je najboljša, da se pri ugotavljanju vzrokov odločitev in dogajanj svetovne politike, »postavimo (oziroma vživimo) v vlogo (pozicijo) **politikov** (*policy makers*)« (Holsti 1995, 251); torej v vlogo odločevalca posameznika, voditelja. Pravi, da naj ob tem

³³ V tem primeru Russett in Starr pojmuteta **odločevalca posameznika** kot **akterja** v procesu odločanja, kar pa se v predhodnih primerih nanaša na **državo** (na vladne posameznike združene v procesu odločanja), ne na posameznika.

poskušamo identificirati **odločevalčeve »namene in cilje** in nato razumeti, zakaj je izbral določeno strategijo in ukrep za dosego le-teh« (*ibid.*).

Torej lahko zaključimo, da pri analitičnih pristopih zunanje politike izhajamo iz ravni **posameznika** ter pojasnjujemo z ostalimi ravnmi okolja, ki obdajajo posameznika; nato pa še z njegovo lastno ravno – ravno posameznika, na njegovo individualno psiho-socialno okolje (osebnostne posebnosti). Posameznika tukaj razumemo kot tistega vodilnega v določenem sklopu procesa zunanjepolitičnega odločanja, torej kot **voditelja** (*leader*) – bodisi vodjo države, vlade, ministrstva ipd.

Kot že pojasnjeno v prvem poglavju, analitiki sicer že stoletja proučujejo vlogo **voditelja posameznika** (*leadership*) in s tem **voditeljsko** kapaciteto vplivanja na razplet v zunanji politiki. **Macchiavelli** je že v daljnem 15. stoletju pisal o osrednji vlogi **vladarja**, podajal nasvete vladarju, kako pomembno je, da razmišlja o svoji strategiji ter o strateški obrambi mesta oziroma države (Machiavelli 1966). Kot že prej omenjena vodilna teoretika v znanosti o mednarodnih odnosih, enako priznavata določeno moč vpliva posameznikov na vodstvenem položaju. **Waltz** je zapisal, da so vojne večkrat povzročene zaradi osebnostnega značaja določenih voditeljev (recimo Napoleona) (Waltz 1962), **Morgenthau** pa je recimo pisal v kasnejših izdajah temeljnega dela *Politika med narodi* o vse večji pomembnosti karizmatičnih osebnosti na parketu svetovne politike (Morgenthau 1968). Kot povzame **Neack** tri teoretične paradigme skozi metodologijo ravni analiz, se leti redko *spuščajo* na raven posameznika. **Realisti** so osredotočeni na raven države, **liberalisti** na sistemsko raven (z občasnim proučevanjem prepričanj posameznikov), **marksisti** pa v glavnem iščejo vzročnosti na ravni sistema in države (Neack 2008, 18).

A v sodobnem teoretičnem diskurzu mednarodnih odnosov **politični voditelj** (lider) ni v ospredju. Kot pojasnita **Hollis in Smith**, je v **medijih** zaslediti veliko sklepanja o ključnem vplivanju posameznih voditeljev (takrat aktualnih George H.W. Busha in Mihail S. Gorbačova) na razplet svetovne politike; a kot opozorita, je lažje prikazati **»dramo in personalizacijo** državnih odločitev kot pa izpeljati tehtno analizo« učinkovanja na odločitve in pa tudi opomnita, da mednarodnih odnosov ne smemo razumeti le kot **»lepljenko izjav voditeljev o tem, kaj so imeli v mislih«** (Hollis in Smith 1990, 1–2).

Ne moremo namreč sklepati o svetovni politiki tako, da **sklepamo o voditeljih**, kaj so bili njihovi **resnični razlogi** za ukrepanje (kot že pojasnjeno v predhodnjih poglavjih), saj se **»ljudje ne zavedajo, zakaj delujejo tako kot delujejo«** (Dunne in drugi 2010, 3): na primer Bush in Blair, kot trdijo avtorji, se (verjetno) nista zavedala vseh svojih motivov za

izpeljavo vojne v Iraku leta 2003. Priporočajo torej, da se posameznika vedno proučuje skozi širši **kontekst**, vpetega v družbeno-politične **strukture** (Dunne in drugi 2010, 3).

4.2 Človeški delovalci – izvorni akterji s sposobnostjo delovanja

Hudson opozarja, da že utemeljevanje AZP na osnovi *procesa odločanja* in teoretično prednjačenje **delovalca** (*agent-oriented theory*) znotraj debate agent-struktura privede do logičnega sklepanja o **osrednji vlogi posameznika** v zunanji politiki: »**Države niso delovalci** (akterji sposobni delovanja), saj so države le **abstrakcija** in zatorej nimajo sposobnosti delovanja. **Samo človeška bitja so lahko pravi delovalci**«³⁴ (Hudson 2007, 6). Hudson nadalje še natančneje poudari značilnosti delovalcev:

*/V/se spremembe v svetovni politiki so odraz **specifičnega človeškega bitja**, ki uporablja svojo **sposobnost delovanja** in deluje posamično ali v skupini. /.../ **presečišče** med dvema najpomembnejšima determinantama državnega vedénja: materialnih in idejnih dejavnikov. Ta točka presečišča *ni* država, ampak **človeški odločevalec** (Hudson 2007, 7).*

Hudson povzema utemeljitev analitične perspektive iz leta 1962, po **Snyderju in drugih** (1962), ki so že takrat v **osrčje** proučevanja umeščali **posameznika**. Avtorji opirajo svoj analitični okvir proučevanja svetovne politike na predpostavki, da je jedro proučevanja **odločevalski proces** in s tem **posameznik** (Snyder in drugi 2002, 48). V večini teoretičnih pristopih se **motivacija** sicer pripisuje **državi**, kar je napačno, saj motivi delujejo le znotraj psihološkega okolja vsakega **posameznika**. Opomnijo, da so torej za razliko od njih takratni proučevalci pristopali k tematiki drugače, in sicer skozi štiri značilne vzorce perspektiv: interakcije med državami, zgodovinski trendi, formulacija in izvajanje politik ter posamezni primeri oziroma študije primerov (Snyder in drugi 2002, 48).

Njihovo sklepanje je sledeče: **dejanje** (*action*) obstaja le, če so prisotne komponente: *akter, cilj, sredstva in situacija*. **Situacija** je definirana tako, kakor se akter X definira v odnosu z drugimi akterji, le-to samo-definiranje pa je zasidrano v osebnostnem značaju

³⁴ Dobesedni citat v angleškem jeziku, ki ga je težko učinkovito prevesti v slovenski jezik zaradi pomanjkanja ustreznega izrazoslovja: »*States are not agents because states are abstractions and thus have no agency. Only human beings can be true agents.*«

akterja (Snyder in drugi 2002, 58). Zato je edina logična izpeljava ta, da pri izbiri **države** kot metodološke enote analize, mislimo na **posameznike**:

/D/ržavno delovanje (*action*) je delovanje, ki ga izpeljejo tisti, ki delujejo v imenu države, Torej **so država njeni odločevalci** (*decision-makers*). Država X je prevedena v odločevalce kot akterje. /.../ zato je naš primarni analitični cilj spoznavanje '**sveta**' kot **ga vidijo odločevalci**. Vedeti, kako oni **definirajo situacije**, je drug način pripovedovanja, kako je država orientirana do določene situacije in zakaj (Snyder in drugi 2002, 59).

Tudi **Hill** se strinja z ugotovitvijo, da posameznik **osebno zaznamuje odločitve** v zunanji politiki, in sicer pravi, da bo človek vedno »**zamajal** okvir določene zgodovinske okoliščine in **spremenil svet**« (Hill 2003, 26). In kot potrjuje tudi on, so »**posamezniki osnovni izvor namenov**«³⁵ (Hill 2003, 29), edini sposobni formulirati idejne usmeritve. Značilni so diskurzi o kultih osebnosti, primeri **karizmatičnih voditeljev** in tudi voditeljske **patologije** (Hitler, Stalin in podobne osebnosti z uničevalnimi tendencami), pa tudi posamični primeri nesposobnosti delovanja zaradi slabšega počutja (recimo Nixon) (Hill 2003, 60). A **Kissinger** je bil recimo odklonilen do perspektive, da bi bila **človeška karizma** pri voditelju ključnega pomena v razpletu svetovnih političnih dogodkov, češ da je značilna le za **nerazviti** (tretji) svet (Hill 2003, 110). Negativno konotacijo karizmatične osebnosti ugotavljajo tudi študije **Hitlerja in Stalina**, saj ugotavljajo, da sta bila oba osebi z resnimi osebnostnimi motnjami (Russett in Starr 1996, 398). A vendarle **osebno voditeljstvo** (*personal leadership*) ne more biti »**zreducirano** le na razprave o avtoriteti in karizmi« (Cerny 1990, 118).

Znani analitik psiholoških vplivov na politične izide **Jerrold Post** povzame, da je vpliv posameznika v zgodovini raziskovanj pojmovan v okviru **debate o 'Velikem voditelju'** (*The Great man*), ki jo je zasnoval Thomas Carlyle in razčlenjuje vlogo velikih zgodovinskih **političnih osebnosti** v toku svetovnih dogajanj med vojno in mirom (Post 2005, 1). Na drugi strani, pa pravi, je drug ekstrem, ki govori o tem, da osebnost nima nikakršne vloge znotraj (vnaprej) določenih strukturnih procesov. Sam pa zagovarja, da se je proučevanja treba lotiti **nekje vmes** (Post 2005, 2). Kot enako opozarja **Cerny**, je nevarno posploševati o '**Velikem voditelju**', a vseeno velja prepoznati **težo posameznikove osebnosti** v svetovni politiki (Cerny 1990, 117). Kajti ne glede na

³⁵ V angl.: »Individuals are the original source of intentions.«

strukturne zamejitve, so voditelji tisti ključni **delovalci** v položaju reševanja spornih situacij in spreminjanja tokov dogajanja (Cerny 1990, 113).

Vsesplošno umeščanje voditeljevega vpliva v analizo političnega dogajanja je zelo značilno za proučevanje **ameriškega političnega sistema**, saj ima ameriški predsednik znotraj aktualne ureditve mednarodne skupnosti globalno gledano veliko težo v mednarodnih odnosih. Tako se recimo v proučevanje ameriške (predvsem primerjalne) politike poleg ostalih segmentov in vzročnih dejavnikov, vključi v razpravo tudi analizo **predsedniškega značaja**. Shemo Jamesa D **Barberja** iz leta 1972 o razlikovanju posameznika med 'aktivnim'/'pasivnim' ter 'pozitivnim'/'negativnim'³⁶ se širše uporablja še dandanes (Russett in Starr 1996, 399; Hill 2003; Grant 2005).

Kot sklene **Hudson**, **mikro-teorije** oziroma z drugimi besedami **aktersko-specifične**, so **makro-teorijam** oziroma **aktersko-splošnim** nujni dopolnilni element, saj le-te ponujajo tista ključna konceptualna orodja za natančno spoznavnje (notranjih) vzročnih procesov svetovne politike (Hudson 2007, 6; Hudson 2012, 14). Opozori, da do sedaj teoretične paradigme **mednarodnih odnosov** v svoj miks niso vključevale **posameznika** kot enega od ključnih pojasnjevalnih elementov. Kritično negira predpostavke nekaterih poglavitnih teorij MO (Waltza in Wendta recimo), ki trdijo, da posameznike vendarle umeščajo. Kot ona opaža, njihove izpeljanke **predpostavk** niso pravilne, saj glede na dihotomijo *agent-struktura* te teorije že govorijo o posamičnih idejah in namenih, a jih še vseeno **pripisujejo državam** (kot akterjem), ne **posameznikom** (kot akterjem). Kot poudari, pa so posamezniki edini pravi **delovalci**:

/S/amo človeška bitja imajo ideje. Le človeška bitja lahko ustvarjajo identitete, le človeška bitja lahko identitete spreminjajo, le človeška bitja lahko delujejo (act) na osnovi identitete. Le človeška bitja so lahko socializirana ali socializirajo druge. Samo človeška bitja so delovalci v mednarodnih odnosih. Ne gre za ideje na vseh ravneh, temveč za človeške delovalce na vseh ravneh (Hudson 2007, 10).

4.3 Posameznik se odloča in odloči – v dualnem kontekstu

Posameznik je torej v **središču odločanja** in posledično *določanja* toka dogajanj v svetovni politiki; tudi že glede na samo definicijo odločanja (izbire): »sprejemanje odločitev je **proces**, ki se osredinja na **ljudi**, vpletene v zunanjepolitični proces in na tisti

³⁶ Kar natančneje razložim v podpoglavju 4.6.3.

njegov del, ki se ukvarja z **izbiranjem** med alternativnimi načini ukrepanja (Russett in Starr 1996, 353).

Kot so pojasnili avtorji **Snyder in drugi**, na sprejemanje zunanjepolitičnih odločitev ključno vplivajo **posameznikove osebne zaznave situacije** – okolja, okoliščine. Zato je za pojasnjevanje procesa odločanja ključnega pomena spoznavati te **osebne človeške naravnosti** in znotraj tega tri pomembne elemente: **percepcije, izbire in pričakovanja** (Snyder in drugi 2002, 59). Avtorji pravijo, da je pri procesu odločanja temeljno torej proučevati **motiviranje obnašanja** (*motivated behavior*) – saj ravno motivacija opredeljuje dejanje. Motivacija pa ima po definiciji (iz psiholoških ved) vedno nek **notranji pogoj** (*internal condition*) in **zunanjo situacijo** (*external situation*). Pri procesu odločanja gre za tehtanje prioritet ciljev in dejavnikov (*ibid.*).

Čemur sledi, da ima posameznikovo **okolje** oziroma kontekst (*setting*), ki ga obkroža in iz katerega izvirajo povodi za percepcije, viri, ki opredeljujejo posameznikovo sklepanje, njegov **referenčni okvir** (*frame of reference*) dve področji – **notranje** (*internal setting*) in **zunanje** (*external setting*) (Snyder in drugi 2002, 60). Ključno pri ocenjevanju učinkov odločanja je ravno to, proučiti ali in kako so bile premoščene zunanje zamejitve odločevalske situacije (Snyder in drugi 2002, 88).

Dualna umeščenost akterjev (*dual aspect of actors*) je torej razpeta med tehtanjem obeh strani, delovalci so vpeti v **igro dveh ravni** (Putnam 1988, 427; Hudson 2002, 5), kot že podrobno pojasnjeno v prejšnjih poglavjih. Pomeni, da se morajo voditelji prilagoditi dani situaciji in ne glede na to, da bi želeli morda izpeljati politiko drugače, so omejeni z druge, strukturne strani. Tako da morajo pri praktičnem vodenju večkrat sklepati '**kupčije**' (*tradeoffs*) – se odpovedati lastnemu razmišljanju na račun strukturne situacijske zamejitve (Chollet in Goldgeier 2002, 163). Pri proučevanju zunanjepolitičnega odločanja torej združujemo poznavanje **eksternega sveta dogajanja** in **notranjega svet prepričanj** (*beliefs*) posameznikov (Hudson 2012, 33).

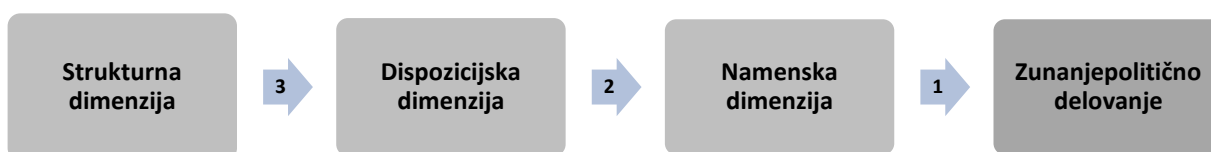
Če sklenemo, posamezniki *so* osnovni vir namenov, a pomembno je vedeti, da ne delujejo v vakuumu (Hill 2003, 29), razpeti so med **notranjim** in **zunanjim kontekstom** (Jervis 1976, 13; Hill 2003, 52). Gre torej za **psihološko okolje** (svet, kot ga dojemajo posamezniki) ter **operativno okolje** (dejstva, ki se zgodijo izven posameznikove percepcije).

In ker je uganka, kaj je na **zunanjepolitično odločitev vplivalo bolj** – posameznikov značaj ali zunanje okolje (*individual or contextual factors*), zapletena tako zelo, se jo le

redko lotijo reševati (Hill 2003, 110–11). Saj, kot sem že predhodno ugotovila (podpoglavje 2.2.3), je nemogoče priti do dna debati **agent-struktura**, ker so medsebojna učinkovanja preveč prepletena (Carlsnaes 2012, 128).

Zunanjepolitični proces je odvisen od tega, kako **posamezniki z močjo** (*power*) dojemajo (*perceive*) in analizirajo situacije (Carlsnaes 2005, 341). Carlsnaes (2012, 126) možnosti pojasnjevanja zunanjepolitičnega procesa ponazori z diagramom, ki je predstavljen v Sliki 4.1. In sicer: **zunanjepolitični proces** izhaja iz **strukture** (ki daje situacijo) – strukturna dimenzija delovanja, **posameznikovega** osebnojnega okolja – dispozicijska dimenzija (nabor prepričanij in vrednot posameznika) in ne nazadnje **države** (ki daje osnovni namen konkretni politiki, specifični cilj politike, interes) – namenska dimenzija:

Slika 4.1: Tri dimenzije pojasnjevanja zunanje politike

Vir: Prirejeno po Carlsnaes (2012, 126).

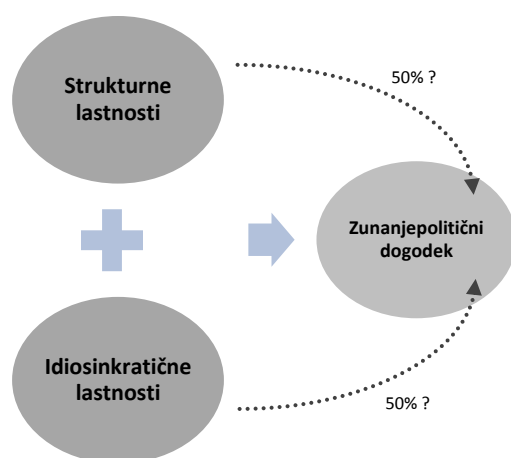
4.4 Učinkovanje idiosinkratičnih lastnosti posameznika

Akterji posamezniki torej »posedujejo (strukturno) zmogljivost sprejemanja ključnih strateških odločitev in s tem tudi sami oblikujejo **strukturni** proces v prihodnje« (Cerny 1990, 115). A te **strukturne zamejitve**, s katerimi se soočajo posamezni voditelji, ki si želijo nekaj ukrepati, so intenzivne in obsežne. Zato je za posameznika »bolj verjetno, da bo imel le **omejen osebni učinek**« na specifično politiko oziroma politični dogodek, kar pomeni, da mora sklepati »kompromise in se dnevno prebijati (*muddling through*) skozi čim bolj praktične izbire« (Cerny 1990, 116).

Tehtanje učinka **idiosinkratičnih** lastnosti posameznika na zunanjepolitični proces zaradi prepletenosti vplivanja ni enostavno in zato je potrebno v analizo vključiti poleg politoloških teorij tudi sociološke ter vedo o psihologiji posameznika (Cerny 1990, 117). Ustaljene metodologije za proučevanje prisotnosti oziroma stopnje učinkovanja posameznikovih idiosinkratičnih posebnosti so redke. In kot pravi še Cerny, obstajajo le redki znani primeri v preteklosti, ko bi posameznik **zgodovinsko spreobrnil** politične strukture delovanja (rutino, ustaljene institucionalne procese, nacionalno mentaliteto ipd.). Osnovna problematika je torej ugotoviti ločnico, »**do katere mere je posameznik deloval na podlagi položaja (vloge)**, ki jo ima« (kar mora početi po zakonodajno-institucionalni dikciji, glede pričakovanja volilnega telesa, opis delovnih nalog) in **do katere mere na podlagi svojih osebnih (idiosinkratičnih) značilnosti**. Gre torej za razmejitev ravni analize, kot jih predlagata Russett in Starr (posameznik, vloga, vlada, družba, odnosi, svetovni sistem). Ali je torej le sledil nekemu strukturnemu poteku dogodkov ali pa je vplival na dogajanje izhajajoč iz svojih lastnih prepričanj (Russett in Starr 1996, 237)? Ali je torej presegel neke zgodovinske kolektivne **precedense**?

Omejitve odločitvam posameznika so tako **politične, kulturne, birokratske** (Hill 2003, 123), po vrhu pa ga torej omejuje še njegov lastni značaj – ali je odločevalec posameznik dovolj **motiviran** in sposoben izviti se iz neke stalne prakse političnih procesov ter pustiti svoj **idiosinkratični** 'pečat'? Zato je potrebno pri analiziranju učinkovanja na končni dogodek pogledati z dveh perspektiv – skozi lastnosti **akterja** (odločevalca) in skozi lastnosti **systema** (struktura in procesi) (Snyder in drugi 2002, 90). Vprašamo se torej, ali se je dogodek 'X' zgodil zaradi systemske značajne lastnosti (oziroma skupine le-teh) – 'S', ali se je zgodil dogodek 'X' zaradi osebnostne značajske lastnosti voditelja (oziroma prepletenosti lastnosti le-tega) – 'I'? Najverjetneje zaradi **prepletenosti** obojega, kot smo že ugotovili, a ostaja vprašanje, kako nadalje ugotovimo razmerje učinkovanja enega in drugega dela, je to 50% proti 50%? Je to sploh možno ugotoviti?

Slika 4.2: Strukturno in idiosinkratično učinkovanje na zunanjepolitični proces

Vir: lastni prikaz.

Možnosti učinkovanja na **zunanjepolitične** *outpute* (dejanja) države – odločitve, izjave, dogodeke, procese in podobno, bi bile lahko naslednje:

- Dogodek X se je zgodil *zaradi* te in te **sistemske lastnosti** 'S' (oziroma zaradi konteksta, ki je skupek lastnosti S^1 , S^2 in S^3) in **element iz 'I'** ni imel nobenega vpliva.
- Dogodek X se je zgodil *zaradi* te in te **sistemske lastnosti** S (oziroma zaradi konteksta, ki je skupek lastnosti S^1 , S^2 in S^3) in na to je dodatno vplival **element iz 'I'** (bodisi v isti smeri kot 'S' bodisi obratno).

(Recimo VB se je glede na strukturno določen standardni proces udeležila srečanja EU, a je k temu določen voditelj dodatno prispeval s svojo globalno prezenco, nastopom in specifično prijateljskim odnosom do voditeljev Francije in Nemčije, ki sta vodilni državi znotraj EU).

- Dogodek X se je zgodil *zaradi* **elementa 'I'** in nikakor zaradi lastnosti v 'S'; kar je glede na ugotovitve dihotomije *agent-struktura* malo verjetno – da bi agent lahko deloval popolnoma ločeno od strukture, a recimo, da je možen primer, ko je nek voditelj drzen in je kljub vsem pravno-formalno-kulturnim praksam v državi (zunanjepolitično proces) in v mednarodni skupnosti (npr. mednarodno pravo) storil nekaj popolnoma unikatnega.

(Kar lahko ponazorimo z najbolj negativno odmevnim primerom – Adolf Hitler je prekosil sistemsko naravo takratne mednarodne strukture, načelo kolektivne varnosti in zaradi lastnih prepričanj ter sposobnosti prepričevanja privedel do tako razsežnega tragičnega dogodka – 2. svetovne vojne, ki je zaznamovala še najmanj naslednjih sto let človeštva. Kontra argument bi sicer bil, da je Hitlerju, kljub temu da je deloval kot ključno 'seme zla', struktura dopustila, da je tako ravnal, kot je.)

Nemogoče pa je poznati **vse lastnosti strukture** – tuje in v tem primeru predvsem domače – kdo (ali kaj) je v notranjem nacionalnem zunanjepolitičnem procesu odločanja *odločil* oziroma prevladal? Nedosegljivost podatkov – v času hladne vojne zaradi izjemne tajnosti podatkov (Benko 1970, 66), dandanes zaradi spreobračanja dejstev v komuniciranju z javnostjo (*PR spin*) (Hill 2003, 275–78), izjemna številčnost delovalcev in epizod znotraj procesa odločanja in še bi lahko naštevali. Prav tako je **nemogoče** poznati vse lastnosti **osebnosti posameznika**. Razpravljanje o osebnosti kot dejavniku v procesu sprejemanja odločitev je tako, kot če bi odprli Pandorino skrinjico (Snyder in drugi 2002, 131) ali kot poudarijo Snyder in drugi (*ibid.*): »Če je analitični proces zasnovan na ugotavljanju **katera plat celotne osebnostne strukture odločevalca posameznika** je povzročila, da se je na določen dan vedel na določen način, smo soočeni z brezupno neskončnim raziskovanjem.«

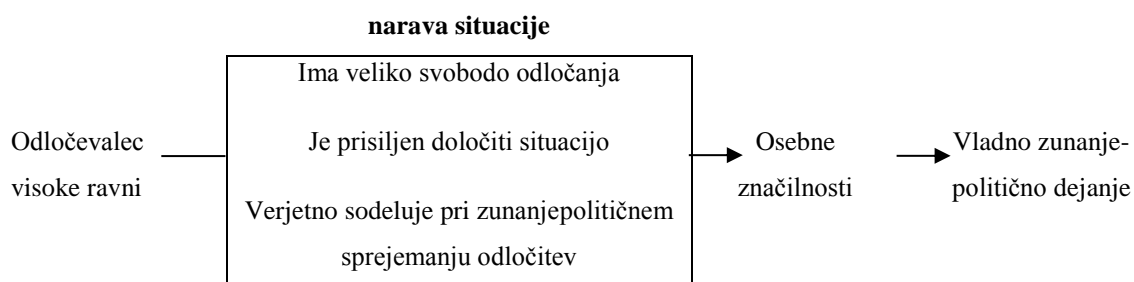
Analizo pomena individualnih dejavnikov se lahko lotimo tako, »da pogledamo **okolščine ali pogoje**, pod katerimi je verjetno, da bodo **individualne značilnosti učinkovale** na odločitve« (Russett in Starr 1996, 285). Raziskave nakazujejo na sledeče številne okoliščine, kjer imajo »**osebnostne spremenljivke večji učinek** na odločitve in delovanje in kjer je poznavanje teh dejavnikov koristno« (*ibid.*):

- **Nerutinske situacije**; na primer krize, vojne; kjer se odločitve ne sklepajo v okviru ustaljenih praks, je osebnost odločevalcev opaznejša.
- **Vrh vladne hierarhije**; posamezniki se na tej politični lokaciji odločanja manj obremenjujejo z napredovanjem na delovnem mestu in svojimi nadrejenimi.
- **Negotove ali nejasne situacije**; v ospredju so bolj subjektivna ugibanja, kaj naj bi bilo potrebno storiti.
- **Zapletene situacije**; terjajo individualno izurjenost odločevalcev za hitro ukrepanje ne glede na proučitev vseh izidov odločitve.

- **Situacije s skopimi informacijami**; odločevalec se bolj zanaša na osebne vrednote in znanje.
- **Situacije s preobremenitvijo informacij**; ko ni možno pretehtati vsega, mora odločevalec ukrepati na podlagi lastnih prepričanj.

Slednje situacije ponazori shema znane proučevalke osebnostnih dejavnikov posameznikov znotraj zunanje politike – Margaret Hermann. Gre za koncept **dominantnega** voditelja znotraj procesov odločanja (*Predominant leader*), ki so ga proučevali v empiričnem projektu CREON (Hudson 2007, 180):

Slika 4.3: Pogoji, pod katerimi pričakujemo, da bodo individualni dejavniki učinkovali na zunanjepolitično delovanje

Vir: Prirejeno po Hermann (1978, 54) in Russett in Starr (1996, 386).

Če povzamem, so na zunanjepolitične odločitve torej **posamezniki** sposobni vplivati (in niso le strukturne 'figure', ki se prepuščajo mehničnim procesom), v nadaljevanju pa natančneje **analiziram proces odločanja ter vpliv posameznika** in kako njegove osebne lastnosti prispevajo k izidom zunanjepolitičnega delovanja.

4.5 Racionalni-iracionalni model odločanja

Posameznikov miselni proces se, kot sem ugotovila, v procesu odločanja opira na notranje **vzgibe motivacije**, kar pomeni, da je njegova pozornost selektivno orientirana

(Snyder in drugi 2002, 124). Glede na svoj osebni **referenčni okvir** (percepcije, odnos do sveta, čustva in kognicija) (Snyder in drugi 2002, 124–25) si posameznik razvrsti prioritete znotraj situacije. Kontra-argument takšnemu pristopu so **tradicionalna** pojasnjevanja odločanja *posameznikov*, ki izvirajo iz teorije **racionalnega** odločanja (*rational actor theory*), tiste, ki ne priznava učinkov osebnostnih značilnosti voditeljev.

Torej, kot ugotavlja Neack, te teorije dejansko ne govorijo o **posameznikih per se** (Neack 2008, 31). Ta pristop izhaja iz **realističnih** pogledov na državo, češ da je država **unitaren** (*unitary*) **akter**, znotraj katere se sprejemajo odločitve **enotno**, vedno na ustaljen način (Kegley 2009, 58). Zatorej se odločitev posameznika enači z odločitvijo države, saj naj bi bila njegova odločitev vedno usklajena z nacionalnim interesom. Delovalci so si – po **racionalni predpostavki** – med seboj vedno enaki glede pogledov na zunanjo politiko, tako da znotraj *črne skrinje* ni kaj proučevati, oziroma znotraj države ni smiselno preverjati osebnostnih značilnosti državnih odločevalcev.

Država po racionalni predpostavki vedno sprejme **najboljšo odločitev**, in to je tista, ki je '**najbolj racionalna**' (Russett in Starr 1996, 353). Racionalne predpostavke v politični analizi izvirajo iz **ekonomskih** ved, teorij iger in podobnih paradigem, značilnih za 60. leta 20. stoletja ter so prevladovale v obdobju, ko je izšla radikalna knjiga ravno o **negaciji racionalnosti** pod avtorstvom Grahama T. Allisona. Avtor pravi: »Države se večinoma analizira pod predpostavko, da le-te pretehtajo vse možnosti izbire in da delujejo **racionalno** z namenom *maksimizacije* koristi (*utility*)« (Allison in Zelikow 1999, 17). Prizna, da se je sicer ta model odločanja – ki ga poimenuje **RAM** (*rational actor model – model racionalnega odločevalca*) oziroma **Model I** izkazal za koristnega za določeno sklepanje o svetovni politiki, a vendarle je preveč **monolitski** in da ne upošteva vrsto **zamejitev**, ki pri odločanju obstajajo. Zato predstavi alternativna dva pristopa k analiziranju – **organizacijski Model II** in **vladni Model III** (Allison in Zelikow 1999, 5). Racionalno izbiro po Allisonovem modelu torej pojasnujemo v okviru racionalnega odločevalca (ki tehta koristi in stroške zunanjepolitične odločitve).

Racionalno odločanje bi torej v popolni meri znalo pravilno razporediti **prioritete** glede ene na drugo (da je A bolj pomembno od B, B bolj pomembno od C in tako naprej). V racionalnem procesu odločanja z uporabo **popolne** informacije posameznik **maksimizira** pozitivne izide (*outcome*) odločitev (Russett in Starr 1996, 354). **Racionalna izbira** je pazljivo tehtanje odločitve, definiranja situacije, postavljanje ciljev, pregled alternativ in selekcija izbir, ki bo najverjetneje dosegla želeni cilj (Kegley 2009, 58). Gre

torej za neko »**idealno podobo** sprejemanja določitev, torej spisek 'pravih' pogojev, ki bi omogočili 'prave' odločitve; za **imaginarni idealni aparat** za oblikovanje politike« (Russett in Starr 1996, 354).

Pomen **racionalne odločitve** se torej v praktičnem političnem odločanju v glavnem izkaže za vprašljivo predpostavko. Kaj je **racionalna rešitev** za določen (*iracionalni*) politični zaplet v realnem globalnem okolju? Kako **racionalni** so zares (lahko) globalni voditelji v svojem odločanju? Racionalni proces sprejemanja odločitev tako lahko razumem bolj kot '**kaj bi moral biti**' proces odločanja, kako bi posamezniki morali razporejati prioritete. Gross Stein (2012, 131) pravi glede predpostavk racionalne izbire to, da naj bi bili »v osnovi človeški akterji logični, koherentni, konsistentni in do novih informacij pazljivo selektivni, a še vseeno odprti za nove dokaze«. V najidealnejšem primeru pa »racionalni model predvideva **racionalne subjektivne verjetnostne ocene**« (Gross Stein 2012, 132).

Vendar odločevalci – ljudje – so vse prej kot *racionalni* v svojih izbirah, saj njihove ocene determinirajo raznolike psihološke značilnosti. Racionalni model torej ne pojasnjuje **prepričanj in pričakovanj posameznikov**, ki (dejansko) *privedejo* do teh odločitev; torej za pojasnjevanje procesa odločanja v zunanji politiki ta model ni ustrezen (koristen), kajti izpusti **bistvene osnove za pojasnjevanje** (Gross Stein 2012, 132). Politiki torej ne morejo doseči takšnih **idealnih pogojev odločanja**. Kot je že daljnega leta 1985 ugotovil Herbert A. Simon (Simon 1985, 293) je človekova **racionalnost omejena** (*bounded rationality*). Posamezniki se poskušajo približati **popolnemu idealu**, a ga nikoli **ne dosežejo** (Russett in Starr 1996, 354). Odločevalci »počenjajo tisto, za kar so prepričani, da je najbolj v njihovem interesu, čeprav to še ne pomeni nujno tudi, da dejansko vedo, kakšen naj bi bil ta interes« (Russett in Starr 1996, 355; Chollet in Godlgeier 2002, 158).

Pri procesu odločanja se odločevalec v resnici sooča z **neidealnimi pogoji**: premalo informacij, **preobremenitev** z informacijami (*information overload*), preobremenjenost z delom (*work overload*), birokratske ovire in podobno (Russett in Starr 1996, 359; Allison in Zelikow 1999). »Izobilje informacij vodi v pomanjkanje pozornosti« (Nye 2002 v Chollet in Goldgeier 2002, 174).³⁷ Dandanes je bolj kot informacija vredna pozornost, saj je ima odločevalec na razpolago zelo malo. Težko je razločevati med ustreznimi, dragocenimi signali iz okolja in 'hrupom', tj. informacijami brez pomena. Zaradi **preobremenitve** so odločevalci prisiljeni odločati že o tem, o čem bodo sploh odločali.

³⁷ Sekundarna navedba Nye 2002.

Racionalni odločevalec torej z odločitvijo **ne maksimizira**, ampak samo **zadostuje** oziroma izpolnjuje (*satisfies*) (Russett in Starr 1996, 360).

Model racionalne izbire torej ni dovolj za pojasnjevanje zunanje politike, ideje imajo svoj neodvisni učinek na zunanjo politiko (Carlsnaes 2005, 343).³⁸ Kot natančneje proučita Allison in Zelikow (1999, 143), **birokracija** in **organizacijski procesi** omejujejo proces racionalnega sprejemanja odločitev, saj je to konglomerat, kot pravi, ki ima svoj način delovanja. Vladni odločevalci dojemajo problematiko skozi organizacijske senzorje, delujejo v skladu s standardnimi operativnimi postopki (*standard operating procedure*). Zato se vladno odločanje lahko razume ne kot premišljen neodvisen proces, ampak kot *izid* organizacije, ki deluje po ustaljenih vzorcih delovanja (Allison in Zelikow 1999, 143).

Na *neracionalnosti* odločanja posameznika vpliva ključno med drugim torej njegova **najožja okolica**, tudi **najožja skupina** svetovalcev in sodelavcev. Kakorkoli vpliven in sposoben, voditelj ne more izvajati zunanje politike sam. V večini držav se zunanjepolitične odločitve sprejemajo v okviru **majhnih skupin** (*group setting*) – v kriznih situacijah gre za 15 ljudi ali manj (Hudson 2007, 66). Znotraj teh skupin značilno prihaja do **disfunkcionalnega** razmišljanja, do pristranskega sprejemanja odločitev, kar Irving Janis poimenuje **sindrom skupinskega razmišljanja** oziroma *groupthink* (Janis 1982). *Groupthink* je slaba izvedba procesa sprejemanja odločitev, in sicer se pri njej zgodi potlačanje nesoglasij in preprečitev tehtnega razmisleka o alternativah, cilj je doseči **konsenz** za vsako ceno. Gre za družbeno **konformnost** – ustreči drugim, neodvisno razmišljanje ne pride do izraza (Janis 1982, 13). Simptomi skupinskega razmišljanja so recimo: »iluzija o neranljivosti, iluzija o soglasju skupine, zatiranje lastnih dvomov, tabu do antagoniziranja članov skupine« (Janis 1982, 32).

Janis (1982) je pri analiziranju **ameriških zgodovinskih političnih zmot**, kot so Prašičji zaliv, Kubanska raketna kriza, Watergate, Pearl Harbour in podobno, ponazoril, kako je na te zmote in afere vplival sindrom skupinskega razmišljanja, kjer so voditelji držav ali ministrstev **podlegli skupinskemu razmišljanju in posledično sprejeli napačne odločitve**, ki so vodile v zunanjepolitične polomije. Za **preprečevanje sindroma skupinskega razmišljanja** Janis predlaga, da se »znotraj odločevalskih skupin ustvari

³⁸ Nestrinjanje z **racionalizmom** je sprožilo v ZMO velik razkol. '**Idejno**' predpostavko (o tem, da ideje posameznika vplivajo na odločitve) so sprejele le perspektive na **interpretativni strani epistemološke** tehtnice. Recimo racionalisti še dalje razmišljajo v okviru naturalističnih (*naturalistic*), *ekonomsko-matematičnih* faktorjev, medtem ko konstruktivisti temeljijo svoja spoznanja na delovanju idejnih faktorjev (*ibid.*). Kot podrobneje ponazori avtor, gre »za '**razumski**' (*reasoned*) ne '**racionalni**' (*rational*) proces sprejemanja odločitev (Carlsnaes 2005, 341).

zdravo uravnoteženo družbeno atmosfero, se dopušča skepticizem in odprto kritično razpravo« (Janis 1982, 170). Pri tem pa je vloga **voditelja** ključna, saj lahko poskrbi za uravnotežene pogoje skupine in se tudi sam vzdrži recimo pri vsiljevanju svojih pogledov na situacijo. Političnega obnašanja posameznika torej perspektiva **racionalnega odločanja** ne more pojasniti v vseh razsežnostih in tudi v praktičnem pogledu mnogo zgodovinskih političnih dogodkov ta model dejansko ni napovedal oziroma jih ni uspel razčleniti. Konec koncev so torej zahteve po pravem sprejemanju odločitev, po popolnem voditelju **paradoks** (Russett in Starr 1996, 359). Posameznikovo razmišljanje pravzaprav iracionalno ³⁹ (Neack 2008, 52). **'Iracionalno' je od posameznika pričakovati racionalnost**. Saj si posameznik dejansko svet predstavlja **poenostavljeno** in poskrbi, da se le **prebija** skozi številne ovire v političnem procesu odločanja (Russett in Starr 1996, 360; Hill 2003, 103).

Razumevanje **psiholoških podlag** političnega obnašanja nam ponudi več, kompleksnejše razumevanje (Cottam 2010, 3) sprejemanja zunanjepolitičnih odločitev. Pomagamo si z znanostjo **politične psihologije**, ki proučuje psihološke vzorce vplivanja posameznikovega delovanja v politiki in katere ugotovitve racionalisti odločno ignorirajo (Cottam 2010, 1). Politična psihologija predvideva, da posamezniki ne delujejo vedno **racionalno**. A raziskovanje učinkovanja odločevalčevih idej in osebnosti **ni tako enostavno**. Kot razmišljanje ameriškega predsednika Kennedyja povzameta Allison in Zelikow (1999, xi): »Bistvo končne odločitve ostane opazovalcu nedoumljivo – pogosto tudi samemu odločevalcu /.../ Vedno bodo obstajale temne in zapletene razsežnosti odločevalskega procesa, misteriozne tudi tistim, ki so v ta proces najbolj intimno vpleteni.«

4.6 Razumevanje zunanjepolitičnega odločevalca prek politične in socialne psihologije

»Informacije so selektivno doumete (*perceived*) in ocenjene na osnovi **referenčnega okvirja** (*frame of reference*) odločevalca. Odločitve so sprejete na osnovi **preferenc**, ki so deloma **situacijske** in deloma **biografske** narave« zapišejo več kot pol stoletja nazaj avtorji Snyder in drugi (2002, 144), ki so se že takrat zavedali pomembnosti raziskovanja

³⁹ Neack se v preigravanju z besedami racionalno-iracionalno opre na Jervisov izraz, da v nasprotju s pričakovanim racionalnim modelom, gre pri posamezniku dejansko za iracionalno razmišljanje (Jervis 1976; Neack 2008, 52).

idiosinkratičnih značilnosti posameznika znotraj razčlenjevanja procesa sprejemanja odločitev (Snyder in drugi 2002, 137). **Osebnost, percepcije** (dojemanja), **vrednote, učenost** (*learning*) in **naravnost** (*attitude*) so elementi obnašanja posameznika, sestavine njegovega referenčnega okvirja. Zato, pravijo, je nujno v proučevanje vključiti metodologijo psihologije oziroma natančneje **socialne psihologije**. Za pojasnjevanje potrebujemo v osnovi **sociološko koncepcijo osebnosti** posameznika – kako so »osebnostni dejavniki oblikovani s strani interakcij z drugimi delovalci znotraj določenega prostora v sistemu«, poleg tega pa tudi poznavanje **ego-orientiranih** potreb in pogojev posameznikove osebnosti – idiosinkratičnih lastnosti (Snyder in drugi 2002, 132).

Na ravni *posameznika* torej spoznavamo **psihološko okolje** zunanjepolitičnih voditeljev, ki med drugim tudi omejuje izbiro možnosti prav tako kakor druge ravni okolja:

/O/dločevalci imajo svoje **predstave o svetu**; te predstave pa niso nujno ustrezne podobam 'resničnega' sveta. Proučevanje predstav, značilnih za zunanjepolitične odločevalce – **psihološkega okolja** zunanjepolitičnih voditeljev – zajema proučevanje **sistema prepričanj** ter načina, kako predstave drugih ljudi, držav, voditeljev in situacij učinkujejo na njihove odločitve in delovanje (Russett in Starr 1996, 383).

Posameznikove posebne osebne (**idiosinkratične**) **značilnosti** so sestavljene iz **vrednot, osebnosti, političnega sloga, intelekta in preteklih izkušenj**; ter skupaj prepletено vplivajo na to, kakšen sklop predstav o svetu ima posameznik oziroma njegov **sistem prepričanj** (*belief system*) (Russett in Starr 1996, 384). Um zunanjepolitičnega odločevalca torej ni *tabula rasa*, se strinja Hudson, temveč vsebuje »**kompleksne** in prepletene informacije ter vzorce, kot so **prepričanja, naravnosti, vrednote, izkušnje, čustva, poteze** (*traits*), **stil, spomin** ter nacionalne koncepcije in koncepcije samopodobe« (Hudson 2007, 22). **Socialni miljé** posameznikovega uma je osnovan na dražljajih iz družbe, to so kultura, zgodovina, geografija, gospodarstvo, politične institucije, ideologija, demografija in še številna druga družbena področja. Raziskovalca zakonca Sprout sta bila značilna proučevalca socialnega miljéja znotraj poddiscipline AZP (Hudson 2012, 17).

Odločevalec si v procesu odločanja »**umešča na novo pridobljene informacije v svoje obstoječe teorije in predstave o svetu**« (Neack 2008, 52). Že to, kaj odločevalec sploh opazi, čemur sploh nameni pozornost, kako **filtrira** dražljaje (*screening*) je odvisno od

predhodnih **osebnostnih vzorcev**; z drugimi besedami »akterji dojemajo tisto, kar pričakujejo« (*ibid.*).

Čustva posameznika imajo tudi veliko vlogo pri **dojemanju in sklepanju** znotraj odločevalskega procesa in to vse bolj priznavajo tudi proučevalci svetovne politike. Smo »na **robu male revolucije** poznavanja delovanja možganov in vplivanja čustev na kognicije (*cognitions*)«, česar analiziranja se loteva *nevroznanost (neuroscience)* (Gross Stein 2012, 139). *Nevroznanstveniki* ugotavljajo, da mnogo odločitev »izvira iz **močnih čustvenih odzivov**« (Gross Stein 2012, 145). Če se tega zavedamo ali ne, čustva so »avtomatski proces, povezan z močnimi pozitivnimi ali negativnimi odzivi« (Gross Stein 2012, 141).

Politična psihologinja Martha L. **Cottam** razdeli **psihološko okolje** posameznika na pet značilnih elementov (Cottam 2010, 7–9):

- **Osebnost**

Osrednji psihološki dejavnik, sestavljajoč iz osebnostnih potez (*traits*), ki vpliva na politično delovanje.

- **Vrednote in identitete**

Koncept vključuje globoko zasidrana prepričanja posameznika o tem, kaj je prav in narobe (vrednote) ter o lastnem jazu (identiteta).

- **Naravnosti (*attitudes*)**

Sestavljene iz kognitivne komponente (recimo znanje) in čustvenega odziva (recimo všečnost).

- **Čustva**

Čustva ali čustvene komponente so prisotne na vseh področjih človeškega psihološkega okolja.

- **Kognitivni procesi**

So kanali, skozi katere sta um in okolje v interakciji, gre za sprejemanje (percepcije), organiziranje in interpretiranje informacij.

Politično-psihološke analize se v glavnem lotevajo analiziranja psihološkega okolja **voditeljev** (političnih akterjev na visokih položajih) oziroma **voditeljstva** (*leaders, leadership*). Saj imajo le-te s svojo vlogo – položajem visoko v hierarhiji in tako največjo možnost osebno vplivati na politično dogajanje. Z aplikacijo osebnostnih metodoloških pristopov proučujejo **učinek določene značilnosti voditelja na ključne**

odločitve v političnem procesu. Iščejo, kateri so tisti **dejavniki osebnosti**, ki so relevantni za sklepanje o značaju političnega voditeljstva (Cottam 2010, 13). Univerzalna teorija o osebnosti posameznika sicer (še) ne obstaja, se je pa razvilo več različnih **pristopov** in sicer se nekje 20 teorij osebnosti razvršča v splošne tri kategorije: **psihoanalitična, potezna** (*trait analysis*) in **motivacijska** politična psihologija (Cottam 2010, 14).

»Velikokrat **zunanjepolitično obnašanje države** dojemamo v smislu **osebnosti njenih voditeljev**« (Post 2005, 1). Potrebno pa je premostiti »vrzel med **poenostavljenimi popularnimi pristopi** do voditeljstva in na drugi strani abstraktnimi teoretičnimi modeli,« zapiše Northouse v svoji sistematični monografiji o voditeljstvu (Northouse 2007, xvii). Voditelj je **center skupinske spremembe in delovanja**, pooseblja voljo skupine; ima moč, da mu sledi množica in da uvaja spremembe; voditelj ima posebne sposobnosti. »**Voditeljstvo je proces, kjer posameznik vpliva na skupino posameznikov za doseganje določenega cilja**« (Northouse 2008, 3). *Menedžiranje* (*management*; upravljanje) in **voditeljstvo** sta recimo sorodnega pomena, saj oba pomenita organiziranje dejavnosti, doseganje ciljev, usmerjanje ljudi in podobno; a se **voditeljstvo** razlikuje v tem, da ima le-to ključno vlogo pri napredovanju organizacije. Pojmovanje *voditeljstva* kot takega v glavnem izvira iz teorije organizacije, ki nam poznavanje voditeljskih elementov in učinkovanja lahko pomaga dodatno nadgraditi.

Teža **osebnosti** v političnem vodenju se je na pragu novega tisočletja okrepila in dobiva vse pomembnejšo vlogo. **Personalizacija voditeljstva** znotraj političnih struktur, ki sicer prevladuje v ZDA, se v Evropi v zadnjem desetletju pojavlja vse bolj pogosto (Blondel in drugi 2010, xi). *Poosebljenje* personaliziranega voditeljstva so recimo Margaret Thatcher, Jacques Chirac, Silvio Berlusconi, Tony Blair, Nicholas Sarkozy, Vladimir Putin, Angela Merkel, Viktor Orban, Jose Maria Aznar in podobni. Govorimo o pojavu, ko se »politično mnenje oblikuje okrog **vabljenih in raznovrstnih osebnosti**,« ko gre (najširše) za osebnostno podrejanje organizacije političnih strank, personalizacijo vladne strukture, dominacijo nad mediji; gre za dinamično in **karizmatično** vodenje (Blondel in drugi 2010, 32). V najožjem smislu gre za mobilizacijo »psiholoških virov, za psihološke povezave med voditeljem in sledilci« (*ibid.*). Ob raziskovanju vloge voditelja in stopnje personalizacije je potrebno proučiti sociološko-psihološke razsežnosti ter osebnostne poteze voditelja (Blondel in drugi 2010, 6).

4.6.1 Vrzel med zmožnostmi in pričakovanji

Nekateri avtorji torej dokazujejo, da je zgodovinski tok dogajanja v veliki meri zaznamovan s strani **politične elite – voditeljev** držav (in organizacij) ter ostalih politikov na visokih položajih (Kegley 2009, 70). Obstajajo analitiki, ki temu dajejo še posebno težo in znotraj pojasnjevalnega modela o **zgodovinsko-vplivnih posameznikih** (*History-making individuals model*) dokazujejo, da imajo voditelji tako veliko moč vplivati (*leverage*), da njihove pobude povzročijo **globalne premike**. S tem prepričanjem pa se do voditeljev usmerja veliko **pričakovanje**, kar se tudi potrjuje in stopnjuje v rutinskem poročanju medijev na dnevni bazi. Veliko državljanov tako razume, da je **posameznik voditelj tista odločilna odločevalska enota delovanja** v procesu zunanje politike (*ibid.*). V resnici ni tako enostavno, saj mora voditelj, da bi zares učinkoval kot posameznik, posedovati takšne osebne značilnosti, ki bi mu omogočile premostiti omejitve **'normalnega vedenja'**, nadgraditi ali prezreti strukturne značilnosti, ki ga usmerjajo, se izviti iz ustaljenih običajev in prodreti skozi vse prepreke s svojo lastno idejo. »Voditelj, ki **učinkovito upravlja z materialnimi zmogljivostmi** države in zunanje sveta ali tisti, ki **vsaj daje občutek**, da to počne učinkovito, bo imel **večji potencial za vodenje** doma in na tujem – kot tisti, ki tega ne počne« (Cerny 1990, 121).

Kot pravi Cerny, gre za **paradoks** pričakovanj, za slepo ulico demokracije: »**Izberemo voditelje, da bi storili zadeve, katerih najbolj pogosto ne morejo storiti**« (Cerny 1990, 125). Hill to poimenuje **vrzel med zmožnostmi in pričakovanji** (*Capability-expectations gap*). Pravi namreč, da je v praksi težko ustreči takemu velikemu pričakovanju državljanov (Hill 2003, 46). Gre za globoko nerazumevanje, kaj je posamezni voditelj (in država) **željan** in kaj **dejansko sposoben narediti**. »Preveč pogosto se javne razprave osredotočajo na fatalizem in **personalizacijo** političnih dogodkov ter s tem povzročijo pri državljanih **velika pričakovanja do posameznih voditeljev**« (Hill 2003, 19).

Voditelji lahko pravzaprav (žal) **le redko** takšne **personalizirane ukrepe** – ukrepe, ki bi bili dejansko posledica njihovih idiosinkratičnih posebnosti – dosežejo. Polega vsega predhodno naštetega: strukturnih, državnih zamejitev, birokracije, preobremenjenosti z delom, preobremenjenosti z informacijami; mora posameznik najprej posedovati **motivacijo** – si sploh želeli **osebno zaznamovati** politične odločitve; poleg tega pa mora imeti tudi **ustrezne posebne osebne značilnosti**, ki mu ta motiv sploh omogočajo (Cerny 1990, 124).

4.6.2 Kognitivne pavšalnosti, (i)racionalne konsistentnosti

Posameznikom je nemogoče izpolniti vsa **idealistična pričakovanja**. Voditelji že v določeni meri učinkujejo na dogajanja, a se v odločevalskem procesu obenem tudi **motijo** oziroma ne dosežejo zelenega dometa učinkovanja. Ne samo, da jih pri političnih procesih omejuje zunanje okolje, tudi **lastna sposobnost delovanja**, lastne idiosinkratične značilnosti preprečujejo učinkovanje na zunanjepolitične rezultate (vsaj v takšni meri, kot bi si ga morebiti sami želeli). Gre za **kognitivne pavšalnosti** (*cognitive misers*), kot jih poimenuje Neack. Mentalni procesi posameznika: zavedanje, percepcija, premišljevanje in ocenjevanje, razsojanje na podlagi podob o svetu; ali so podobe, ki si jih ustvari posameznik, v skladu z dejansko resničnostjo? (Neack 2008, 52). Ne, gre za **neracionalne procese**, saj posameznik pri razmišljanju uporablja določene mentalne filtre, rešeta, ki izhajajo iz njegovih že ustaljenih **predstav o svetu** (*images*):

/P/osameznik je **omejen upravljalec informacij** oziroma **kognitivni pavšalnež** (skopuh) (*miser*), ki se zanaša na kognitivne **bližnjice** za razumevanje novih informacij. /.../ Posameznik na podlagi **obstojećih prepričanj** interpretira nove ter izloči ne-ujemajoče se informacije (Neack 2008, 55).

Gre torej za **kognitivno disonanco** (*cognitive dissonance*), za popačenje, **distorzijo** shranjevanja in interpretacijo informacij, kar vpliva na zunanjepolitično odločanje. Ker se posamezniki med seboj razlikujejo v kognitivnih procesih – v dojemanju in obdelovanju informacij – prihaja tudi do **medsebojnih nesporazumov** in zato je težje izvesti določene politične ukrepe, ki si jih morebiti posamezni voditelj želi (Neack 2008, 53). Eden prvih analitikov, ki je proučeval **kognitivna popačenja** v zunanjepolitičnih procesih, je bil Robert **Jervis**, ki je analiziral vzroke in posledice **napačnih percepcij** (*misperceptions*). Racionalna teorija mednarodnih odnosov predvideva, da posamezniki odločevalci dojemajo svet pravilno in da so **mispercepcije** le naključne zmote. A Jervis z aplikacijo psiholoških pristopov ugotovi nasprotno: **distorzije realnosti** v umu odločevalcev so pogost pojav, tudi pri visoko inteligentnih in razgledanih posameznikih (Jervis 1976, 29). Gre za racionalne in iracionalne **konsistentnosti**, ljudje so namreč nagnjeni k temu, da »vidijo tisto, kar pričakujejo, da bodo videli«, torej, vidijo večinoma samo ujemajoče se procese z njihovimi že obstoječimi prepričanji; tako posledično v zunanjepolitičnem procesu prihaja do **odločevalskih patologij** – zmot (Jervis 1976, 117). Kot zapiše,

obstajajo primeri, ko v isti državi, v podobnih **okoliščinah** različni posamezniki sprejmejo različne odločitve – (večinoma) zaradi razlikovanja med **percepcijami**. Zato priporoča pojasnjevanje političnih zmot, napačnih predvidevanj, nepredvidljivih smeri političnega toka dogajanj v preteklosti s pomočjo **analize percepcije voditeljev posameznikov** (Jervis 1976, 19). Potrebno pa je, kot pravi, zavzeti perspektivo z **različnih ravni analize** ter proučiti »**relativno pomembnost situacije in vloge posameznika napram njegovim idiosinkratičnim značilnostim**« (Jervis 1976, 18).

Najznačilnejši primeri **mispercepcij** so: **povečevanje** pomembnosti določenega dejavnika v svetovni politiki – recimo ocenjevanje stopnje sovražnosti določene države, **nezavedanje** določenih okoliščin, **tihe želje** (*wishful thinking*) oziroma varljivo razmišljanje – recimo tiha, morda nerealna želja, da se določen zunanjepolitični ukrep izpelje na določen način, **ne-soočanje z realnostjo** – izogibanje predvidevanju ekstremnih posledic, **obrambni mehanizmi** posameznikov in podobno (Jervis 1976, 3; Russett in Starr 1996, 392). **Neack** da za primer nedavno dogajanje v ameriški zunanji politiki, ko je predsednik Bush (od 11. septembra 2001) aktivno uporabljal pojem **državnega sovražnika**, z nanašanjem na države, sovražne do ZDA (Os zla, angl. *Axis of evil*), češ da so v stalnem načrtovanju škodovanja Ameriki. Trajno ohranjanje takšnih intenzivnih umskih slik realnosti lahko povzroči, da voditelj »spregleda morebitne spremembe in sovražnika še naprej (neupravičeno) razume za takšnega« (Neack 2008, 54).

Podobna je bila težnja odločevalcev v zunanji politiki, predvsem v času hladne vojne, »**videti druge države bolj sovražne, kakor pa so v resnici**« (Russett in Starr 1996, 393). To medsebojno predstavljanje o pretirani sovražnosti lahko privede tudi do **spirale konflikta**, kjer ne popusti ne ena ne druga stran in se medsebojne sovražnosti stopnjujejo (Russett in Starr 1996, 395). Širše analize takšnih selekcioniranih ali napačnih zaznav pa bi odločevalce lahko opozorile na nevarnosti in posledice napačnih interpretacij. »**Odločevalci bi se morali zavedati, da ne izvajajo nepristranskih analiz, temveč da vplivajo nanje predstave (o svetu), ki jih imajo**« (Russett in Starr 1996, 396).

Kognitivni psihologi so nedavno ugotovili, da gre tako za tri skupine *kognitivno-pavšalnih* značilnosti **asimilacije in obdelave informacij** pri posamezniku, in sicer: **poenostavljanje** (*simplicity*), **konsistentnost** (z obstoječimi prepričanji), **slabo ocenjevanje** verjetnosti dogodkov (*estimation*) ter **izogibanje tveganju** (*risk aversion*) (Gross Stein 2012, 133).

V zunanji politiki značilno prihaja na primer do napačnih **analogičnih sklepanj** – pri poenostavljenem sklepanju iz kompleksne zgodovine in primerjavah dogodkov, ki pa so si med seboj dejansko neujemajoči (*ibid.*). Kako napačno je lahko **poenostavljeno ocenjevanje** dogodkov, nam je pokazal razplet vojne v Iraku leta 2003, ko je le-ta trajala mnogo dlje kot so to predvidevali njeni strategji (Gross Stein 2012, 134). Gre za **precenjevanje** lastnih zmožnosti in **podcenjevanje** družbeno-nacionalnih specifičnosti. Prisotno je **pristransko sklepanje** (*bias*) in **obrambni mehanizmi** – nepriznavanje lastnih napak. Pojavljajo se tudi napake pripisovanje neustreznih osebnostnih značilnosti posamezniku (*fundamental attribution error*) (Gross Stein 2012, 137).

Kot pravi Gross Stein (2012, 135) pa posameznik težko in zelo redko spremeni svoje fundamentalne predpostavke o svetu. Hudson pojasnjuje, da gre pri **patologijah zunanjepolitičnega odločanja** v smislu psiholoških procesov za primere nepravilnega razumevanja naših čustev, slabo ocenjevanje dokazov pri oceni politične situacije, pretirane samozavesti odločevalcev, neupravičeno pripisovanje stereotipov in podobno. (Hudson 2007, 43–7).

Jervis priporoča političnim odločevalcem, da poskrbijo za **zmanjševanje primerov misperpcij**, tako da se najprej pričnejo zavedati svojih lastnih napak. Predvsem pa je najboljša, da svoje predpostavke in predvidevanja eksplicitno navedejo in se zavedajo na čem njihova sklepanja pravzaprav temeljijo (Jervis 1976, 409). V **retrospektivi** je sicer lažje ugotoviti, zakaj določena odločitev ni bila pravilna, saj ob sprejemanju odločitev nimamo vpogleda v to, kako bodo le-te vplivale na vse razsežnosti situacije – saj šele kasneje spoznamo, katere elemente smo (zaradi misperpcij) pri tehtanju odločitve pozabili vključiti v premišljevanje.

4.6.3 Študije psihološkega profiliranja zunanjepolitičnega odločevalca/voditelja

»Obstaja veliko **psiholoških, psihoanalitičnih in osebnostnih študij** o posameznih zunanjepolitičnih odločevalcih« (Russett in Starr 1996, 397). Študije na primer iščejo vzroke za določeno zunanjepolitično obnašanje v otroštvu, študirajo osebnostne motnje sovražno naravnanih voditeljev ter globalne voditelje med seboj primerjajo. Značilna je ameriška **tipologija predsedniškega značaja**, ki zatrjuje, da je njegov politični značaj in slog zakoreninjen v začetnih političnih izkušnjah, izrazito ga oblikuje prvi neodvisni politični uspeh (Russett in Starr 1996, 398). **James D. Barber** je znan po svojem

profiliranju predsedniškega značaja, in sicer je razvil *2x2 matrico* značilnosti, po katerih voditelje profiliramo: **aktiven-pasiven**, **pozitiven-negativen** (Russett in Starr 1996, 398; Hudson 2007, 54).

Aktivna-pasivna ločnica analizira **energijski** nivo voditelja, njegovo pripravljenost do učinkovanja na politične procese; **pozitivna-negativna** premica pa proučuje **optimistično** naravnost voditelja do dela in življenja nasplošno. Barber je recimo ocenjeval, da je najboljši profil za **ameriškega predsednika aktiven-pozitiven**, kot je bil na primer predsednik John F. Kennedy, saj ga naj ne bi gnali temačni in pokvarjeni nameni. Po drugi strani je kritiziral **aktivne-negativne** predsednike, saj med drugim naj ne bi bili sposobni odkrite empatije do drugih. Preostala dva tipa – **pasiven-pozitiven** in **pasiven-negativen** – pa sta po njegovo zaradi pasivne naravnosti bolj povprečna profila predsednika (Cottam 2010, 26). Ameriški predsednik George W. Bush bi recimo najverjetneje spadal v profil **pasiven-pozitiven**, kajti glede na pričevanja je bil Bush tak voditelj, ki je bil raje manj osebno vpleten v oblikovanje politik, najraje je čim večji obseg nalog zdelegiral svojim sodelavcem; a obenem je v določenih dejavnostih predsednikovanja vseeno rad prisostvoval. Za takšen profil predsednika se predvideva impulzivnost, nekoherentnost politik in zmedenost v mnenjih, kar se je tudi izražalo v Bushevi politiki do Iraka, Bližnjega vzhoda in do Kjotskega protokola (Cottam 2010, 27).

Cerny je Barberjevo tipologijo značaja voditeljev z nadgradnjo dodatnih profilnih karakterizacij združil v kombinacijo **štirih stilov voditeljstva** (Cerny 1990, 122):

1. **Rutinski** voditelj:
 - Pasiven/Reaktiven;
 - Reprezentativni odnos z državljani;
 - Državno-determiniran položaj.
2. **Integrativni** voditelj:
 - Aktivna/Anticipativna osebostna enačba;
 - Reprezentativni odnos z državljani;
 - Državno-determiniran položaj.
3. **Združevalen** voditelj (katalitičen)
 - Aktivna/Anticipativna osebostna enačba;
 - Avtonomni položaj;
 - Državno-determiniran položaj.
4. **Transformacijski** voditelj

- Aktivna/Anticipativna osebnostna enačba;
- Avtonomen položaj;
- Avtoritaren/Svobodomiseln voditelj.

Po Cernyju gre torej za **dva ekstremna tipa voditeljev** in pa dva **mešana**, povprečna profila. **Transformacijski** voditelj je najbolj herojski, totalno nasprotje **rutinskega** tipa vodenja, transformira (spreminja) norme in strukture državnega (in mednarodnega) sistema (Cerny 1990, 124). **Rutinski** je nasprotno le vpet v institucionalne strukture in odloča znotraj normaliziranih postopkov. **Integrativni** je nekje na minimumu drznosti, saj ne bi presegel omejitev državnih pravil in postopkov, **katalitični** pa je v svojih političnih pobudah sicer drznejši, vendar pa ga zamejujejo dogodki izven njegove kontrole.

Opisan pristop do raziskovanja političnih voditeljev sta **Barber** in **Cerny** sklepala na podlagi **psihobiografij**. Takšno metodo so ubirali tudi drugi značilni raziskovalci, recimo že »**Sigmund Freud** (1967) je *psihoanaliziral* ameriškega predsednika Woodrowa Wilsona na podlagi **biografskega** materiala« (Hudson 2007, 54). Analitik **Jerrold Post**, so- ustanovitelj urada ameriške obveščevalne agencije (*Central Intelligence Agency* – CIA) za analize voditeljstva v 70. letih 20. stoletja, je eden najbolj znamenitih in še vedno aktualnih **analitikov psiholoških profilov voditeljev** (Post 2005; Hudson 2007, 55), ki se v svojih analizah med drugim opira na teorije utemeljitelja psiholoških voditeljskih profiliranj **Greensteina** (Post 2005, 15). »Vsi analitiki pa izhajajo iz klasične formulacije Harolda **Laswella**, da obstaja **prenos zasebnih motivov na javne cilje**« (Russett in Starr 1996, 400). Kakor vsi ljudje, tudi politični voditelji, prenašajo »čustva, frustracije in osebnostne muhe« (*ibid.*) na svet okoli sebe, vendar pa imajo njihove zasebne težnje lahko širši učinek, celo z mednarodnimi razsežnostmi.

Analiza osebnosti se lahko nanaša na presojanje **potez** ali **motivov** osebnosti. Psihološki teoretiki **osebnostne poteze** razvrščajo v pet značilnih skupin: **nevrotičnost**, **ekstrovertiranost**, **strinjanje**, **odprtost** in **marljivost** (Cottam 2010, 19). Na osnovi te razvrstitve se je razvil sistem klasifikacije **MBTI** (*Myers-Briggs Type Indicator* – **Myers-Briggs Indikator tipov**), ki se ga tudi lahko aplicira za profiliranje političnih osebnosti. Gre za nabor 16 karakternih tipov med ločnicami: **introvertiranost-ekstravertiranost**, **dojemanje-intuicija**, **razmišljanje-občutenje** in **presojanje-opazanje**⁴⁰ (Cottam 2010,

⁴⁰ V angl. *I*ntroversion vs. *E*xtroversion, *S*ensing vs. *I*ntuition, *T*hinking vs. *F*eeling, *J*udging vs. *P*erceiving. Kratice tipov osebnosti izhajajo iz začetnic oziroma drugih črk angleških izrazov, recimo ENFP = *Extroversion, Intuition, Feeling, Perceiving*.

20). Recimo **Billa Clintona** so še pred zavzetjem mandata predsednika ZDA ocenili kot osebni tip **ENFP** – ekstrovertiranega, intuitivnega, čutečega in opazujočega; od njega se je na podlagi tega pričakovalo, da bo iskal bližnje odnose z ljudmi, da bo optimističen, karizmatičen, sočustvujoč do dogodkov okrog sebe in deloholik, a obenem naj bi se pri sklepanju opiral na svoja ustaljena prepričanja in bil tako pristranski ter pogosto tudi delal usodne napake (Cottam 2010, 21).

Teorije motivacije osebnosti pa se osredotočajo na vprašanja, kaj žene določeno osebnost, v čem so utemeljeni cilji osebe. V politični psihologiji je najbolj znan analitični pristop glede na **tri značilne motive**: »'potreba po moči' (npr. prizadevanje za vpliv in prestiž), 'potreba po pripadnosti' (npr. prizadevanje za bližnje odnose z drugimi) in 'potreba po dosežku' (npr. doseganje uspehov)«⁴¹ (Cottam 2010, 21).

Znamenita zunanjepolitična psiho-analitična proučevalka **Margaret Hermann** je v svojih sistematičnih analizah združevala **motivacijske** in **potezne** pristope v analizi psiholoških profilov političnih voditeljev. Skozi metodologijo **ocenjevanje-na-daljavo** je v svojem več desetletnem delu proučila številne svetovne voditelje in potrdila svoje prepričanje, da **tip osebnosti vpliva na razplet svetovne politike** (Hermann 1978; Hermann 2005; Hudson 2007, 59; Neack 2008, 62; Cottam 2010, 30). Bila je ena prvih sodelavcev pri projektu CREON, empiričnem programu analize prepričanj znotraj ameriškega zunanjepolitičnega inštituta, ki je ključno prispeval k empiričnim primerjavam svetovne politike (Hudson 2007, 59). Pri ocenjevanju na daljavo je Hermann analizirala velike količine govorov, intervjujev svetovnih politikov in podobnih **primarnih virov** – predvsem ameriških predsednikov in britanskih premierov; ter v sklopu teh kodirala veliko število besed, združenih pod določeno **osebnostno značilnostjo** (Hermann 1980; Hermann 1998). Zgradila je analitično shemo **LTA – Leadership Trait Analysis** oziroma **Shemo analize potez voditeljev** na podlagi šestih osebnostnih poteznih značilnosti, ki so navedene v Tabeli 4.1:

⁴¹ V angl. *Need for power, Need for affiliation intimacy, Need for Achievement.*

Tabela 4.1: Potencialne skupine za primerjavo osebnostnih potez voditeljev

Osebnostna poteza (trait) ⁴²	87 Voditeljev držav	122 Političnih voditeljev ⁴³
Prepričanje o nadzorovanju dogodkov	Mean = .44	Mean = .45
	Low < .30	Low < .33
	High > .58	High > .57
Potreba po moči	Mean = .50	Mean = .50
	Low < .37	Low < .38
	High > .62	High > .62
Samozavest	Mean = .62	Mean = .57
	Low < .44	Low < .34
	High > .81	High > .80
Konceptualna kompleksnost	Mean = .44	Mean = .45
	Low < .32	Low < .32
	High > .56	High > .58
Osredotočenost na nalogo	Mean = .59	Mean = .62
	Low < .46	Low < .48
	High > .71	High > .76
Skupinska pristranskost	Mean = .42	Mean = .43
	Low < .32	Low < .34
	High > .53	High > .53
Nezaupanje do drugih	Mean = .41	Mean = .38
	Low < .25	Low < .20
	High > .55	High > .55

Vir: Prirejeno po Hermann (2005, 204).

Osebnostne poteze je **Hermann** določila na podlagi zbrane množice izrečenih **besed** v **primarni retoriki političnih voditeljev** ter iz tega izpeljala sklepe o voditeljevem načinu vladanja; o potencialni naravnosti zunanje politike, preferenčnih svetovalnih skupinah, upravljanju nesoglasij in podobno (Hudson 2007, 61). **Dva značilna načina vladanja** izhajata iz najbolj pogostih kombinacij osebnostnih potez Hermannove sheme, in sicer **agresivni** (za katerega je značilna manipulacija in kontrola drugih, sumničavost, visoka nacionalna zavednost) in **spravljiv način voditeljstva** (vzpostavljanje prijateljskih odnosov, sposobnost upoštevanja širokega spektra možnosti, majhna sumničavost do drugih) (Hermann 1980; Neack 2008, 63).

Stephen **Dyson** je nedavno z metodo LTA ocenjeval vodstvene poteze britanskega premiera **Tonya Blaira** (Dyson 2006; Dyson 2009a), kar podrobneje raziščem v nadaljevanju (poglavje 5). Drugi proučevalci pa so na primer z uporabo **Hermannove**

⁴² Angleški izrazi so: *Belief can control events*, *Need for power*, *Self-confidence*, *Conceptual complexity*, *Task focus*, *In-group bias*, *Distrust of others*.

⁴³ Kot voditelje držav (*Heads of State*) razume Hermann predsednike držav in predsednike vlad (premiere); kot politične voditelje pa upošteva člane vlad, ministre, vodje opozicij in podobno (Hermann 2005, 204–205).

analitične sheme osebnosti ocenili voditeljstvo ameriškega predsednika **George W. Busha** (2001–2009) in ugotovili, da so njegove osebnostne lastnosti v veliki meri vplivale na razplet svetovnih političnih dogajanj (Neack 2008, 63):

/V/prašanje je, če so **osebnostne poteze** Busha in ožjega kroga administracije **učinkovale na verjetnost napada na Irak** (2003), s čimer so kršili mednarodne norme proti uporabi sile. /.../ Njihov zaključek je bil (razen s par izjemami), da so poteze, kot so **'prepričanje o nadzorovanju dogodkov', 'potreba po moči', 'skupinska pristranskost', 'nezaupanje'**, značilni znanilci, da je voditelj pripravljen kršiti mednarodne norme.

Raziskovalci učinkovanja osebnostnih značilnosti na politično okolje, pa so oblikovali še en značilen pristop, in sicer **kognitivne sheme** (*cognitive mapping*) oziroma **operativno kodo**⁴⁴ (*operational code*). **Analiza operativna kode** se je razvila iz študije o *boljševizmu* leta 1953, v kateri se prvič »pojavi sklepanje povezav med **kognitivnimi in značajskimi osebnostnimi potezami pri vplivanju na proces političnega odločanja**« (George 1969, 192; Walker 1990; Schafer in Walker 2006a).

Znameniti raziskovalec **Alexander George** (z rekonstrukcijo študije *boljševizma*) v svoji razčlenitvi **vplivanja prepričanj voditeljev na zunanjepolitično odločanje** zapiše, da gre pri sprejemanju odločitev za **kognitivne racionalne zamejitve**, in sicer za **set prepričanj** posameznega voditelja o »**naravi politike in političnega konflikta, o možnosti vplivanja na zgodovinske dogodke ter o pojmovanju pravilnega pristopa, taktike**« (George 1969, 197). **George je rekonceptualiziral** pojmovanje kognitivnih shem (Cottam 2010, 31) v smislu konstrukta sistema prepričanj posameznika o svetu. Kar pomeni da so to tista prepričanja, ki neposredno zadevajo **operativnost znotraj procesa odločanja** in delovanja (Cottam 2010, 32). Instrument operativne kode ponudi testiranje »voditeljevih temeljnih predispozicij do političnega delovanja« (Neack 2008, 60). Gre torej za pojasnjevanje subjektivnega predstavljanja realnosti pri pojasnjevanju mednarodnih odnosov (Schafer in Walker 2006a, 4).

V tem temeljnem tekstu o raziskovanju **kognitivnih naravnosti** političnih posameznikov, George začrta 2 x 4 matrico oziroma **vprašalnik o filozofskih** (kakšna je narava političnega sveta) in **instrumentalnih** (kaj so najboljše strategije in taktike za doseganje ciljev) **prepričanjih** znotraj operativne kode, katerega mnogi analitiki

⁴⁴ Russett in Starr (1996, 403) v slovenskem prevodu ponudi za angleški izraz *operational code* slovenski prevod 'Pristop delovnega koda'.

kognitivnih shem uporabljajo še danes (George 1969, 201–210; Walker 1990; Cottam 2010, 32).

Naslednji temeljni raziskovalec kavzalnosti med kognitivnimi shemami in svetovnopoličnimi dogodki je bil **Ole Holsti**, ki je nadgradil model operativne kode Alexandra Georga in začrtal shemo »**situacijskih značilnosti, ki bi dovoljevale vpliv prepričanj na politično delovanje**« (Walker 1990, 408). Skupaj z 'očetom' analize zunanje politike James Roseanuom je to učinkovanje tudi empirično preverjal, in sicer sta med drugim v znamenitem članku o vlogi sheme prepričanj voditeljev v vojni v Vietnamu prikazala skozi različne shematične pristope vpliv prepričanj voditeljev pri porazu vojne v Vietnamu (Holsti in Rosenau 1977). Ob koncu hladne vojne pa sta se avtorja ponovno lotila analize kognitivnih dimenzij ameriških političnih voditeljev in ugotovila, kako so prepričanja ameriških voditeljev vplivala na neuspeh vojne v Vietnamu (Holsti in Rosenau 1990).

V zadnjih dveh desetletjih mikro-temelji zunanje politike dobivajo še več pozornosti, in sicer se z njimi predvsem ukvarjajo novodobni raziskovalci **Michael D. Young**, **Mark Schafer** in **Stephen Walker** (Walker 1990; Walker, Schafer in Young 1998; Young in Schafer 1998; Walker, Schafer in Young 2005; Schafer in Walker 2006a; Schafer in Walker 2006b; Walker, Malici in Schafer 2011). Znotraj pričujočih in ostalih številnih tekstov so **nadgradili sheme in sistematične analize kognitivnih vplivov** posameznikov ter razvili standardiziran sistem analize: **OCA** (*Operational Code analysis* – operativna koda). Ugotovili so, da analiza kognitivnih shem lahko nadgradi sistemske teorije mednarodnih odnosov, kot so **neorealizem**, **neoliberalizem** in **konstruktivizem**, saj, kot zapišejo, ti raznoliki pristopi, skupaj z mikro-pristopom operativne kode, »**identificirajo različne realnosti znotraj različnih ravni analize virov vplivanja na zunanjo politiko**« (Schafer in Walker 2006a, 4). Združevali so tudi **LTA** (potezne značilnosti – angl. *trait analysis*, ki se je razvil na podlagi Hermannove sheme) ter **OCA** metodologijo. Zanimiv primer je proučevanje skozi tipologijo voditelja **jastreba** (*hawk*) in **goloba** (*dove*), ko s pomočjo 2 x 4 sheme operativne kode oceni prepričanja ameriškega predsednika, v smislu, da je *jastrebovski* predsednik bolj nagnjen k vojni kot tip *goloba* (Schafer in Walker 2006a, 105). V nadaljevanju bom pod drobnogled vzela njihove **študije o operativni kodi britanskih premierov**, med drugim tudi **operativno kodo Tonya Blaira**.

Pri ocenjevanju **učinkovanja posameznega voditelja na procese zunanje politike** moramo torej proučiti posameznikove **osebne značilnosti**, motiviranost, percepcije,

kognitivne sheme in tako dalje; vse to pa moramo **analizirati v okviru konteksta**, v katerem posameznik odločitve sprejema (Neack 2008, 64). A, kot opozarjajo številni avtorji, ocenjevati o **pravih in napačnih izbirah**, o napakah v zunanji politiki, o tem, ali so imeli delovalci prav ali ne, je težko in že vnaprej nedokončano delo. Samo v **retrospektivi** lahko ocenjujemo, ali se izkažejo zunanjepolitične odločitve in poteze za smotrne ali ne (Chollet in Goldgeier 2002, 163), samo v retrospektivi vidimo zelo jasno, **kaj bi bila tista prava odločitev** (Hudson 2012). »Zgodovina se zgodi naprej, ampak piše se pa nazaj« (Smith in drugi 2012, 7). Gre za razmerje »dobrega razmišljanja napram **pravilnemu izidu**«⁴⁵, kar se tesno nanaša na prej pojasnjeno pojmovanje **zmožnost-pričakovanja** (Hill 2003, 99). Torej posameznik se že lahko potruди pretehtati vse možnosti in izbrati pravilno, a **končni izid učinkovanja** zunanjepolitične odločitve (in posledično poteze) je nepredvidljiv. Kot pojasni Kegley, gre za debato 'Velike osebe'⁴⁶ (**voditelja**) v odnosu do *Zeitgeista* (duha časa) – kako dober ima voditelj občutek za *čase* (kakšni časi so) oziroma za aktualne družbeno-kulturne norme (globalnih) državljanov (Kegley 2009, 73).

⁴⁵ Angl. *Good reasoning vs. Correct outcome*.

⁴⁶ Angl. '*Great man debate*' – že pojasnjeno (podpoglavje 4.2).

5 ŠTUDIJA PRIMERA – TONY BLAIR KOT PREMIER VELIKE BRITANIJE

Cincavi vladarji, ki bi se radi izognili trenutnim nevarnostim, večidel zaidejo na nevtralnno pot in največkrat propadejo (Machiavelli 1966, 59).

Tisti vladarji, ki so bolj mislili na sladkosti življenja kot na vojsko, so svojo državo zgubili (Machiavelli 1966, 39).

Nekdanji britanski premier Tony Blair, ki je bil od leta 1997 na oblasti deset let, se je izkazal za enega najbolj **kontroverznih** svetovnih voditeljev v mednarodni skupnosti na prelomu tisočletja, katerega odločitve odmevajo še danes (Dunne 2012, 437). Od prepričljive in presenetljive zmage mladostnega laburističnega politika, oboževanega nacionalno in globalno, je Tony Blair zgrmel v nemilost – na dno popularnosti in v primež medijev, polnih naslovnih nasprotovanja predvsem njegovi **zunanjepolitični odločitvi o vojni v Iraku** ter 'pudlasti' (*Poodle*) pripadnosti politiki ZDA.

V dihotomični zgodbi premierstva Tonyja Blaira se je kot najbolj negativno ocenjevalo prav britansko zunanjo politiko pod njegovim vodstvom. Zato me v tej študiji primera zanima, **kakšen vpliv je Tony Blair** kot posameznik dejansko imel v procesu zunanjepolitičnega odločanja VB in izvajanja britanske ZP. Je imel res tako **ključno vlogo**, kot mu jo pripisujejo mediji? Je bil on tisti, ki je prevladujoče vplival na končen zunanjepolitičen izid izvedene odločitve v mednarodnih odnosih? Ali pa je bil morebiti le figura zunanjepolitičnega sistema države (birokracije) in ustaljenih mednarodnih političnih struktur? Je Blair **zunanjepolitične odločitve** sprejemal le z namenom zadovoljitve domače javnosti (volivcev)? Ali pa je bil, kot mu to tudi to pripisujejo mediji, v svojih odločitvah pod pritiskom mednarodnih akterjev (npr. pritisk ZDA in predsednika Busha)?

5.1 Vpliv Tonya Blaira kot posameznika v zunanjepolitičnem odločanju

Le malokateri britanski voditelj je bil ob odhajanju s svojega premierskega položaja deležen tolikšne **sovražne nastrojenosti** s strani javnosti, političnih komentatorjev,

sodelavcev in celo lastne stranke, kot Tony Blair (Seldon 2007b, 264). Bistvo **nepriljubljenosti** Blaira izhaja predvsem iz njegove **radikalne zunanjepolitične odločitve** o udeležbi VB v vojni v **Iraku** leta 2003 (Seldon 2007b, 267; Dunne 2012, 419), ki pa odmeva še danes. Še vedno se porajajo vprašanja – državljanom VB, svetovni javnosti in pa tudi akademskim proučevalcem: zakaj se je **Tony Blair odločil** vstopiti v vojno, kljub temu, da so temu mnogi zelo glasno nasprotovali – celo njegovi lastni svetovalci? Vojna v Iraku je bila namreč zaradi te odločitve razumljena kot »Blairova osebna vojna« (Dyson 2009a, 7). Navedeni primer ilustrira razsežnost percepcij **osebnostnega vplivanja** Tonya Blaira v britanskem zunanjepolitičnem procesu. Je torej res **Tony Blair** kot premier ključno vplival na **zunanjepolitične odločitve Velike Britanije** v letih 1997–2007?

Ob analizi številnih prispevkov (Kampfner 2003; Seldon 2007a; Bennister 2008; Casey 2009; Dyson 2009a; Dunne 2012) o razkritju dogajanja o tem, kako se je sprejemalo zunanjepolitične odločitve v desetih letih mandata Tonya Blaira, ugotovim, da je ključne zunanjepolitične odločitve Blair v veliki meri **osebnostno zaznamoval**. Kampfner (2003) širše poznano Blairovo biografijo (prvega in drugega mandata premierstva) celo naslovi kar z naslovom '**Blairove vojne**' (*Blair's wars*). Torej ne vojne VB, ampak vojne Tonya Blaira. Na podlagi poročanj vladnih sodelavcev je bil namreč ravno Blair tisti, ki je narekoval stališče VB do aktivne politike **liberalne intervencije** in (šokantno) popeljal VB v vojno kar na pet svetovnih lokacij v šestih letih (Kampfner 2003, ix). Znano je, da je tudi pri **Natovih napadih na Beograd** leta 1999, ki so bili protiukrep za zaščito položaja prebivalcev **Kosova**, Blair v mednarodni skupnosti odigral **ključno vlogo** ter ravno on prepričeval vse druge svetovne voditelje o pomembnosti proaktivne razrešitve perečega balkanskega problema (Daddow 2009, 547; Blair 2010, 227). Leta 1998 je namreč z govorom v Chicagu o **humanitarni intervenciji**⁴⁷ (ki se sicer smatra za kršitev mednarodnega načela nevmešavanja) s petimi pogoji za interveniranje utemeljil **Blairovo doktrino**, ki je služila kot sredstvo upravičevanja Natovega napad na Beograd (The Prime Minister's Office, 1999; Hill 2003, 15; Daddow 2009, 549; Dunne 2012, 427). Nenazadnje pa je doktrina o humanitarni intervenciji prerasla v normo **liberalne intervencije**

⁴⁷ V pojmovanju preprečevanja večjih množičnih političnih zločinov (kot so genocid, etnično čiščenje, vojni zločini in podobno) razlikujemo med 'Odgovornostjo zaščititi' (R2P – *responsibility to protect*) ter humanitarno intervencijo (*humanitarian intervention*); razlika je na primer to, da se razume humanitarno intervencijo vedno kot vojaško posredovanje, medtem ko R2P poudarja primarno prednost nenasilnega vmešavanja (Kegley 2009, 247).

Blairovega obdobja vladanja, saj je bilo (po njegovo) potrebno z namenom preprečevanja svetovnih političnih grozot vojaško intervenirati v desetih letih tudi drugod – Afganistan, Irak, še prej Sierra Leone ter Vzhodni Timor (Kampfner 2003, ix-xi; Ash 2007, 633; Blair 2010, 227–228). Nenazadnje pa je tudi na **ne-vojnih zunanjepolitičnih temah** Blair odigral pomembno vlogo. Recimo na zasedanju G8 leta 2005 v VB (Gleaneagels) je uspel druge globalne voditelje prepričati o sprejetju konkretnih izvedbenih ukrepov na področju spopadanja z revščino v Afriki in na področju klimatskih sprememb (Seldon 2007a, 648). Analitiki ocenjujejo, da je Blair na splošno jemal zunanjepolitične strategije VB kot svojo **osebno agendo**, ustvarjeno je imel močno **zunanjepolitično vizijo**,⁴⁸ zunanja politika je bila namreč njegova platforma za **izboljšanje sveta** (Ash 2007, 636; Seldon 2007b, 268; Blair 2010, 27).

Blair je s svojim **vizionarskim, učinkovitim** ter **personaliziranim** pristopom v odločanju in izvajanju zunanje politike, hitro postal eden **najvplivnejših svetovnih voditeljev** (Clarke 2007, 593) – globalni voditelj, doma pa celo nekakšna **politična zvezda** (*celebrity*) (Bennister 2009, 174). Blair oziroma Blairov ožji krog svetovalcev je namreč prav planirano izvajal takorekoč **personalizacijo voditeljstva** – pazljivo so gradili njegovo **osebno podobo v javnosti** in tudi pri politični stranki Laburistov so poskrbeli, da je bil on kot voditelj Laburistov tisti ključni simbol, **poosebljenost** stranke (Blondel in drugi 2010, 130–31). Osebnostno (personalizirano) učinkovanje Blaira kot posameznika je bilo tako izrazito ne samo na zunanjepolitičnem področju ampak nasplošno tudi v notranji politiki. O **konstrukciji osebnostne bistvenosti** Blaira priča tudi konstantno **natančno usmerjanje komuniciranja** političnega dogajanja z namenom povečevanja **popularnosti** Blaira (v javnomnenjskih raziskavah) (Leach in drugi 2006, 158). Blairu so popularnost zviševali skozi osebnostno povezovanje s pomembnimi in uspešnimi zunanjepolitičnimi temami, na drugi strani pa so se distancirali od njegovih napak in jih celo prikrivali ter s tem preprečevali potencialni padec popularnosti. No, v teh **spin metodah**, so Blairovi ključni **medijski svetovalci** mnogokrat tudi pretirano **zmanipulirali** novice in skrivili resnico, zaradi česar so poželi veliko kritik in bili deležni tudi konkretnih sankcij⁴⁹

⁴⁸ Pa čeprav je bil Blair v osnovi neizkušen glede zunanjepolitičnih vprašanj ter je resnejše o njih začel razmišljati šele v letu izvolitve na položaj britanskega premiera (Kampfner 2003, 10).

⁴⁹ Uradna opozorila o neprimernem delovanju kabineta so bila objavljena v **Butlerjevem** poročilu (preiskava v toku od februarja 2003, objavljena februarja 2004), v poročilu **Huttonove** preiskave (preiskava v toku od avgusta 2003, objavljena januarja 2004) ter še čakajo na objavo v **Chilcotovi** preiskavi, ki se je vzpostavila junija 2009 in še ni bila objavljena (ki pa naj bi zajemala največ kritik ter tako povzroča številne polemike med britansko javnostjo). Blairu predvsem očitajo premalo dovršeno analizo obstoja orožja za množično

(Leach in drugi 2006, 159). Po Blairovih besedah je tako dosledno **kontroliranje komunikacije** služilo doseganju čim večje verjetnosti ponovne **izvolitve** (*electorship*) ter podaljšanju njegovega obdobja na oblasti, saj samo tako uspe voditelj učinkovito izpeljati večje število napovedanih političnih reform (Blair 2010, 28).

Blair je torej poskrbel, da sta bili britanska notranja in zunanja politika posebljeni – da sta nosili njegov obraz. Blair je bil s tega vidika entuziastičen, **ambiciozen** in **učinkovit** ter pa tudi **karizmatičen** voditelj, ki je z vztrajnostjo sledil zadostitvi lastnih **moralnih načel** – delati dobro v svetu (Kavanagh 2007, 13). Imel je močno **lastno voljo do vplivanja na notranje in zunanjepolitične procese** ter s tem na izide v svetovni politiki.

Temu primerno si je tudi **prikrojil strukturne predispozicije** institucionalnega procesa zunanjepolitičnega odločanja, zaradi česa je bil tudi nemalokrat močno kritiziran (Kavanagh 2007, 7). Izogibal se je namreč standardnim proceduram **birokratskega** aparata britanske javne uprave ter poskrbel, da se je ključne zunanjepolitične odločitve sprejemalo v **zaprtem krogu ožjih sodelavcev** na bolj ali manj **neformalen** način (brez uradnih zapisnikov in 'nepriustranskih' mnenj izkušenih uradnikov) (Leach in drugi 2006, 435). Blair je zagovarjal tak pristop na podlagi temeljnega cilja njegovega vladanja: učinkovitosti (Blair 2010, 17). Politični analitiki mu celo pripisujejo **predsedniški** (ameriški) način vladanja, češ da si je dovolil **močnejše osebno (avtonomno) vplivanje na politične odločitve**, brez da bi to britanski politični sistem predpisoval (Richards in Smith 2002, 245). Zaradi takšnega **prikrojavanja** procesa odločanja, Blair v veliki meri ni bil zamejen s strani same **strukture** in je imel **večjo zmogljivost delovanja**, posledično pa je bil njegov **osebnostni vpliv** na zunanjepolitične odločitve večji (Bennister 2009, 166).

O **racionalnosti odločitev** oziroma o **racionalnem modelu odločanja** (podrobneje v podpoglavju 4.5) lahko povzamem, da ga Tony Blair (seveda) ni dosegal. Pri odločanju je, kot je sam navedel, iskal **bližnjice** in tako ni pretehtal vseh možnih opcij in razporedil prioritete po idealnem zaporedju (kot to predvideva RAM) ter tako rezultatov ter stroškov pri zunanjepolitičnem odločanju ni maksimiziral (Blair 2010, 17). Trudil se je preseči zamejitve **neidealnih delovnih pogojev**, **preobremenitve** z informacijami ter **preobremenitve** z delovnimi nalogami ter neučinkovitost zakrnele britanske birokracije

uničevanje v Iraku ter (nenamerno, morda podzavestno) prikrivanje dejstev pri poročanju o tem britanski javnosti; očitajo mu še preveliko unitarno kontrolo sprejemanja odločitev ter neformalen način kabinetnih sestankov (Kavanagh 2007, 11; Dunne 2012, 436–437). Zaradi zavajanja javnosti s podatkom o oborožitvi Iraka je leta 2003 odstopil eden Blairovih najtesnejših svetovalcev, odgovoren za medijske *spine*, Alistair Campbell (Bennister 2008, 352)

(Bennister 2009, 166–167). Po drugi strani pa si je še sam omejeval možnost racionalnega odločanja, saj je v kabinetu sprejemal tudi ključne in razsežne zunanje-politične odločitve v **majhnih zaprtih skupinah** – torej je prihajalo do **sindroma skupinskega odločanja** (*groupthink*) (Kavanagh 2007, 11).

5.2 Osebnostne značilnosti in voditeljski značaj Tonya Blaira

Osebnostne značilnosti ter **stil vladanja** Tonya Blaira so torej ključno vplivali na zunanje-politične odločitve VB v letih njegovega vladanja – med 1997 in 2007. Blair je bil namreč vse prej kot *'pudel'*, ki bi le sledil navodilom ameriškega predsednika Busha – konkretno v primeru vojne v Iraku (Dyson 2006, 290). Ravno nasprotno, Blair je bil izrazito **aktivističen** voditelj, z **močnimi lastnimi prepričanji** ter z visoko **samozavestjo** uresničevanja ciljev. Kot zelo veren posameznik je imel svoja **moralna** prepričanja globoko razvita in veliko se je ukvarjal z ocenjevanjem, kaj je na svetu **prav in kaj narobe**. Dyson je ugotovil, da je Blair svet videl *črno-belo*, kar se je tudi odražalo v njegovem odločnem načinu sprejemanja zunanje-političnih odločitev in v želji po eliminaciji 'sumljivih' svetovnih voditeljev (Dyson 2006, 295).

Stil vodenja ter način sprejemanja odločitev Blaira sta bila izrazito **centralizirana** ter **unitarna** (Dyson 2006, 298–302). Ko je Blair sprejel odločitev, se ni več pustil omajati, saj naj bi bil to znak šibkosti (Dyson 2009a, 1). Gre torej za profil **dominantnega** (*predominant*), **močnega** voditelja, **avtonomnega** v oblikovanju in izvajanju politik (Bennister 2008, 335). Po Hermannovi tipologiji pa ga lahko opišemo tudi kot **agresivnega** voditelja – kot že navedeno (podpoglavje 4.6.3) to pomeni, da je bila za Blaira torej značilna manipulacija in kontrola drugih, sumničavost ter visoka nacionalna zavednost. Konkretnije o **LTA** potezah pri Blairu piše Dyson, ki ugotovi, da ima Blair (izmed sedem **LTA značajskih potez** voditeljev po Hermannovi) izrazito **visoko prepričanje o nadzorovanju dogodkov**, **nizko kognitivno kompleksnost** ter **visoko potrebo po moči (in vplivu)** (Dyson 2006, 294–5), kar podrobneje predstavim v podpoglavju 5.3. Nisem pa zasledila zapisa o **tipologiji voditeljskega značaja** Tonyja Blaira po **Barberjevi** ali **Cernyjevi** oziroma Greensteinovi klasifikaciji profilov. Recimo Blair se zdi takšen **transformacijski** voditelj – ne-pasiven, avtonomen in svobodomiseln, pa vendarle nikjer nisem zasledila prispevka, ki bi opisoval Blaira kot transformacijskega voditelja.

Blairova **osebnostna značilnost** je tudi ta, da je bil močno prepričan v lastno sposobnost **prepričevanja**, bil je izvrsten **pogajalec** ter **javni govorec** (Bennister 2008, 341). Na primer, ko se je zavezal k vzdrževanju strateško pomembnih posebnih odnosov z **ZDA** (*special relationship*), se ob nestrinjanju s samo izvedbo **iraške** intervencije ni kar umaknil, ampak je vztrajal in poskušal **vplivati na ZDA** na drugačne načine in pa tudi pri drugih temah. Na vsak način je poskušal prepričati ameriškega predsednika Busha in svetovalce o bolj sistematični vojaški in politični strategiji napada na Irak. Še več, celo on naj bi bil prav tisti, ki je prepričal ZDA, da so sploh pristale v razpravo o intervenciji v Iraku s članicami **OZN** ter prosile za **avtorizacijo**, ne pa kar neodvisno Irak napadle brez razprave v OZN (Dunne 2012, 427).

Po lastnih besedah Blair izpostavi, da se je od vseh značilnosti vladanja najbolj osredotočal na **učinkovitost** – na učinkovito ter hitro sprejemanje vsakodnevnih odločitev, kar je težko, saj so dnevni izzivi zunanje-političnega odločevalca in svetovnega voditelja **kompleksni**. Hitre odločitve so nujne, pa četudi pod pogoji **preobremenjenosti** s podatki, dogodki ter številnimi potovanji (Blair 2010, 11). Blair razloži, da če je želel biti s svojim kabinetom učinkovit in sploh izvesti kakršnokoli politiko, se je moral izogibati **zastarelim** procesom britanske javne uprave, neskončnim parlamentarnim razpravam in procese poenostaviti (Blair 2010, 18). Tako Blair sebe vidi kot **modernizatorja, reformatorja** političnega sistema VB in tako si je dovolil bit drzen, inovativen in včasih tudi neskladen z ustaljenim britanskim političnim sistemom, ker je verjel, da se mora VB modernizirati (Blair 2010, 72). Mnogi kritiki so sicer to značilnost poimenovali **aroganca** (*hubris*)⁵⁰ oziroma **naivnost**, češ da je hotel preveč in je s pretiravanjem dosegel ravno nasproten učinek (Kampfner 2003, 13; Dyson 2009b, 238).

Če povzamemo, obstajajo številni kazalci **Blairovega aktivnega vpletanja na vse ravni politike in s tem tudi v zunanje-politični proces** VB. Oziroma z drugimi besedami – zunanje-politične odločitve VB med letom 1997 in 2007 so izrazito **aktersko-specifične**, so rezultat aktivne vpletenosti posameznika (voditelja) v zunanje-politični proces. Kot sklene Dyson (2009b, 2): »**Britanska zunanja politika je bila oblikovana izrazito na osnovi življenjskih nazorov ter voditeljskega profila (stila) Tonya Blaira.**« Če bi bil na položaju premiera VB v tem času in istih okoliščinah nekdo drug, bi bile zunanje-politične odločitve drugačne (Dyson 2009b, 236).

⁵⁰ **Hubris** (arogantnost, ošabnost, precenjevanje samega sebe, omamljenost od politične moči) je zelo pogost izraz, s katerim avtorji opisujejo Blairovo značajsko lastnost ter z njo pojasnjujejo, zakaj mu ni uspelo požeti odobranja do sprejetih odločitev (Kampfner 2003, 351; Dunne 2012, 434; Dyson 2013).

Kakorkoli pa je bil Blair siguren v **visoko moralo** zunanjepolitičnih dejanj VB in je pomislil na vse učinkovite postopke vladanja, se mu vendarle ni posrečilo prepričati britanske javnosti, da je ubral pravilen način. Njegovo (sicer dolgo – najdaljše laburistično) premierstvo je bilo (sploh po letu 2003) polno **paradoksov** in **kontroverznosti** (Bennister 2009, 165), predvsem zaradi **agresivne zunanje politike**. Imel je tudi dobre namene in dosegel je tudi uspehe – vojaška intervencija na **Kosovu** leta 1999 se razume kot velik uspeh Blaira, prav tako je uspel doseči neprecenljivo premirje na **Severnem Irskem**. Imel je tudi ambiciozen namen postaviti VB v vlogo trajnostne povezovalke (*pivot*) med EU in ZDA, a mu je to žal zelo **spodletelo**. »Še danes ne mine dan, da v medijih ni objavljena vsaj neka **kritika** na temo premierstva Tonya Blaira« (Seldon 2015). Komentatorji so šli celo do te skrajnosti, da Blaira obtožujejo **vojnega zločinca** in pozivajo mednarodno sodišče, da mu sodi glede vojne v Iraku (*ibid.*).

Navsezadnje Tony Blair za seboj pušča **dvorezno zapuščino**. Po eni strani se ga ocenjuje kot **heroja**, po drugi pa kot **tragičnega** političnega voditelja (Dunne 2012, 421). Večinoma se proučevalci voditelja Blaira strinjajo, da je Blair zaradi svoje **arogantnosti** (*hubris*) hotel **preveč**, zastavil si je **preambiciozne** cilje ter poskušal na vsak način združevati med seboj nezdržljive akterje in usmeritve (Dyson 2006, 299). Tudi Blair sam je premišljeval o **nerelevantnosti** lastnih politik oziroma o tem, »kako se javno mnenje nepričakovano lahko **obrne proti tebi** – ne glede na to, ali delaš stvari prav ali narobe, je nenadoma lahko naravnost do voditelja neizprosno negativna« (Blair 2010, 5). Ash (2007, 633) pojasnjuje, da je paradoks že v tem, da državljani pričakujejo od voditelja, da se bo ukvarjal predvsem z **domaćimi** problematikami, a »realnost današnjega voditelja (z globalnim vplivom) je ta, da so vsakodnevni izzivi **globalne narave**«. Kakorkoli že, **prihodnost** bo šele pokazala pozitivnost učinka Blaira na zunanjepolitične odločitve (Seldon 2007a, xviii). Lahko mine več deset let, preden se pokaže, kako **relevantna**, uspešna oziroma koristna je bila zunanja politika pod taktirko premiera Blaira z vidika sprememb v zunanjepolitičnem procesu, pozitivnih učinkov zunanjepolitičnih odločitev na vladno, državno ter mednarodno raven.

Ugotovila sem torej, da je Blair s svojim zelo **posebnim, avtonomnim** ter **dominantnim vodenjem** politike VB, zelo vplival tudi na **zunanjepolitične odločitve** ter posledično procese v **mednarodnih odnosih**. **Učinek** pa ni bil vedno takšen, kot ga je pričakoval, navsezadnje je doživel ravno obratno – veliko neodobravanje glede vsebine in metode političnega vodenja.

5.3 Aplikacija spoznanj znanosti o mednarodnih odnosih in analize zunanje politike na primeru Tonya Blaira

Kot že predhodno pojasnjeno (poglavje 2), je izrazito redko, da bi se same **teorije mednarodnih odnosov** ukvarjale z evalvacijo **učinkovanja posameznika** v svetovni politiki. A kljub temu obstaja nekaj kratkih **teoretskih študij**, ki razpravljajo o učinku premiera **Tonya Blaira** na zunanjepolitični proces skozi perspektivo ZMO.

Dyson (2009a) se je v svojem inovativnem znanstvenem prispevku lotil pojasnjevanja učinkovanja Tonya Blaira na zunanjepolitične odločitve skozi dve (na videz) nekomplementarni perspektivi – **neoklasični realizem** in metodologijo analize ZP – analitično shemo **LTA** (*Leadership Trait Analysis*; Shema analize značajskih potez voditeljev) (predstavljena v poglavju 4.6.3). Čeprav, kot pravi, teoretski pristopi ZMO praviloma v mednarodnem sistemu domnevajo prisotnost le **neosebnih sil** (*impersonal forces*), se Dyson loti združevanja **neosebnih sil** in **osebnosti posameznika** ter skozi ta konceptualni okvir ocenjuje **vplivanje Blaira na odločitve v zunanji politiki VB** (Dyson 2009a, 10).

Glede na predpostavke **neoklasičnega realizma** prične analizo s tehtanjem **moči** in **vpliva** posameznika glede na nacionalno opredelitev **ciljev** in **interesov**. Tako pojasni, da je recimo Tony Blair (sicer res) kot posameznik vzdrževal **predanost do ZDA in posebnih odnosov**, ampak je po predpostavkah neoklasičnega realizma le izhajal iz že obstoječe systemske oziroma nacionalne usmeritve – saj VB in ZDA že desetletja vzdržujeta posebne odnose (Blair je temu le sledil). Nadalje Dyson naniza hipotetično **predvidevanje obnašanja Blaira v zunanji politiki** (glede na takratni kontekst). Oцени, da naj bi bil glede na predpostavke Blair pozoren na »grožnje v kršenju mednarodne varnosti, asimetrična sklepanja zavezništev in vzdrževanje dobrih odnosov z ZDA« (Dyson 2009a, 153), kar se je tudi dejansko zgodilo. Natančnejše pa podobne realistične ugotovitve glede vplivanja Blaira na zunanjepolitične odločitve (in usmeritve) naniza tudi pri **štirih primerih liberalne intervencije VB**: vojaškega napada na Kosovo in Sierra Leone, Afganistan ter Irak (Dyson 2009a, 154–55).

Primer vplivanja Blaira na zunanjepolitični proces VB pojasnjuje tudi drug teoretski pristop ZMO, in sicer le-ta izhaja iz teorije **konstruktivizma**, natančneje gre za pojmovanje **življenjski cikel norm**, zasnovan v družbenih, kulturnih in psiholoških normativnih osnovah ter *normativno upravljanje* (Klotz in Prakash 2008, 172). Življenjski

cikel norm pojasni, kako je vlada pod vodstvom Tonyja Blaira razvijala populistično dovtetnost do norm (vrednot) EU in se posluŹevala metode **prodaje ideje** (*selling the idea*) o Evropi britanskemu ljudstvu. **Tony Blair** je bil tisti **vodilni upravljalec norm**, ki se je postavil ob bok britanskemu evroskepticizmu ter aktivno vodil proces razŹirjanja norm ter **preoblikovanja normativnih osnov in percepcij do EU**. Tony Blair je bil goreč zagovornik evropske ideje in tako je Źelel, da bi naklonjenost do EU tudi v britanskem javnem mnenju izboljšali, kar pa mu Źal ni uspelo (Daddow 2013, 171–171).

Dyson (2006, 290), kot Źe omenjeno zgoraj, je pri proučevanju vplivanja Tonya Blaira na zunanjepolitične odločitve, uporabil tudi metodo iz AZP, in sicer **LTA**,⁵¹ ki meri, na podlagi sedmih osebnostnih poteznih značilnosti, ki jih je zasnovala Margaret Hermann, kako osebnostne značilnosti posameznika vplivajo na zunanjepolitične odločitve. S pomočjo metodologije **ocenjevanje-na-daljavo** je Dyson vključil več kot **140.000 besed Tonya Blaira**, izrečenih na (spontanih) tedenskih parlamentarnih vpraŹanjih o vseh temah njegovega premierstva. Glede na povprečne vrednosti LTA,⁵² je Dyson ugotovil, da pri treh osebnostnih značilnostih Blairove vrednosti odstopajo, in sicer: Blair ima **visoko potrebo po moči** (in vplivu) (*Need for power*), **nizko konceptualno kompleksnost** (*Conceptual complexity*) in **močno prepričanje o sposobnosti nadzorovanja dogodkov** (*High belief in his ability to control events*) (Dyson 2009a, 4). To, da si Blair Źeli **moč in vpliv** se v vodenju odraŹa po tem, da Źeli imeti nadzor nad ostalimi delovalci in procesi in tako, da je zunanjepolitična odločitev bolj rezultat njegove volje, kot konsenzualnega skupinskega odločanja (Dyson 2006, 295–6). Nizka **konceptualna kompleksnost** pomeni, da Blair vidi svet črno-belo oziroma dobro-slabo in je zato nagnjen k hitremu sprejemanju odločitev, brez upoštevanja raznolikih premislekov in detajlov (Dyson 2006, 295). To, da je Blair prepričan o **sposobnosti nadzora nad dogodki** pa se odraŹa v tem, da je učinkovit v premoščanju strukturnih zamejitev in da je v svojem načinu vladanja proaktiven (Dyson 2006, 294). Predstavljene tri idiosinkratične značilnosti **Blairovega načina odločanja** nam povedo, da se je Blair o zunanjepolitičnih odločitvah odločal drugače kot drugi britanski voditelji (ali kot se je recimo Margaret Thatcher) in zato je **Blair kot posameznik osebnostno vplival na zunanjepolitične odločitve**.

Naslednji pristop pri analiziranju Blairovega učinkovanja na zunanjepolitično odločanje tudi izhaja iz AZP, in sicer gre za proučevanje **operativne kode** političnih voditeljev z

⁵¹ Podrobneje o tem v Podpoglavju 4.6.3.

⁵² Za primerjavo so vsi LTA pojmi predstavljeni v Tabeli 4.1.

metodologijo **OCA**. Za Blaira sta avtorja po sistematičnem analiziranju govorov v programu **MANOVA** (*Multivariate analysis of variance* – Multivariantna analiza odstopanja) ugotovila, da je pri **zunanjepolitičnem odločanju** zelo **dogmatičen** in ne **pragmatičen** (kot bi pričakovali glede na kulturne in politične specifičnosti britanskega političnega sistema, ki – v primerjavi z ameriškim – osebni vpliv voditelja na zunanjo politiko zamejuje) (Schafer in Walker 2006b, 564, 578). Glede zunanjepolitičnega odločanja Blaira sta ugotovila tudi, da je bil v primerjavi z ameriškim predsednikom Billom Clintonom **manj kooperativen, manj fleksibilen** glede zunanjepolitičnih stališč do nedemokratskih držav in bolj pripravljen **uporabiti silo** za razreševanje problemov (Schafer in Walker 2006b, 575).

Zanimiva je tudi analiza **operativne kode** zunanjepolitičnih odločevalcev VB na drugačen način – **analiza sistema prepričanj** (tudi po metodologiji MANOVA) pojasni, zakaj se **Francija in VB** nista strinjali glede napada na **Irak** leta 2003, kar pa je povzročilo **silovit političen razkol** med državama in nenazadnje tudi razkol med ostalimi državami znotraj EU (Malici 2011, 131). Analiza **sistema prepričanj zunanjepolitičnih odločevalcev Francije in VB** (med drugim tudi Blaira), pokaže, da le-ta vplivajo na politiko mednarodnega (bilateralnega) **zavezništva med državama**. Še več, raziskava pokaže, da je **sistem prepričanj pri posameznem odločevalcu** (iz Francije ali VB) izhajal iz kulturnih predispozicij. Recimo Francozi (in zato francoski zunanjepolitični odločevalci) grožnjo v mednarodni skupnosti dojemajo drugače kot Britanci (in zato britanski zunanjepolitični odločevalci) ter so pri uporabi sile v mednarodni skupnosti bolj zadržani (Malici 2011, 147–148).

Glede študije primera lahko sklenem, da obstajajo pokazatelji za potrditev domneve, da je voditelj Tony Blair **ključno osebno vplival na zunanjepolitične odločitve** Velike Britanije v letih 1997–2007. Glede na analizo **konteksta** zunanjepolitičnega odločanja, katerega zamejitve je Blair premostil s poenostavljanjem procedur; glede na njegovo **močno osebno voljo** po vplivanju na **zunanjo politiko VB** ter glede na njegove **idiosinkratične značajske lastnosti in stil vladanja**, je imel Tony Blair kot politični voditelj VB ključen vpliv na **večino pomembnih zunanjepolitičnih odločitev**.

6 SKLEP

In kdor misli, da pri velikih ljudeh nove dobrote potisnejo v pozabo stare krivice, se moti (Machiavelli 1966, 24).

Tu je treba pripomniti, da si sovražstvo nakoplješ tako z dobrimi kakor s slabimi deli, zato pa je vladar, ki se hoče obdržati na vladi, kot rečeno, večkrat prisiljen, da ni dober (Machiavelli 1966, 51).

Voditelji posamezniki globalno vplivnih držav so univerzalno poznani ter jim v vsakdanjem življenju pripisujemo odgovornost ter zasluge za **zunanjepolitične odločitve držav**, katere vodijo. V nalogi se osredotočim na tiste politične voditelje, ki imajo že v samem političnem sistemu prav to predispozicijo, da so prevladujoči ali celo osrednji odločevalci v zunanjepolitičnem procesu. A četudi jim politični **kontekst** to omogoča, je za vpliv na zunanjo politiko potreben še ustrezen voditeljev lastni, **psiho-socialni kontekst**, ki opredeljuje voditelja kot **vplivnega**. Ali obratno, vplivni so lahko tudi tisti voditelji, katerih delovanje strukture v osnovi zamejujejo, pa so vendarle tako **avtonomni** in **prodorni**, da osebno prispevajo k sprejemanju zunanjepolitičnih odločitev.

Ocenjevanje vpliva na odločitve v zunanjepolitičnem procesu je tesno povezano s samim **učinkom** te odločitve na svetovno politiko. Voditeljeva zunanjepolitična odločitev je zanimiva ravno takrat, ko proučujemo njeno učinkovanje na mednarodni ravni. Zato se v nalogi posvečam obema načinoma **ocenjevanja vplivnosti voditelja** – kako posameznik vpliva na sam proces sprejemanja zunanjepolitične odločitve in kako prek tako sprejete zunanjepolitične odločitve ta isti posameznik učinkuje na mednarodno raven. Prvi pristop analiziram skozi različne ravni zunanjepolitičnega okolja po predlogi **AZP**, pri drugem pa uporabim analitično orodje iz **ZMO**.

V diplomskem delu odgovarjam na **tri raziskovalna vprašanja**, in sicer: »Kako osrednji posameznik odločevalec vpliva na zunanjepolitično odločitev in s tem tudi na svetovno politiko?«, »Kateri teoretski pristop k proučevanju vpliva posameznika v zunanjepolitičnem procesu ponuja bolj dovršeno konceptualno orodje – AZP ali ZMO?« ter »Ali lahko dokažem, da je voditelj Tony Blair kot premier ključno vplival na zunanjepolitične odločitve Velike Britanije v letih 1997–2007?«

V **drugem** poglavju se soočim s problematiko **izgradnje analitičnega okvirja** za proučevanje vplivanja posameznika v zunanji politiki. Teoretične paradigme ZMO namreč

ne ponujajo analitičnih orodij za pojasnjevanje delovanja posameznika. Pri obsežni analizi treh ključnih teorij MO poskušam najti ustrezna pojmovna orodja, pri čemer se konstruktivizem izkaže za najbolj ustreznega saj se je v okviru paradigme konstruktivizma, razvil zanimiv analitični okvir razumevanja mednarodnih pojavov – **življenjski cikel norm**, ki ga lahko apliciramo na analiziranje vpliva posameznika. V nasprotju s pristopi v okviru **ZMO**, pa **AZP** ponuja mnogo bolj ustrezna orodja za preverjanje učinkovanja posameznika na zunanjepolitične odločitve. Za primerjavo obeh teoretskih pristopov predstavim njune **meta teoretske** predpostavke, nato pa na osnovi teh elementov predstavim ločnico agent-struktura ter **Innerpolitik in Realpolitik** in pojmovanje **mikro-makro** teorij z namenom **združevanja obeh vidikov** – ZMO in AZP – pri pojasnjevanju **zunanje politike**. Kar pa nas pripelje do spoznanja, da obstojijo **štirje pristopi zunanjepolitične analize** glede na različne metateoretske predpostavke.

V **tretjem** poglavju se osredotočim na analizo posameznikovega učinkovanja s pomočjo pristopov v okviru **AZP**. In sicer po predstavitvi pojmovanja zunanje politike, odvisnih in neodvisnih **spremenljivk** ter orisu **faz** zunanjepolitičnega procesa podrobneje prikažem **analizo ravni** zunanjepolitičnega okolja. Obstaja različno število ravni analize, in sicer **dve**: notranje in zunanje okolje; **tri**: posameznik, država in sistem; **pet**: posameznik, vloga, vlada, družba in sistem; **šest**: posameznik, vloga, vlada, družba, odnosi in mednarodni sistem. Predlagam možnost aplikacije **integrativne, več ravenske analize**.

V **četrtem**, najobsežnejšem poglavju predstavim **vpliv delovanja posameznika v zunanji politiki**, natančneje posameznikov vpliv na sprejemanje zunanjepolitičnih odločitev. Argumentiram, da so ravno posamezniki tisti osrednji delovalci, ki imajo sposobnost odločanja in delovanja, zato so zelo zanimivi kot predmet proučevanja. Nato podrobneje predstavim, kako se posameznik v odločanju nahaja v **dualnem kontekstu** – med operativnim in lastnim psihološkim okoljem ter kako in v kakšni situaciji **idiosinkratične** značilnosti posameznika pridejo do izraza. Podrobno pojasnim tudi **racionalni** model odločanja in (iracionalne) alternative. Posameznik ne deluje po racionalnem modelu odločanja, saj je zamejen v obeh okoljih in lahko le **zadostuje**, ne maksimizira rezultate. Odločevalec se sooča z **birokracijo**, sindromom **skupinskega** razmišljanja, lastnimi kognitivnimi **pavšalnostmi** in podobno. Opozorim tudi na vrzel med **zmožnostmi** in **pričakovanji** – kaj je voditelj željan in kaj sposoben storiti. S pomočjo **politične in socialne psihologije** raziščem sfere posameznikove osebnosti, naravnosti, (mis)percepcije, sistem prepričanj o svetu, ter kognitivnih procesov. Nenazadnje pa

predstavim primere **psihološkega profiliranja političnih voditeljev**, in sicer tipologijo **predsedniškega značaja**, shemo analize potez voditeljev **LTA** ter zaključim s predstavitevijo kognitivnega profiliranja – analiza operativne kode (**OCA**).

V **petem** poglavju skozi študijo primera konkretno **ilustriram vpliv Tonya Blaira v zunanjepolitičnem odločanju VB** v obdobju njegovega premierstva od leta 1997 do 2007. Po kratki predstavitvi ključnih značilnosti Blairovega osebnega proaktivnega pristopa do zunanjepolitičnega procesa navedem Blairove **idiosinkratične** značilnosti ter izpostavim njegov **dominantni** stil voditeljstva. Obenem tudi poudarim, kako je premostil strukturno-institucionalne zamejitve zunanjepolitičnega procesa, da je zunanjo politiko sploh lahko osebno zaznamoval. Na primeru **ZMO** pristopov – klasičnega realizma in konstruktivizma ponazorim, da tudi te teorije poskušajo s svojimi analitičnimi orodji analizirati vpliv Blaira v ZP. Predstavim pa tudi aplikacije **orodij AZP – LTA in OCA** o pomenu **Blairovega značaja** pri zunanjepolitičnih odločitvah ter pokažeta, kako različno lahko **različni politični voditelji** istih držav učinkujejo na zunanjepolitični proces.

Sklenem, da sem na vsa tri raziskovalna vprašanja našla **odgovor**. Na prvega odgovarjam, da osrednji **posameznik odločevalec vpliva na zunanjepolitično odločitev** in s tem tudi na izid v svetovni politiki. Na drugo vprašanje odgovarjam, da nedvomno **bolj dovršeno konceptualno orodje** za analizo vpliva posameznika na zunanjepolitično odločanje **ponuja teoretski pristop AZP** – z metodo večravenske analize in številnimi idiosinkratičnimi tipologijami zunanjepolitičnega odločevalca. Pristopi v okviru ZMO se osredotočajo na raven **mednarodnega sistema** in zato primarno ne upoštevajo vplivanja posameznika odločevalca na zunanjo politiko. Pri izvajanju zunanje politike in ocenjevanju učinkovanja na svetovno politiko pa so pristopi ZMO ustrezni. Ter nenazadnje pritrjujem, da je **Tony Blair ključno vplival** za zunanjepolitične odločitve VB za časa njegovega premierstva.

Že v uvodu sem se dotaknila **dvojnosti analitičnih prispevkov** o zunanji politiki držav. Na eni strani mediji s pavšalnimi pristopi posameznika umeščajo v samo jedro pojasnjevanja zunanje politike. Po drugi strani pa znanstvene raziskave, tudi na primeru Blaira, le redko in šele v zadnjih letih **sistematično proučujejo učinek posameznika** v zunanji politiki. V tem smislu je prostora za nadaljnje proučevanje na tem področju še veliko. Prav tako bi bilo smiselno dognati profil (stila) političnega voditeljstva Tonya Blaira – po Barberjevi ali Cernyjevi oziroma Greensteinovi tipologiji predsedniškega značaja.

7 LITERATURA

1. Ash, Timothy Garton. 2007. Commentary. V *Blair's Britain 1997–2007*, ur. Anthony Seldon, 633–639. Cambridge: University Press.
2. Allison, Graham T. in Philip Zelikow. 1999. *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, 2. izdaja. New York: Longman.
3. Aron, Raymond. 1966. *Peace and War: a Theory of International Relations*. New York: Doubleday and Company.
4. Baylis, John, ur. in Steve Smith, ur. 1997. *The Globalization of World Politics: an Introduction to International Relations*. New York: Oxford University Press.
5. --- in Patricia Owens. 2005. *The Globalization of World Politics: an Introduction to International Relations*, 3. izdaja. New York: Oxford University Press.
6. ---2007. *Globalizacija svetovne politike* (Zv. 1), Uvod v mednarodne odnose. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. Benko, Vlado. 1970. *Mednarodni odnosi*. 1. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo.
8. ---1987. *Mednarodni odnosi*. Maribor: Obzorja.
9. ---1997a. *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
10. ---1997b. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

11. ---2000. *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
12. Bennister, Mark. 2008. Blair and Howard: Predominant Prime Ministers Compared. *Parliamentary Affairs* 61 (2): 334–355.
13. ---2009. Tony Blair as Prime Minister. V *The Blair Legacy: Politics, Policy, Governance, and Foreign Affairs*, ur. Terrence Casey, 165–178. Houndmills: Palgrave Macmillan.
14. Blair, Tony. 2010. *A Journey*. London: Hutchinson.
15. Blondel, Jean, Jean-Louis Thiébault, Katarzyna Czernicka, Takashi Inoguchi, Ukrist Pathmanand in Fulvio Venturino. 2010. *Political leadership, parties and citizens: the personalisation of leadership*. New York: Routledge.
16. Bojinović Fenko, Ana. 2010. *Premoščanje ločnice med proučevanjem mednarodnih odnosov in zunanje politike: primer mednarodnega regionalizma*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
17. Brglez, Milan. 2008. *Filozofija družbenih ved v znanosti o mednarodnih odnosih: od kritike političnega realizma h kritičnemu ontološkemu realizmu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
18. Booth, Ken in Steve Smith, ur. 1997. *International Relations Theory Today*. Cambridge: Polity Press.
19. Bull, Hedley. 1977. *The Anarchial Society: a Study of Order in World politics*. London: MacMillan Press.

20. Burchill, Scott, Andrew Linklater, Richard Devetak, Jack Donnelly, Terry Nardin, Matthew Paterson, Christian Reus-Smit in Jacqui True, ur. 2013. *Theories of international relations*, 5. izdaja. Basingstoke; New York: Palgrave Macmillan.
21. Carlsnaes, Walter. 2005. Foreign Policy. V *Handbook of International Relations*, ur. Walter Carlsnaes, Thomas Risse, in Beth A. Simmons, 331–49. Thousand Oaks: Sage.
22. --- Thomas Risse in Beth A. Simmons, ur. 2005. *Handbook of International Relations*, cop. 2002. Thousand Oaks: Sage.
23. Carr, E.H. 1981. *The Twenty Years' Crisis 1919–1939*, 2. izdaja ponatis. Basingstoke; London: MacMillan.
24. Casey, Terrence, ur. 2009. *The Blair Legacy: Politics, Policy, Governance, and Foreign Affairs*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
25. Cerny, Philip G. 1990. *The Changing Architecture of Politics: Structure, Agency, and the Future of the State*. London: Sage.
26. Chollet, Derek H. in James M. Goldgeier. 2002. The Scholarship of Decision-Making: Do We Know How We Decide? V *Foreign policy decision-making (revisited) with new chapters by Valerie M. Hudson, Derek H. Chollet and James M. Goldgeier. Snyder, Richard C., H. W. Bruck in Burton Sapin*, 1–20. New York; Basingstoke: Palgrave Macmillan.
27. Clarke, Michael. 2007. Foreign Policy. V *Blair's Britain 1997–2007*, ur. Anthony Seldon, 593–615. Cambridge: University Press.
28. Cottam, Martha L. 2010. *Introduction to Political Psychology*. New York; Hove: Psychology.

29. Cox, Michael. 2010. E.H. Carr and the Crisis of Twentieth-Century Liberalism: Reflections and Lessons. *Millennium: Journal of International Studies* (38), 1–11. Dostopno prek: <http://www.lse.ac.uk/IDEAS/people/director/michaelCox/PDF/Carr.pdf> (4. julij 2015).
30. Daddow, Oliver. 2009. 'Tony's War'? Blair, Kosovo and the Interventionist Impulse in *British Foreign Policy*. *International Affairs* 85 (3): 547–560.
31. ---2011. 'Character is Destiny': Tony Blair's Foreign Policy Leadership. *International Studies Review* 13 (2): 342–344.
32. ---2013. *International Relations Theory*, 2. izdaja. Los Angeles: Sage.
33. *Delo*. 2007. Blair odhaja konec junija, 10. maj. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/o210994> (24. junij 2015).
34. Deutsch, Karl W. 1968. *The Analysis of International Relations*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
35. Dunne, Tim, Michael Cox in Ken Booth, ur. 1998. *The Eighty Years' Crisis: International Relations 1919–1999*. Cambridge: Cambridge University Press.
36. Dunne, Tim. 2012. Blair's Britain and the road to war in Iraq. V *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, ur. Steve Smith, Amelia Hadfield in Tim Dunne, 419–440. Oxford: Oxford University Press.
37. ---Milja Kurki, ur. in Steve Smith, ur. 2010. *International relations theories: discipline and diversity*, 2. izdaja. Oxford; New York: Oxford University Press.

38. Dyson, Stephen Benedict. 2006. Personality and Foreign Policy: Tony Blair's Iraq Decisions. *Foreign Policy Analysis* (2): 289–306.
39. ---2009a. *The Blair identity – Leadership and foreign policy*. Manchester: University Press.
40. ---2009b. What difference did he make? Tony Blair and British Foreign Policy from 1997–2007. V *The Blair Legacy: Politics, Policy, Governance, and Foreign Affairs*, ur. Terrence Casey, 235–247. Houndmills: Palgrave Macmillan.
41. ---2013. Conviction Foreign Policy: Thatcher and Blair Compared. *E-International relations*. Dostopno prek: <http://www.e-ir.info/2013/04/30/conviction-foreign-policy-thatcher-and-blair-compared/> (23. junij 2015).
42. Fearon, James in Alexander Wendt. 2005. Rationalism v. Constructivism: A Skeptical View. V *Handbook of International Relations*, ur. Walter Carlsnaes, Thomas Risse, in Beth A. Simmons, 52–72. Thousand Oaks: Sage.
43. George, Alexander L. 1969. The 'Operational Code': A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision-Making. *International Studies Quarterly* 13(2): 190–222.
44. Grant, Alan, ur. 2005. *The American political process*, 7. izdaja. New York: Routledge.
45. Gross Stein, Janice. 2012. Foreign policy decision making: rational, psychological, and neurological models. V *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, ur. Steve Smith, Amelia Hadfield in Tim Dunne, 130-146. Oxford: Oxford University Press.
46. Hermann, Margaret G. 1978. Effects of Personal Characteristics of Political Leaders in Foreign Policy. V *Why nations act: theoretical perspectives for comparative foreign policy studies*, ur. Maurice East et al, 44–68. London: Sage Publications.

47. ---1980. Explaining Foreign Policy Behavior using the Personal Characteristics of Political Leaders. *International Studies Quarterly* (24): 7–46.
48. --- in Juliet Kaarbo. 1998. Leadership styles of prime ministers: How individual differences affect the foreign policymaking process. *The Leadership Quarterly* 9(3): 243–263.
49. ---2001. How Decision Units Shape Foreign Policy: A Theoretical Framework. *International Studies Review* 3(2): 47–81.
50. ---2005. Assessing leadership style: Trait Analysis. V *The Psychological Assessment of Political Leaders: with profiles of Saddam Hussein and Bill Clinton*, ur. Jerrold M. Post, 178–215. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
51. Hill, Christopher. 2003. *The Changing Politics of Foreign Policy*. New York: Palgrave MacMillan.
52. Hollis, Martin in Steve Smith. 1991. *Explaining and understanding international relations*. Oxford: Clarendon Press.
53. Holsti, J.K. 1995. *International Politics: a Framework for Analysis*, 7. izdaja. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
54. Holsti, Ole R. in James N. Rosenau. 1977. Meaning of Vietnam: Belief Systems of American Leaders. *International Journal* 32(3): 452–474.
55. ---1990. The Structure of Foreign Policy. Attitudes among American Leaders. *The Journal of Politics* 52(1): 94–125.
56. Hudson, Valerie M. 2002. Foreign Policy Decision-Making; A Touchstone for International Relations Theory in the Twenty-first Century. V *Foreign policy decision-*

- making (revisited) with new chapters by Valerie M. Hudson, Derek H. Chollet and James M. Goldgeier. Snyder, Richard C., H. W. Bruck in Burton Sapin, 1–20. New York; Basingstoke: Palgrave Macmillan.*
57. ---2007. *Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory*. Lanham (etc.): Rowman&Littlefield.
58. ---2012. The history and evolution of foreign policy analysis. V *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, ur. Steve Smith, Amelia Hadfield in Tim Dunne, 13–34. Oxford: Oxford University Press.
59. Janis, Irving Lester. 1982. *Groupthink: Psychological Studies of Policy Decisions and Fiascoes*, 2. izdaja. Boston: Houghton Mifflin.
60. Jervis, Robert. 1976. *Perception and Misperception in International Politics*. Princeton: Princeton University Press.
61. Kampfner, John. 2003. *Blair's Wars*. London: Free Press.
62. Kavanagh, Dennis. 2007. *The Blair Premiership. V Blair's Britain 1997–2007*, ur. Anthony Seldon, 3–16. Cambridge: University Press.
63. Kegley, Charles W. Jr. 2009. *World Politics: Trend and Transformation*, 12. izdaja. Boston: Wadsworth/Cengage Learning.
64. Klotz, Audie in Deepa Prakash, ur. 2008. *Qualitative methods in international relations: a pluralist guide*. New York: Palgrave Macmillan.
65. Leach, Robert, Bill Coxall in Lynton Robins. 2006. *British Politics*. New York: Palgrave Macmillan.

66. Lindsay, James M. 2011. George W. Bush, Barack Obama and the future of US global leadership. *International Affairs* 87(4): 765–779.
67. Machiavelli, Niccolò. 1966. *Vladar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
68. Malici, Akan. 2011. Alliances and Their Microfoundations: France and Britain in the 9/11 Era. V *Rethinking Foreign Policy Analysis: States, Leaders, and the Microfoundations of Behavioral International Relations*, ur. Stephen G. Walker, Akan Malici in Mark Schafer, 130–151. London: Routledge.
69. Morgenthau, Hans J. 1968. *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*, 4. izdaja. New York: Alfred A. Knopf.
70. Neack, Laura. 2008. *The New Foreign Policy – Power seeking in a Globalized era*, 2. izdaja. Oxford: Rowman&Littlefield Publishers.
71. Northouse, Peter Guy. 2007. *Leadership: Theory and Practice*. Thousand Oaks: Sage.
72. Petrič, Ernest. 2010. *Zunanja politika: osnove teorije in praksa*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.
73. Post, Jerrold M. 2005. *The Psychological Assessment of Political Leaders: with profiles of Saddam Hussein and Bill Clinton*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
74. Putnam, Robert. 1988. Diplomacy and domestic politics: the logic of two-level games. V *International Organization* 42(3): 427–260.
75. Richards, David in Martin J. Smith. 2002. *Governance and public policy in the United Kingdom*. New York: Oxford University Press.

76. Rosenau, James N. 1966. Pre-Theories and Theories of Foreign Policy. V *Approaches to comparative and international politics*, ur. R. Barry Farrell, 27–92. Evanston: Northwestern University Press. /Republished in *The scientific study of foreign policy*, ur. James N. Rosenau, 95–151. New York: Free Press; London: Collier-Macmillan, 1971.
77. ---1967. The Premises and Promises of Decision-Making Analysis. V *Contemporary Political Analysis*, ur. James C. Charlesworth, 189-211. New York: Free Press.
78. ---1968. Comparative Foreign Policy: Fad, Fantasy, or Field? *International Studies Quarterly*. (12): 296–329.
79. ---1971. *The scientific study of foreign policy*. New York: Free Press; London: Collier-Macmillan.
80. ---1984. A Pre-Theory Revisited: World Politics in an Era of Cascading Interdependence. *International Studies Quarterly*. (28): 245–305.
81. ---2012. Foreword. V *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, ur. Steve Smith, Amelia Hadfield in Tim Dunne, v-x. Oxford: Oxford University Press.
82. Russett, Bruce M. in Harvey Starr. 1996. *Svetovna politika: izbira možnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
83. Russett, Bruce M., David Kinsella in Harvey Starr. 2012. *World Politics: the Menu for Choice*, 10.izdaja. Wadsworth: Cengage Learning.
84. Sapin M. Burton. 2002. Foreword. V *Foreign policy decision-making (revisited) with new chapters by Valerie M. Hudson, Derek H. Chollet and James M. Goldgeier*. Snyder, Richard C., H. W. Bruck in Burton Sapin, vii-ix. New York; Basingstoke: Palgrave Macmillan.

85. Schafer, Mark in Stephen G. Walker, ur. 2006a. *Beliefs and Leadership in World Politics: Methods and Applications of Operational Code Analysis*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
86. ---2006b. Democratic Leaders and the Democratic Peace: The Operational Codes of Tony Blair and Bill Clinton. *International Studies Quarterly*. (50): 561–583.
87. Schmidt, Brian C. 2005. On the History and Historiography of International Relations. V *Handbook of International Relations*, ur. Walter Carlsnaes, Thomas Risse, ur. in Beth A. Simmons, 3–29. London; Thousand Oaks; New Delhi: Sage.
88. Seldon, Anthony, ur. 2007a. *Blair's Britain 1997–2007*. Cambridge: University Press.
89. ---2007b. Blair in History. *British Politics 2*: 264–268.
90. ---2015. What are we to make of Tony Blair now? *The Telegraph*. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/tony-blair/11342776/What-are-we-to-make-of-Tony-Blair-now.html> (17. marec 2015).
91. Simon, Herbert A. 1985. Human Nature in Politics: The Dialogue of Psychology with Political Science. *The American Political Science Review* 79(2): 293–304.
92. Simoniti, Iztok. 2007. Predgovor. V *Globalizacija svetovne politike (Zv. 1), Uvod v mednarodne odnose*, ur. Baylis, John, Steve Smith, ur., in Patricia Owens, XXVI–XXXIV. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
93. Singer, David J. The Level-of-Analysis Problem in International Relations. V *World Politics* 14(1): 77–92.
94. Smith, Steve, Ken Booth in Marysia Zalewski, ur. 1996. *International theory: Positivism and Beyond*. Oxford; New York; Melbourne: Cambridge University Press.

95. Smith, Steve, Amelia Hadfield in Tim Dunne, ur. 2012. *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, 2. izdaja. Oxford: Oxford University Press.
96. Snyder, Richard C., H. W. Bruck in Burton Sapin. 2002. *Foreign policy decision-making (revisited) with new chapters by Valerie M. Hudson, Derek H. Chollet and James M. Goldgeier*. New York; Basingstoke: Palgrave Macmillan.
97. Starr, Harvey, ur. 2015. *Bruce M. Russett: Pioneer in the Scientific and Normative Study of War, Peace, and Policy*. Cham (Switzerland): Springer.
98. Stephens, Philip. 2001. A political master who cannot run a country: Tony Blair is an impressive global leader. But his government lurches from one domestic policy problem to another. *The Financial Times*, 25 (16. november).
99. The Prime Minister's Office. 1999. *Doctrine of the International Community*, speech by Tony Blair to the Economic Club of Chicago, 24 April. Dostopno prek: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/www.number10.gov.uk/Page1297> (23. avgust 2015).
100. Walker, Stephen G. 1990. The Evolution of Operational Code Analysis. *Political Psychology* 11(2): 403–418.
101. --- Mark Schafer in Michael D. Young. 1998. Systematic Procedures for Operational Code Analysis: Measuring and Modeling Jimmy Carter's Operational Code. *International Studies Quarterly* 42(1): 175–189.
102. --- Mark Schafer in Michael D. Young. 2005. Profiling the Operational Codes of Political Leaders. V *The Psychological Assessment of Political Leaders: with profiles of Saddam Hussein and Bill Clinton*, ur. Jerrold M. Post, 215–245. Ann Arbor: The University of Michigan Press.

103. --- Akan Malici in Mark Schafer, ur. 2011. *Rethinking Foreign Policy Analysis: States, Leaders, and the Microfoundations of Behavioral International Relations*. New York; London: Routledge.
104. Waltz, Kenneth. 1962. *Man, the State, and War: a Theoretical Analysis*. New York; London: Columbia University.
105. Weber, Cynthia. 2010. *International relations theory: a critical introduction*, 3. izdaja. New York: Routledge.
106. Wendt, Alexander. 1998. Constitution and Causation in International Relations. V *The Eighty Years' Crisis: International Relations 1919–1999*, ur. Tim Dunne, Michael Cox in Ken Booth, 101–17. Cambridge: Cambridge University Press.
107. ---1999. *Social theory of international politics*. Cambridge; New York; Melbourne: Cambridge University Press.
108. White, Brian. 2005. Diplomacy. V *The Globalization of World Politics: an Introduction to International Relations*, 3. izdaja, ur. John Baylis, Steve Smith in Patricia Owens, 387–404. New York: Oxford University Press.
109. Wight, Colin. 2005. Philosophy of Social Science and International Relations. V *Handbook of International Relations*, ur. Walter Carlsnaes, Thomas Risse, ur. in Beth A. Simmons, 29-57. London; Thousand Oaks; New Delhi: Sage.
110. Wright, Quincy. 1955. *The study of international relations*. New York: Appleton-Century-Crofts, Inc.
111. Young, Michael D. in Mark Schafer. 1998. Is There Method in Our Madness? Ways of Assessing Cognition in International Relations. *Mershon International Studies Review* 42(1): 63–96.